

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ
Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

Διπλωματική εργασία με θέμα:

«Ο ρόλος του θύματος στην ποινική δίκη: συγκριτική προσέγγιση της ελληνικής και της διεθνούς πραγματικότητας»

Σιακαβάρας Αριστοτέλης, Α.Μ. 3212Μ006

Τριμελής Επιτροπή:

- Επικ. Καθηγήτρια Βλάχου Βασιλική (Επιβλέπουσα)
- Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου
- Καθηγητής Αντώνιος Μαγγανάς

ΑΘΗΝΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2015

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η παρούσα εργασία με θέμα: «Ο ρόλος του θύματος στην ποινική δίκη: συγκριτική προσέγγιση της ελληνικής και της διεθνούς πραγματικότητας», εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας, του Παντείου Πανεπιστημίου: «Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η αντιμετώπισή της». Με την εκπόνησή της επιχειρείται μια συνοπτική μεν, περιεκτική δε και κατά το μέτρο του δυνατού, εύληπτη παρουσίαση του θέματος που πραγματεύεται, αν και κατά τη συγγραφή της ο γράφων είχε πλήρη επίγνωση του γεγονότος πως το συγκεκριμένο αντικείμενο είναι εκ φύσεως ευρύ. Επομένως, κάθε προσπάθεια προσέγγισής του κινδυνεύει -προτού καλά ολοκληρωθεί- να θεωρηθεί ξεπερασμένη λόγω της ταχύτητας με την οποία μεταβάλλονται τα δεδομένα που το συνθέτουν.

Το σώμα της εργασίας περιλαμβάνει δύο σημαντικά μέρη: Στο πρώτο μέρος αναλύονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις και οι όροι που συνθέτουν την έννοια του θύματος και της ποινικής δίκης, μέσα από την εγκληματολογική και την ποινική (ουσιαστική και δικονομική) προσέγγιση. Ως θύμα μπορεί να θεωρηθεί οποιοδήποτε πρόσωπο δέχεται την άδικη πράξη και τις επιπτώσεις της, ακόμη και μεγάλες κοινωνικές ομάδες, σε περιπτώσεις περιβαλλοντικών εγκλημάτων και πολέμων. Σε κάθε περίπτωση, όταν παραβιάζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, υπάρχει θυματοποίηση και το πρόσωπο ή τα πρόσωπα που τη βιώνουν έχουν το status του θύματος. Κατ' ακολουθία, τα θύματα έχουν κατοχυρωμένα δικαιώματα. Η πολιτεία οφείλει να παρέχει κάθε δυνατή αρωγή και δυνατότητα αποζημίωσης στα θύματα, μέσω της ποινικής διαδικασίας, η οποία καθορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις που θα δώσουν στον παθόντα τη δυνατότητα να αποκατασταθεί. Η ποινική δίκη είναι ο μηχανισμός για την επίλυση των διαφορών θύματος και δράστη και αποτελεί την σημαντικότερη διαδικασία στην απονομή της δικαιοσύνης. Οι μορφές οργάνωσης της ποινικής δίκης που κατά καιρούς εφαρμόστηκαν, οδήγησαν στην σύγχρονη δικαιοδική πραγματικότητα. Το θύμα συμμετέχει διεθνώς στην ποινική διαδικασία, είτε ως μάρτυρας, είτε ως πολιτικώς ενάγων.

Στο δεύτερο μέρος επιχειρείται μια συγκεντρωτική και εποπτικά όσο το δυνατόν ευχερέστερη ανάλυση το ρόλου του θύματος στον ποινική δίκη. Προκειμένου να συγκριθεί ο βαθμός συμμετοχής του και η προστασία που του παρέχεται στην ποινική δίκη, παρουσιάζεται ο ρόλος και τα δικαιώματά του στην Ελλάδα, στις Η.Π.Α. και στην Ευρώπη, ιδίως σε Γερμανία και Αγγλία. Οι πρωτοβουλίες των διεθνών οργανισμών και το θυματολογικό κίνημα συνέβαλαν αποφασιστικά στην προστασία των δικαιωμάτων

των θυμάτων, ενώ παρατηρούνται και πρόσφατες αλλαγές στην εθνική μας νομοθεσία που έρχονται να καλύψουν το κενό που υπήρχε στο συγκεκριμένο πεδίο.

Από τη θέση αυτή, θα επιθυμούσα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου σε όλους όσους με βοήθησαν και με στήριξαν ηθικά και ψυχολογικά καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής μου στο Π.Μ.Σ., αλλά και για την περάτωση της εργασίας και ειδικότερα στους κ.κ. Σανιδά Παρασκευά., Αλεξίου Χρ., Καλαμαρά Κ., Κολοσούσα Λ., Κωσταρέλο Μ., Σιδέρη Δ. και Τσεπέλη Α.

Επίσης, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην Κα Βλάχου Βασιλική για την πολύτιμη καθοδήγησή της και το πληροφοριακό υλικό που μου προσέφερε.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την Διευθύντρια Κα Ζαραφωνίτου Χριστίνα, τον κ. Μαγγανά Αντώνη αλλά και όλους τους καθηγητές για το πολύτιμο υλικό και τις εμπειρίες (επισκέψεις σε Ε.Κ.Κ.Ν.Α., Μ.Ο.Δ., Ιατροδικαστική Υπηρεσία, παρουσιάσεις, διαλέξεις, κ.ά.) που αποκομίσαμε κατά τη διάρκεια της φοίτησης.

Θα αποτελούσε ασυγχώρητη παράλειψη από την πλευρά μου, η μη έκφραση πραγματικής ευγνωμοσύνης προς την οικογένεια μου (και κυρίως στη σύζυγό μου), για την ψυχολογική στήριξη που μου παρείχαν όλο αυτό το επίπονο διάστημα και για τις ανεκτίμητες θυσίες και παραχωρήσεις που έκαναν. Το ελάχιστο που μπορώ να πω από την θέση αυτή είναι ένα μεγάλο ευχαριστώ.

Εξυπακούεται, πως οποιεσδήποτε παραλείψεις της ανά χείρας εργασίας βαρύνουν αποκλειστικά το γράφοντα, ο οποίος θέλει να ελπίζει πως αυτή θα τύχει τελικά ευμενούς αποδοχής και κριτικής.

Αθήνα, Φεβρουάριος 2015

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	Σελ. 2-3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	Σελ. 6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ. 7-9

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ

1.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ	Σελ. 10-17
1.2 Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ	Σελ. 17-22

2. Η ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗ ΔΙΩΞΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ	Σελ. 23-25
2.2 Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ	Σελ. 25-32
2.2 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ	Σελ. 32-38
2.3 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ, ΜΕ ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΩΣ ΕΝΑΓΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ	Σελ. 38-46

ΜΕΡΟΣ Β΄

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ

1. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ ΑΝΑ ΧΩΡΑ

1.1 ΕΛΛΑΔΑ	
1.1.1 Η δομή της ελληνικής ποινικής δίκης	Σελ. 47-49
1.1.2 Ο ρόλος και τα δικαιώματα του θύματος στην ελληνική ποινική δίκη	Σελ. 50-54

1.2 ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ	
1.2.1 Η δομή της ποινικής δίκης στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	Σελ. 55-57
1.2.2 Η συμμετοχή και τα δικαιώματα του θύματος στην ποινική δίκη στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	Σελ. 57-63
1.3 ΕΥΡΩΠΗ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΕ ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΚΑΙ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	
1.3.1 Το θύμα στην ποινική δίκη στη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα	Σελ. 63-68
1.3.2. Τα δικαιώματα και ο ρόλος του θύματος στην ποινική δίκη στην Ευρώπη	Σελ. 68-72
1.4 ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ, ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ	
1.4.1. Οι πρωτοπόροι στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων των θυμάτων	Σελ. 73-76
2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ	
2.1 ΟΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ	Σελ. 77-81
2.2 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	Σελ. 81-87
2.3 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ	Σελ. 87-98
3. ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥΣ	Σελ. 99-100
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ	Σελ. 101-104
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	Σελ. 105-109
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	Σελ. 110-124

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στο ρόλο του θύματος στην ποινική δίκη και ειδικότερα προσεγγίζεται η ελληνική πραγματικότητα συγκριτικά με τη διεθνή. Κατά την αρχαιότητα, η συμμετοχή του θύματος στην ποινική δίκη ήταν ιδιαίτερα ενεργή. Από τον ύστερο Μεσαίωνα μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, το θύμα περιορίστηκε σε έναν εντελώς παθητικό ρόλο στη διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, κατά την οποία ο δράστης μονοπωλούσε το ενδιαφέρον. Με την ανάπτυξη του κλάδου της Θυματολογίας και του θυματολογικού κινήματος, το θύμα επανήλθε στο προσκήνιο και άρχισε να ανακτά ορισμένα από τα αρχικά του προνόμια. Βελτιώθηκε η συμμετοχή του στην ποινική διαδικασία και μέσα από τις πρωτοβουλίες των διεθνών οργανισμών, κατοχυρώθηκαν και θεσμοθετήθηκαν στις περισσότερες χώρες διεθνώς, δικαιώματα στα πρόσωπα που θυματοποιούνται. Η απόφαση για καταγγελία του εγκλήματος στις Αρχές καθιστά τα θύματα «τροφοδότες» του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Ο βαθμός συμμετοχής τους, εξαρτάται από τον τρόπο οργάνωσης της δίκης σε κάθε χώρα. Κατά κύριο λόγο τα θύματα είναι βασικοί μάρτυρες κατηγορίας ή πολιτικώς ενάγοντες. Στην Ελλάδα, εφόσον το θύμα καταθέτει ως μάρτυρας, δεσμεύεται με υποχρεώσεις, γεγονός που δεν συνάδει με τις επιταγές του Ο.Η.Ε. και του Συμβουλίου της Ευρώπης, που έχουν συμπεριλάβει στις διακηρύξεις τους βασικά δικαιώματα για τα θύματα, ακόμη και όταν δεν έχει συλληφθεί ή είναι άγνωστος ο δράστης. Με την άσκηση πολιτικής αγωγής ο παθών αποκτά δικαιώματα ισότιμα με εκείνα του δράστη και συμμετέχει ενεργά σε όλη τη διάρκεια της δίκης. Αντίθετα, σε άλλες χώρες όπως στις Η.Π.Α. και την Αγγλία, δεν προβλέπεται η αξίωση αποζημίωσης στην ποινική δίκη, όμως το θύμα ως μάρτυρας έχει κατοχυρωμένα δικαιώματα. Συγκρίνοντας το ρόλο του θύματος στην ποινική δίκη ανάμεσα στο εθνικό και το διεθνές πεδίο, διαπιστώνεται ότι υπάρχει η δυνατότητα να εφαρμοστούν και στην χώρα μας, ρυθμίσεις προς όφελος των θυμάτων.

Λέξεις- κλειδιά: θύμα, ποινική δίκη, ποινική δικαιοσύνη.

SUMMARY

This paper addresses the role of the victim in criminal proceedings and in particular the greek reality compared to the international. In antiquity, the participation of victims in criminal proceedings was particularly active. From the late Middle Ages to the mid 19th century, the victim fell to an entirely passive role in the penal justice process in which the perpetrator monopolized interest. With the development of Victimology and the victim's movement the victim resurfaced and began to regain some of its initial privileges. Victim's participation improved in criminal proceedings and through the initiatives of international organizations, patented and legislated in most countries worldwide, rights to persons who victimized. The decision to terminate the crime to authorities turns victims to "feeders" of the criminal justice system. The degree of victims participation depends on the organization of the proceedings in each country. Primarily victims are key witnesses or civil parties. In Greece, in cases which victim testify as a witness binding obligations, which is incompatible with the requirements of the UN and the Council of Europe, which have included in their declarations basic rights for victims, even when the perpetrator has not been arrested or is unknown. By exercising the passions of part civil rights are equal to those of the offender and actively participate throughout the trial. In contrast, in other countries like the US and England, the claim for compensation is not provided in criminal proceedings but the victim as a witness has registered rights. Comparing the role of the victim in the criminal proceedings between the national and the international field, it is found that it's possible to apply in our country, arrangements for the benefit of victims.

Key- words: victim, criminal proceedings, criminal justice.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θύμα και την ποινική δίκη και ειδικότερα, παρουσιάζεται ο ρόλος του θύματος στην ποινική δίκη, τόσο στην ελληνική, όσο και στην διεθνή πραγματικότητα. Το θέμα δεν θα εξεταστεί υπό το στενό πρίσμα του δικονομικού δικαίου, αλλά από μία ευρύτερη εγκληματολογική-θυματολογική προσέγγιση. Καταρχήν, θα πραγματοποιηθεί μια εννοιολογική προσέγγιση του θύματος, όχι μόνο από το στενό ορισμό του παθόντα ή του αδικηθέντα που περιλαμβάνεται στο «νομικό» έγκλημα, αλλά από μια ευρύτερη εγκληματολογική προσέγγιση. Όλες οι παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων από οποιονδήποτε, συνιστούν έγκλημα και τα πρόσωπα που θυματοποιούνται πρέπει να τυγχάνουν αρωγής και συμπαράστασης από την πολιτεία. Άλλωστε, από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) έχουν δοθεί ήδη από το 1985 στις Διακηρύξεις του, οι ορισμοί του θύματος της εγκληματικότητας και των δικαιωμάτων του.

Κατά την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, το θύμα ανέκαθεν διαδραμάτιζε σημαντικό ρόλο και η διαδικασία χαρακτηρίσθηκε αρχικά από τη σχέση δράστη-θύματος και στη συνέχεια από τη σχέση δράστη-θύματος-κράτους. Στην αρχαιότητα, το θύμα και οι συγγενείς του είχαν την αποκλειστικότητα των δικαιωμάτων της δίωξης και τιμωρίας των εγκλημάτων, όμως από το 18^ο αιώνα η ποινική δικαιοσύνη απέκτησε δημόσιο χαρακτήρα. Οι εξουσίες του θύματος περιορίστηκαν, μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του 1950 όταν και αναθερμάνθηκε το εγκληματολογικό ενδιαφέρον για τα θύματα και το ρόλο τους στην ποινική διαδικασία.

Η ποινική δίκη αποτελεί το μηχανισμό για την επίλυση των διαφορών μεταξύ θύματος και δράστη. Οι κοινωνίες από την ιδιωτική εκδίκηση και την αυτοδικία, μέσα

από την πάροδο αιώνων και κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων, κατέληξαν σε μια διαδικασία, την ευθύνη της οποίας έχει η Πολιτεία. Προκειμένου να οριοθετηθεί η ποινική δίκη, θα πρέπει να προσδιοριστούν οι σκοποί της και τις βασικές αρχές που τη διέπουν. Θα παρουσιαστεί η δομή και οι διαδικασίες που ακολουθούνται στην ποινική δίκη στην Ελλάδα, στην Ευρώπη (κυρίως στην Αγγλία και στη Γερμανία) και στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Η.Π.Α.), καθώς και ο ρόλος των θυμάτων σε αυτή.

Τα πρόσωπα που θυματοποιούνται αποτελούν τη βασική εισροή υποθέσεων στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, με την απόφασή τους να καταγγείλουν την αξιόποινη πράξη και να συμμετέχουν ενεργά στην ποινική δίκη, είτε ως μάρτυρες κατηγορίας, είτε ως πολιτικώς ενάγοντες. Σε όλα τα στάδια της διαδικασίας ο βαθμός συμμετοχής των θυμάτων, είναι διαφορετικός σε κάθε χώρα. Τα δικαιώματα που παρέχονται στα θύματα, έχουν άμεση συνάρτηση με τη βαρύτητα του εγκλήματος, τις βλάβες που προκλήθηκαν και την αποκατάστασή τους, καθώς επίσης και την αξίωσή τους για αποζημίωση (κρατική ή ιδιωτική). Το θύμα συμμετέχει στην ποινική διαδικασία, είτε ως μάρτυρας, είτε ως πολιτικώς ενάγων. Και οι δύο ρόλοι παρουσιάζουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, που έχουν να κάνουν με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την δικονομία. Ειδικότερα, ο μεν μάρτυρας δεσμεύεται, εκτός των άλλων, με υποχρέωση προσέλευσης και αλήθειας στις Αρχές. Ο πολιτικώς ενάγων δε, αποκτά τα δικαιώματά του μονό μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης.

Η ανάδειξη του κλάδου της Θυματολογίας και το θυματολογικό κίνημα οδήγησαν σε νέες προοπτικές τους τομείς του ποινικού δικαίου και της αντεγκληματικής πολιτικής. Παράλληλα, βελτιώθηκε η συμμετοχή του θύματος στην ποινική διαδικασία. Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι αλλαγές στη νομοθεσία της χώρας μας, όπου μέχρι και πριν από λίγα χρόνια ο κατηγορούμενος (δράστης ή ύποπτος) απολάμβανε τα περισσότερα προνόμια από την πολιτεία, λόγω των επαπειλούμενων κυρώσεων σε περίπτωση καταδίκης. Η βελτίωση της αντιμετώπισης των θυμάτων από το σύστημα απονομής

της ποινικής δικαιοσύνης και η υιοθέτηση νέων τάσεων και προσεγγίσεων στη σωφρονιστική και την αντεγκληματική πολιτική είναι επιτακτική ανάγκη στη σύγχρονη εποχή. Είναι πλέον αποδεκτή από την επιστήμη η άποψη ότι, το θύμα ως το πρόσωπο που έχει υποστεί ηθική ή υλική ζημία από το έγκλημα, βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με το δράστη και πρέπει να έχει το πρώτο λόγο στη διαδικασία τιμώρησης του εγκλήματος. Οι εναλλακτικές μορφές απονομής δικαιοσύνης που βασίζονται στη συμφιλίωση, τη διαμεσολάβηση και την αποκατάσταση των επιπτώσεων του εγκλήματος, μπορούν να εφαρμοστούν και στην Ελλάδα.

Σημαντική είναι και η συμβολή των διεθνών οργανισμών (Ο.Η.Ε.- Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Ε.Ε.-Συμβούλιο της Ευρώπης, Παγκόσμια Εταιρεία Θυματολογίας και Διεθνής Αμνησία) στη βελτίωση του ρόλου του θύματος στην ποινική διαδικασία. Μέσα από τα κείμενα και τις διακηρύξεις των διεθνών οργανισμών θεμελιώθηκαν δικαιώματα υπέρ των θυμάτων, όπως η υποχρέωση ενημέρωσης από τις αρχές και η ταχεία εκδίκαση της υπόθεσής τους. Πρόσφατες είναι και οι νομοθετικές ρυθμίσεις στην Ελλάδα, οι οποίες κατοχυρώνουν δικαιώματα στα θύματα, χωρίς να απαιτείται η άσκηση πολιτικής αγωγής, όπως σε περιπτώσεις θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, εμπορίας ανθρώπων και ανηλίκων.

Το ελληνικό ποινικό σύστημα είναι ιδιαίτερα βεβαρυμμένο και παρατηρούνται σημαντικές καθυστερήσεις στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Οι συνέπειες μιας παρατεταμένης δίκης είναι αρνητικές, τόσο για τα θύματα όσο, και για τους δράστες. Συγκρίνοντας το ρόλο και τα δικαιώματα του θύματος στην ποινική δίκη στο εθνικό και στο διεθνές πεδίο, εντοπίζονται διαφορές και ομοιότητες, καθώς και πιθανές προοπτικές στην Ελλάδα για την προστασία των θυμάτων. Η επανορθωτική δικαιοσύνη, η απεγκληματοποίηση συμπεριφορών και ο εξωδικαστικός συμβιβασμός είναι μέτρα που μπορούν να τύχουν αποδοχής και στην ελληνική ποινική δίκη. Τέλος, στο παράρτημα παρουσιάζεται μέρος της εθνικής νομοθεσίας και άλλα πληροφοριακά δεδομένα που αφορούν τα θύματα.

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΗΣ

1.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ

Προκειμένου να προσδιοριστεί ο ρόλος του θύματος στην ποινική δίκη είναι αναγκαίο να οριοθετηθούν εννοιολογικά οι δύο όροι (θύμα και ποινική δίκη), που εκ πρώτης όψης παρουσιάζουν μια ευρύτητα. Οι επιστήμες που έχουν ως κοινό αντικείμενο τη διερεύνηση του εγκληματικού φαινομένου και στοχεύουν στην αποτελεσματική αντιμετώπισή του, είναι οι εγκληματολογικές-ποινικές επιστήμες. Από αυτές, άλλες προσεγγίζουν το φαινόμενο «έγκλημα» βάσει των κανόνων δικαίου και τη νομική τους ερμηνεία όπως το Ποινικό, το Δικονομικό (ποινική δικονομία) και το Σωφρονιστικό Δίκαιο και άλλες βάσει του «πραγματικού γεγονότος» του εγκλήματος και των αιτιών που το προκάλεσαν όπως η Εγκληματολογία, η Ανακριτική, η Δικαστική Ψυχολογία, η Σωφρονιστική και η Θυματολογία.

Η διάκριση του «πραγματικού» από το «νομικό» έγκλημα, έχει άμεσο αντίκτυπο στις δύο προαναφερόμενες έννοιες. Το θύμα μπορεί να μελετηθεί από διαφορετικές προσεγγίσεις (ποινική, εγκληματολογική, θυματολογική, κοινωνιολογική) και να χαρακτηρισθούν αντίστοιχα ως «θύματα» τα πρόσωπα που βιώνουν την «εγκληματική» συμπεριφορά. Η ποινική δίκη, ως μηχανισμός του Ποινικού Δικαίου, αφορά αποκλειστικά τα ποινικά αδικήματα, όμως η διαδικασία απονομής της δικαιοσύνης και οι επιπτώσεις της στο θύμα μπορούν να μελετηθούν και να οδηγήσουν σε μια αλλαγή στις σχέσεις θύματος-δράστη- κράτους και κοινωνίας.

Με τη μελέτη του εγκληματικού φαινομένου, εύκολα συμπεραίνεται ότι καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας, υπήρξε το δίπολο δράστη-θύματος¹. Από την απαρχή συγκρότησης κοινωνιών, υπήρχαν άτομα που παραβίαζαν τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες συμπεριφοράς (ποινικούς νόμους, εθιμικούς κανόνες) και δεχόταν την

¹ Σύμφωνα με τη θεολογική προσέγγιση, ο Αδάμ ήταν ο πρώτος άνθρωπος που θυματοποιήθηκε, από την Εύα, βλ. και σχετ. Ελ. Ανδριανάκη, *Θυματοποιήσεις στο βιβλίο της Γενέσεως, Θυματολογική προσέγγιση της Γενέσεως*, Συμμετρία, Αθήνα, 2004, σελ. 10 επ.

κοινωνική απαξία και τις ποινές που είχαν προβλεφθεί². Στον αντίποδα τα θύματα ήταν οι αποδέκτες της άδικης πράξης και έπρεπε να «αντιπαρατεθούν» με το δράστη για να αποκαταστήσουν τις αρνητικές συνέπειες και να διεκδικήσουν την επάνοδό τους στην προ του εγκλήματος κατάσταση, έχοντας μάλιστα μια προνομιακή θέση στην απονομή της δικαιοσύνης.

Με την εμφάνιση του Κράτους, ο ρόλος του θύματος περιορίζεται σημαντικά, όχι μόνο από το κοινωνικό τυπικό που συνοδεύει την κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα, αλλά και από τα οφέλη που προκύπτουν από την τιμωρία του δράστη³. Πλέον, η πολιτεία καλείται να αναλάβει το ρόλο του διαιτητή μεταξύ των δύο πλευρών και να οδηγήσει στην επίλυση των διαφορών, μέσω των οργάνων της. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση της σχέσης δράστης-θύμα-κράτος, στην οποία το κράτος έχει την πρωτοβουλία και το θύμα, με ελάχιστα δικαιώματα, παραμένει ένας απλός θεατής της διαδικασίας. Με την ανάπτυξη της Θυματολογίας και κυρίως από τον 20^ο αιώνα και έπειτα, το θύμα επανήλθε στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος έπειτα από αρκετά χρόνια στα οποία μονοπώλησε το εγκληματολογικό ενδιαφέρον ο δράστης⁴.

Οι επιστήμονες άρχισαν να μελετούν σε θεωρητικό και ερευνητικό επίπεδο και ιδίως μετά το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου, τη σχέση μεταξύ του εγκληματία και του θύματος και ειδικότερα τη συμμετοχή του παθόντα στη διαδικασία θυματοποίησης⁵. Περαιτέρω, η Θυματολογία ερευνά την, μετά την τέλεση του εγκλήματος, συμπεριφορά του θύματος από την άποψη της συμβολής αυτού στην αποκάλυψη του εγκλήματος και την ανακάλυψη του εγκληματία και το ρόλο του

² Ιακ. Φαρσεδάκη, *Η εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Α τεύχος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990, σ. 11.

³ Houchon G., Το θύμα, συντελεστής προόδου στην Εγκληματολογία, μτφρ. Γ. Νικολόπουλου, στο *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τ.1, 1988, σσ.11-31

⁴ Όταν γίνεται λόγος για τη θυματολογία κατά γενική παραδοχή αναφέρεται ως θεμελιωτής της ο Γερμανός Hans Von Hentig, ο οποίος συστηματοποίησε το νέο κλάδο στο τέταρτο μέρος του κλασικού του έργου: *The Criminal and his Victim* που δημοσιεύτηκε το έτος 1948. Την πατρότητα βέβαια του όρου διεκδικεί κι ο Mendelsohn που προβάλλει μια παλιότερη μελέτη του, το 1937 σχετικά με τη μελέτη του θύματος και το ρόλο του στο έγκλημα και τη διάλεξη του στο Βουκουρέστι το 1947, σχετικά με τη θυματολογία. Βλ. και σχετ. Ελ. Χριστινάκη (2004) ο.π., σ. 50.

⁵ Β. Βλάχου Το θυματολογικό Κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη, στο Β. Αρτινοπούλου (επιμ.), *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση, Τετράδια Εγκληματολογίας 2*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000, σσ. 215-220.

θύματος ως παράγοντα της ποινικής δίκης. Το αντικείμενο του κλάδου της Θυματολογίας, αποτελούν η προσωπικότητα του θύματος και η επίδρασή της στη διάπραξη του εγκλήματος. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στα εγκλήματα κατά των ανηλίκων, κατά των ηθών και στην τυχόν υποχρέωση του κράτους για καταβολή αποζημίωσης στα εγκλήματα σωματικής βίας. Το εγκληματικό φαινόμενο δεν εμφανίζεται πλέον αποκλειστικά ως ανθρώπινη ενέργεια, πράξη, παράλειψη ή εν γένει συμπεριφορά, αλλά σαν σχέση αλληλεπίδρασης στην οποία συμμετέχουν και διαδραματίζουν διαφορετικό ρόλο τα εμπλεκόμενα πρόσωπα. Συνήθως, τα δύο μέρη της βιοτικής αυτής σχέσης αποτελούν τους κύριους πρωταγωνιστές του εγκλήματος, το δράστη και το θύμα⁶.

Η παραδοσιακή θεώρηση του εγκλήματος ως υπόθεσης που αφορά πρωτίστως το δράστη και το κράτος αμφισβητήθηκε καθώς, αντί να λύνει τα προβλήματα του θύματος, τα πολλαπλασιάζει⁷. Η Θυματολογία και το θυματολογικό κίνημα ανέδειξαν νέες μορφές θυματοποίησης και έθεσαν το ζήτημα των επιπτώσεων του εγκλήματος στο θύμα σε μια νέα προσέγγιση. Ένας ορισμός του θύματος είναι «...το φυσικό ή νομικό πρόσωπο του οποίου τα έννομα ή άλλα αγαθά (π.χ. οικονομική υπόσταση, σωματική ή ψυχική υγεία, ανθρώπινα δικαιώματα) έχουν προσβληθεί ή διακινδυνευθεί από ανθρώπινο ή φυσικό γεγονός (π.χ. σεισμό, τροχαίο ατύχημα, έγκλημα)...». Από τον συγκεκριμένο ορισμό προκύπτουν τα πέντε βασικά στοιχεία που συγκροτούν την «έννοια του θύματος»⁸:

- Το γεγονός που δημιούργησε το θύμα, είτε ως ανθρώπινη πράξη ή παράλειψη είτε ως φυσική καταστροφή, ατύχημα, κλπ.
- Η φύση του θύματος ως φυσικό ή νομικό πρόσωπο, άμεσο ή έμμεσο θύμα, συγκεκριμένο πρόσωπο ή αόριστος αριθμός ατόμων.

⁶Βλ. S.Schafer, *The victim and his criminal, (A study in functional responsibility)*, Random House, New York 1968.

⁷ Κ.Δ. Σπινέλλη, Έγκλημα και θύμα, στο *Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας*, τ. β', Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1986, σ. 249.

⁸ Κ.Δ. Σπινέλλη (1986) ο.π., σ. 261.

- Η αλληλενέργεια θύματος και γεγονότος και θύματος και φορέα του γεγονότος (θύματος και εγκλήματος, θύματος και δράστη).
- Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του θύματος, όταν πρόκειται για φυσικό πρόσωπο.
- Τα εγκληματολογικά χαρακτηριστικά του θύματος⁹ ή η τυπολογία των θυμάτων¹⁰.

Άλλος ένας ορισμός που είναι διεθνώς αποδεκτός από το 1985, απορρέει από τη Διακήρυξη των «Βασικών Αρχών Δικαιοσύνης για τα Θύματα του Εγκλήματος και της Κατάχρησης Εξουσίας» του Ο.Η.Ε.¹¹. Σύμφωνα με την εν λόγω Διακήρυξη, ως «θύματα» νοούνται «...τα πρόσωπα που ατομικά ή συλλογικά έχουν υποστεί οποιαδήποτε βλάβη (σωματική, συναισθηματική, ψυχολογική, οικονομική) και καταπάτηση των δικαιωμάτων τους από πράξεις ή παραλείψεις που παραβιάζουν τους ισχύοντες νόμους των Κρατών Μελών, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων των νόμων που κηρύσσουν παράνομη την κατάχρηση εξουσίας...». Με αυτή την πρωτοβουλία,

⁹Επιπλέον, υπάρχουν κατηγοριοποιήσεις ανάλογα με τον τρόπο και το είδος θυματοποίησης. Ενδεικτικά αναφέρουμε την μελέτη του Schafer σύμφωνα με τον οποίο υπάρχουν έξι (6) λόγοι για την πρόκληση ενός εγκλήματος στους οποίους το ίδιο το θύμα ευθύνεται για την θυματοποίηση. Πρόκληση Το θύμα ενθαρρύνει το δράστη είτε σκόπιμα, πχ φιλική σχέση, είτε ακούσια, τρόπος ντυσίματος κλπ. Στους βιασμούς είναι συνηθέστερο το φαινόμενο αυτό. Δεν ισχύουν βέβαια οι περιπτώσεις στις οποίες έχουμε την πρόκληση μιας «άδικης» πράξης ενώ υπάρχει άμυνα ή κατάσταση ανάγκης (λόγοι που αίρουν τον άδικο χαρακτήρα της πράξης). Διευκόλυνση. Προκαλεί το ίδιο το θύμα κίνδυνο εις βάρος του με την αμέλεια του. Πχ να ξεχάσει τα κλειδιά πάνω στο αυτοκίνητο ή να αφήσει ανοιχτό το παράθυρο του σπιτιού όταν λείπει. Ο δράστης με την αμέλεια του θύματος βρίσκει πρόσφορο έδαφος για τη διάπραξη της άδικης πράξης σε βάρος του. Ευπάθεια. Όταν κάποιος έχει περισσότερες πιθανότητες να πέσει θύμα εγκλήματος λόγω του χαρακτήρα του και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του πχ νέοι, ηλικιωμένοι. Συνήθης λόγος στα εγκλήματα απάτης. Ευκαιρία. Είναι λογικά αναγκαία προϋπόθεση για να γίνει το έγκλημα. Παρότι η αναγκαιότητα αυτή είναι νομική, πάρα φυσική. πχ Για να υπάρχει βιασμός γυναίκας πρέπει να υπάρχει η γυναίκα, ενώ για να υπάρχει κλοπή αυτοκινήτου πρέπει να υπάρχει και αυτοκίνητο. Ελκυστικότητα. Οι στόχοι πρέπει να είναι οι πιο ελκυστικοί ή έτσι να δείχνουν στο δράστη. Ωραίο σπίτι, νέα γυναίκα κλπ.

Ατιμωρησία. Η πεποίθηση στον υποψήφιο δράστη ότι θα μείνει ατιμώρητος τον οδηγεί πιο εύκολα στη διάπραξη εγκλημάτων σε βάρος άλλων, Βλ. και S.Schafer (1968), *The criminal and his victim*.

¹⁰ Ενδεικτική είναι η τυπολογία του Mendelsohn, ο οποίος διακρίνει τις διακυμάνσεις ανάλογα με το βαθμό ευθύνης του θύματος ως εξής α) Το εντελώς αθώο θύμα β) Το θύμα από άγνοια γ) Το εκούσιο θύμα, δ) Το θύμα από απροσεξία, ε) Το θύμα που προκάλεσε την θυματοποίησή του, στ) Το θύμα από δική του επιθετικότητα, ζ) Το θύμα κατά προσποίηση και η) Το θύμα κατά φαντασία.

¹¹ A/RES/40/34 Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε., 96^η συνεδρίαση της Ολομέλειας την 29-11-1985. Ακολούθησαν και άλλα διεθνή κείμενα του Ο.Η.Ε. και του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως η Σύσταση 21/1987 του Συμβουλίου της Ευρώπης και η Διακήρυξη των κρατών μελών της 25-04-2005, βλ. σχετ. και Σ. Αλεξιάδη, *Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Δ' εκδ, Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2005.

κατοχυρώθηκαν τα δικαιώματα των θυμάτων των εγκλημάτων και απαιτείται δίκαιη, ταχεία και ανέξοδη απονομή δικαιοσύνης, σεβασμός της αξιοπρέπειάς τους, δυνατότητες αποζημίωσης από το δράστη ή το κράτος και διάφορες άλλες κοινωνικές παροχές¹².

Επίσης, ο όρος θύμα περιλαμβάνει το άμεσο θύμα αλλά και τα έμμεσα θύματα¹³ που μπορεί να είναι η οικογένεια, οι συγγενείς του άμεσου θύματος (π.χ. δολοφονηθέντος) ή και μια ευρύτερη κοινωνική ομάδα. Αυτό συμβαίνει διότι η πράξη που λαμβάνει χώρα θίγει τα δικαιώματα, είτε μεμονωμένου/ων ατόμου/ων (θύμα, συγγενείς) είτε και μεγαλύτερων κοινωνικών ομάδων, που είναι ο αποδέκτης της εγκληματικής συμπεριφοράς. Παρ' όλα αυτά σε πολλές νομοθεσίες, μεταξύ αυτών και στην Ελληνική, δεν εντοπίζεται συχνά η έννοια «θύμα» με τα ποικίλα δικαιώματα που τη συνοδεύουν, αλλά συναφείς έννοιες όπως ο «παθών», ο «εγκαλών», ο «αδικηθείς» και ο «πολιτικώς ενάγων» ή ο «δικαιούχος αποζημίωσης». Από τους συγκεκριμένους όρους, μόνο ο «παθών» προσεγγίζει το θύμα υπό την στενή έννοια του όρου, καθώς θεωρείται ο φορέας του έννομου αγαθού κατά του οποίου στρέφεται η άδικη πράξη.¹⁴ Όμως σε πολλές περιπτώσεις (όπως για παράδειγμα στην απάτη) ο παθών είναι πιθανό να μην ταυτίζεται με τον αδικηθέντα.

Ακόμη, ο πολιτικώς ενάγων είναι υποκείμενο της ποινικής δίκης (διάδικος) και για να χαρακτηριστεί ως θύμα απαιτείται η έναρξή της, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τις επιταγές του Ο.Η.Ε., καθώς για τον χαρακτηρισμό ενός προσώπου ως θύματος ο Οργανισμός στη Διακήρυξη του 1985 δέχεται ότι, δεν απαιτείται να έχει αναγνωρισθεί, συλληφθεί, διωχθεί ποινικά ή καταδικαστεί ο δράστης και δεν έχει σημασία η οικογενειακή σχέση μεταξύ θύματος και δράστη¹⁵.

¹² Γ. Πανούση- Π. Ποτολιά (επιμ.) *Διεθνή Κείμενα για τα θύματα των εγκλημάτων*, Α. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 1991, σ. 31-32

¹³ Γ. Πανούση- Λ. Δημόπουλου- Β. Καρύδη, *Θυματολογικά Κείμενα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1994, σ. 13.

¹⁴ Α. Καρρά, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή 1998, σ. 288-289.

¹⁵ Γ. Πανούση- Π. Ποτολιά (επιμ.) (1991) ο.π., σ. 33-34.

Επιπρόσθετα, αν θεωρηθεί το Ποινικό Δίκαιο ως «το σύνολο των κανόνων δικαίου, οι οποίοι καθορίζουν ποιες πράξεις αποτελούν εγκλήματα και σε ποιες κυρώσεις υποβάλλεται ο δράστης τους»¹⁶, μπορούν να διακριθούν οι εξής σκοποί του: η πρόληψη, η ενδυνάμωση των κοινωνικών κανόνων και η κοινωνική επανένταξη του δράστη. Η αντιμετώπιση του εγκλήματος από θυματολογικής σκοπιάς, δεν έρχεται σε αντίθεση με αυτούς τους σκοπούς, όμως τοποθετεί το θύμα στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος, προκειμένου να υπάρξει μία εξισορρόπηση των μηχανισμών του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και να καταστεί δυνατή η συμφιλίωσή του με το δράστη πριν ή και μετά την καταδίκη του ή η καταφυγή στον ανεπίσημο κοινωνικό έλεγχο.

Η συμπαράσταση στο θύμα συμβάλλει στην κοινωνική ειρήνη και τη δικαιοδική ισορροπία. Παράλληλα, η ενεργή συμμετοχή του στην ποινική διαδικασία επιτρέπει την επίλυση των διαφορών του με το δράστη, μέσα από μια αλληλεπίδραση η οποία «λυτρώνει» και τις δύο πλευρές. Αντίθετα, ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος που διενεργείται από το ποινικό δίκαιο, προστατεύει πρωτίστως τα κρατικά συμφέροντα και είναι γεγονός ότι, ο ποινικός νόμος εξασθενίζει τη θέση του θύματος καθώς η πολιτεία αναλαμβάνει την προστασία και την αποζημίωσή του περιορίζοντάς το σε ένα παθητικό ρόλο¹⁷.

Το Ποινικό Δίκαιο στοχεύει, αφενός στη διασφάλιση των αγαθών κάθε ανθρώπου που το ίδιο το δίκαιο προστατεύει (π.χ. αποτροπή κλοπής) κι αφετέρου στην προστασία του πολίτη από την αυθαιρεσία των κρατικών οργάνων με την κατοχύρωση της αρχής «*nullum crimen, nulla poena sine lege*», δηλαδή να μην επιβάλλεται καμία ποινή χωρίς γραπτό, ρητό και προϊσχύοντα από την πράξη νόμο. Η νομιμοποίηση του ρόλου της δικαιοσύνης στην άσκηση του κοινωνικού ελέγχου επιτυγχάνεται με τον χαρακτήρα του δικαστηρίου, καθώς στο ακροατήριο δεν εκδίδεται μόνο μία απόφαση. Οι διάδικοι μέσω της πορείας της δίκης και των διαδικασιών που προβλέπονται,

¹⁶ Ν. Ανδρουλάκη, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*, Β' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1994, σσ. 2-8.

¹⁷ Γ. Πανούση- Λ. Δημόπουλου- Β. Καρύδη, *Σχέση θύματος δράστη στα σύγχρονα οικονομικά εγκλήματα στο Θυματολογικά Κείμενα*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1994, σ. 46.

προετοιμάζονται να αποδεχθούν την απόφαση είτε είναι προς όφελος είτε εις βάρος τους¹⁸.

Οι κανόνες είναι σταθερά σημεία αναφοράς ως προς τα οποία αξιολογείται η ανθρώπινη συμπεριφορά ως συμβατική ή αποκλίνουσα, σύννομη ή παράνομη. Οι ποινικές κυρώσεις που επιφέρουν οι ποινικοί νόμοι με την παραβίασή τους και επιβάλλει ο ποινικός δικαστής στο δράστη μιας άδικης πράξης, είναι οι ποινές και τα μέτρα ασφαλείας. Η ποινή θεωρείται «κακό» που επιβάλλεται στον εγκληματία για το έγκλημα που διέπραξε, ενώ τα μέτρα ασφαλείας δεν είναι παρά ένας τρόπος προφύλαξης της κοινωνίας από την επικίνδυνη συμπεριφορά ορισμένων ατόμων¹⁹.

Επιπλέον, η επιβολή των ποινικών κυρώσεων στους παραβάτες των κοινά αποδεκτών κανόνων (νόμων) στοχεύει στην πρόληψη της εγκληματικότητας και επιτελεί ειδικότερους ρόλους όπως:

- Την ικανοποίηση του θύματος-παθόντα που στηρίζεται στην αρχή της ανταπόδοσης και συναντάται από την πρωτόγονη εκδίκηση στις κοινωνίες των αρχαίων χρόνων²⁰.
- Τον εκφοβισμό των τρίτων με σκοπό τη γενικοπροληπτική αντεγκληματική πολιτική, με σκληρές και απάνθρωπες ποινές που εκτελούνται δημόσια για παραδειγματισμό των επίδοξων δραστών²¹.
- Τον εκφοβισμό του εγκληματία μέσα από κυρώσεις που στοχεύουν στη βελτίωση του ιδίου του δράστη και στο να συνεισθούν οι υπόλοιποι εγκληματίες.

¹⁸ Ε. Λαμπροπούλου, *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1994, σ. 193.

¹⁹ Διακρίνουμε τις κύριες (κάθειρξη, φυλάκιση, κράτηση, χρηματική ποινή, πρόστιμο) και τις παρεπόμενες (αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων, απαγόρευση της άσκησης επαγγέλματος κá) ποινές ανάλογα με την βαρύτητα του αδικήματος και την κοινωνική απαξία της πράξης. Μέτρα ασφαλείας είναι η φύλαξη των ακαταλόγιστων επικίνδυνων εγκληματιών, τα αναμορφωτικά μέτρα για τους ανήλικους, η εισαγωγή σε θεραπευτικό κατάστημα των αλκοολικών, τοξικομανών εγκληματιών κá., βλ. και σχετ. άρθρα 51-56 του Ποινικού Κώδικα.

²⁰ Όπως για παράδειγμα το «Οφθαλμός αντί οφθαλμού...» στη Παλαιά Διαθήκη.

²¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ιερά Εξέταση παλαιότερα και το Ισλαμικό δίκαιο στη σύγχρονη εποχή σε ορισμένα εγκλήματα, όπως η μοιχεία.

- Την προστασία της κοινωνίας μέσω της φυσικής εξόντωσης-αποβολής των επικίνδυνων εγκληματιών.
- Τη βελτίωση του εγκληματία και την ομαλή του επανένταξη στην κοινωνία, με τον εντοπισμό και τη θεραπεία των αιτιών που τον οδήγησαν στο να εγκληματήσει.

Οι νόμοι και η επιβολή των ποινών, αποτελούν την προσπάθεια της Πολιτείας να αποκαταστήσει τη ζημία του εγκλήματος. Κατά την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, τις περισσότερες φορές το πρόσωπο που βίωσε τις αρνητικές επιπτώσεις του εγκλήματος δεν έχει τη δυνατότητα άμεσης «συνδιαλλαγής» με το δράστη. Παράλληλα, το θύμα τις περισσότερες φορές δεν συμμετέχει ενεργά στην ποινική διαδικασία και δεν έχει τη δυνατότητα να καταθέσει τις απόψεις του, για το ύψος της ποινής που πρέπει να επιβληθεί στον κατηγορούμενο. Το κράτος μονοπωλεί το δικαίωμα στην προστασία και την αποζημίωση των θυμάτων. Για το λόγο αυτό είναι επιτακτική η ανάγκη εφαρμογής εναλλακτικών μορφών απονομής δικαιοσύνης που θα έχουν ευεργετικές συνέπειες και για όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές (δράστης-θύμα-κράτος).

1.2 Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ

Μετά την έννοια του θύματος, είναι αναγκαίο να προσδιοριστεί η έννοια της ποινικής δίκης και να προσεγγιστούν τα επιμέρους στοιχεία που τη συνθέτουν, οι αρχές και οι επιδιωκόμενοι σκοποί της. Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης είναι: *«...το σύνολο της οργανωμένης κοινωνικής αντίδρασης κατά του εγκλήματος, η οποία έχει ανατεθεί σε όργανα πρόληψης, ανακάλυψης, δίωξης, ανάκρισης, απόφασης και εκτέλεσης της απόφασης...»*²². Για να λειτουργήσει όμως αποτελεσματικά η ποινική δικαιοσύνη και να μην υπάρχει άνιση μεταχείριση των

²² Η. Δασκαλάκη κά, *Η Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, Αθήνα 1983, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, σ. 17.

μερών που καταφεύγουν σε αυτή, απαιτείται η τήρηση των δικονομικών κανόνων, γνωστότεροι ως Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο.

Με τους συγκεκριμένους κανόνες, προσδιορίζονται τα όργανα (κύρια και βοηθητικά) και η διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης που περιλαμβάνει: τη διαπίστωση της τέλεσης ή μη ορισμένου εγκλήματος, τη διαδικασία της δίωξης και ανάκρισης των τελούμενων εγκλημάτων, την ανακάλυψη του δράστη, τη διάγνωση της αθωότητας ή της ενοχής των φερόμενων δραστών και την επιβολής των προβλεπόμενων ποινών.

Ο κατάλληλος μηχανισμός για την πραγμάτωση των σκοπών του ποινικού δικονομικού δικαίου είναι η ποινική δίκη. Ως διαδικασία, η ποινική δίκη παρουσιάζει μια οργανωμένη και πειθαρχημένη μορφή και περιλαμβάνει μια σειρά πράξεων σε αλληλουχία, ώστε η προηγούμενη να διευκολύνει την αμέσως επόμενη. Οι συγκεκριμένες πράξεις δεν διεξάγονται αυθαιρέτως αλλά βάσει συγκεκριμένων τύπων οργάνωσης. Η νομική φύση της ποινική δίκης χαρακτηρίζεται από τις θεωρίες της έννομης σχέσης και της έννομης κατάστασης. Σύμφωνα με την πρώτη, η δίκη αποτελεί μια έννομη σχέση μεταξύ του δικαστηρίου και των μερών, από την οποία απορρέουν δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αντίθετα, η θεωρία της έννομης κατάστασης, η οποία δεν κατόρθωσε να επικρατήσει, δέχεται ότι κατά την διεξαγωγή της δίκης δεν παράγονται δικαιώματα και υποχρεώσεις, αλλά προσδοκίες και βάρη ²³. Είναι συνεπώς εύλογο το θύμα που συμμετέχει στην ποινική δίκη, να έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις, ανεξάρτητα από την παράστασή του ως πολιτικώς ενάγων.

Επίσης, σύμφωνα με την συστημική θεώρηση του Luhmann²⁴, η δίκη είναι ένα κοινωνικό σύστημα και ως εκ τούτου η ποινική δίκη είναι ο μηχανισμός επιβολής της απάντησης της οργανωμένης κοινωνίας στο έγκλημα. Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης μπορεί να θεωρηθεί ως σύστημα, διότι ανταποκρίνεται στα

²³ Α. Καρρά (1998) ο.π., σ. 31 επ.

²⁴ Ως σύστημα εννοούμε ένα σύνολο αλληλοσυνδεόμενων στοιχείων που έχουν κοινό σκοπό ή κοινή λειτουργική αποστολή. Τα επιμέρους στοιχεία του συστήματος μπορούν να αποτελούν υποσυστήματα και το όλο σύστημα να αποτελεί ένα υποσύστημα ενός ευρύτερου συστήματος.

χαρακτηριστικά του συστήματος. Αποτελείται από στοιχεία ή υποσυστήματα, στα οποία μπορεί κανείς να διακρίνει την αστυνομία, την εισαγγελία, τα ποινικά δικαστήρια και τα σωφρονιστικά καταστήματα. Τα συγκεκριμένα υποσυστήματα είναι ευδιάκριτα και έχουν ορισμένη δομή και λειτουργίες. Η Αστυνομία και η Εισαγγελία είναι οι βασικοί μηχανισμοί που «τροφοδοτούν» με υλικό (υποθέσεις) το σύνολο του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Στη συνέχεια, το σωφρονιστικό σύστημα αναλαμβάνει τη μεταχείριση όσων «διοχετεύονται» σε αυτό από την ποινική δικαιοσύνη, με τη στενή έννοια²⁵.

Αρα, μπορεί κανείς να συλλάβει την ποινική δικαιοσύνη ως ενιαίο όλο ή σύστημα, αποτελούμενο από τέσσερα τουλάχιστον στοιχεία ή υποσυστήματα και συγκεκριμένα την Αστυνομία, την Εισαγγελία, την Τακτική Δικαιοσύνη και τα Σωφρονιστικά Καταστήματα. Σκοπός του συστήματος είναι η ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Το σύγχρονο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης παρουσιάζει πολυπλοκότητα, καταμερισμό εργασιών και ρόλων, γραφειοκρατία, διασυνδέσεις, αλληλεξαρτήσεις για τη λήψη αποφάσεων. Προκειμένου να επιτευχθεί η ισορροπία αλλά και να αποδόσει αυτό το σύστημα, θα πρέπει οι συμμετέχοντες αστυνομικοί, εισαγγελείς και δικαστές να το αντιλαμβάνονται ως σύστημα²⁶.

Οι σκοποί της δίκης είναι η εξασφάλιση της ειρηνικής κοινωνικής διαβίωσης και η πραγμάτωση της ποινικής δικαιοσύνης, η εξισορρόπηση των κρατικών και ατομικών συμφερόντων, η αντεγκληματική πολιτική, η ανεύρεση της ουσιαστικής αλήθειας και η επιβολή του ουσιαστικού ποινικού δικαίου. Η ειρηνική κοινωνική διαβίωση διαταράσσεται όταν διαπράττεται ένα έγκλημα και εφόσον οι παλαιότερες μορφές επίλυσης διαφορών (αυτοδικία, δημόσια τιμωρία, ιδιωτική εκδίκηση) έχουν αντικατασταθεί από την δημόσια δικοινοσύνη, η ποινική δίκη μπορεί να αποτελέσει το

²⁵ Η. Δασκαλάκη (1983) ο.π., σσ.16-17

²⁶ Τα επιμέρους όργανα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, διακρίνονται σε κύρια και βοηθητικά. Κύρια όργανα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης είναι κυρίως τα ποινικά δικαστήρια. Τα βοηθητικά όργανα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης διακρίνονται σε εκείνα, τα οποία: α) ασκούν την ποινική δίωξη, β) ενεργούν την ανάκριση (μπορεί και να ταυτίζονται) και γ) τους δικαστικούς γραμματείς.

εχέγγυο για την τήρηση της κοινωνικής ειρήνης, με την αποκάλυψη της αλήθειας και την ορθή απονομή της δικαιοσύνης²⁷.

Με την κρατική δίωξη των εγκλημάτων, ανέκυψε το πρόβλημα σε ποια όργανα θα ανατεθεί η απόφαση για την άσκηση ποινικής δίωξης και την περαιτέρω κρίση της υπόθεσης. Ειδικότερα, υπήρξε το ερώτημα εάν το ίδιο όργανο θα αποφασίζει για την δίωξη και θα δικάζει ή θα υπάρχει διαχωρισμός. Βάσει αυτού του προβληματισμού αναπτύχθηκε το εξεταστικό και το κατηγορητικό σύστημα τα οποία διαφέρουν στον τρόπο με τον οποίο ασκούνται οι βασικές λειτουργίες της δίκης (κατηγορία, υπεράσπιση και έκδοση απόφασης) από το ίδιο ή διαφορετικά πρόσωπα. Επιπλέον, το εξεταστικό σύστημα χαρακτηρίζεται από τις αρχές της αυτεπάγγελτης δίωξης των εγκλημάτων, της μυστικότητας, της έγγραφης διαδικασίας και της έλλειψης αντιδικίας. Αντίθετα, το κατηγορητικό σύστημα συγκεντρώνει τις αρχές της δημοσιότητας, της αντιδικίας, της αμεσότητας, της προφορικότητας και της συνεχούς διαδικασίας²⁸.

Και τα δύο συστήματα παρουσιάζουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, ιδίως όμως το εξεταστικό σύστημα βάσει του τρόπου λειτουργίας της ανάκρισης και της συμμετοχής ενός προσώπου (οργάνου) ως κριτή μειονεκτεί, ως προς την αμεροληψία έναντι του κατηγορητικού, στο οποίο όμως λόγω της αμεσότητας και της δημοσιότητας, θέτονται σε κίνδυνο τα αποδεικτικά στοιχεία του εγκλήματος. Για τους λόγους αυτούς επιλέχθηκε ένα μικτό σύστημα στις χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης (μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα). Το μικτό σύστημα στηρίζεται στο κατηγορητικό, με διάκριση του κατηγορού και του δικαστή, με παράλληλη θεσμοθέτηση πολλών στοιχείων του εξεταστικού, ιδίως στο στάδιο της προδικασίας. Με τον τρόπο αυτό, η δίωξη των εγκλημάτων γίνεται από το αρμόδιο εξουσιοδοτημένο όργανο της πολιτείας, τον Εισαγγελέα, ο οποίος αποφασίζει αρχικά για την περαιτέρω

²⁷ Α. Καρρά (1998) ο.π., σ. 32.

²⁸ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 45 επ.

τύχη του δράστη και εφόσον είναι επαρκή τα στοιχεία ενοχής, την παραπομπή του στο αρμόδιο δικαστήριο²⁹.

Οι χώρες που εφαρμόζουν το εξεταστικό σύστημα είναι κυρίως εκείνες που συνδέονται με τη Μεγάλη Βρετανία από όπου έχει την αφετηρία του, το νομικό σύστημα του κοινοτικού δικαίου (common law). Στις έννομες τάξεις των χωρών αυτών, παρά το μειονεκτήματα της κρίσης από ένα μεμονωμένο πρόσωπο (κριτή-δικαστή) έχουν υιοθετηθεί σημαντικά στοιχεία, όπως το σώμα των ενόρκων και η ενεργή συμμετοχή των συνηγόρων στο ακροατήριο, που προσδίδουν στην ποινική διαδικασία στοιχεία δημοκρατικότητας και περιορίζουν την κρατική παρέμβαση.

Το common law αναπτύχθηκε για πρώτη φορά στην Αγγλία και βασίζεται στο αρχέγονο εθιμικό δίκαιο που υιοθετήθηκε σταδιακά στη νομοθεσία της χώρας μέσω νομολογιακών αποφάσεων των δικαστηρίων. Άμεση συνέπεια της αποικιοκρατικής πολιτικής της Μεγάλης Βρετανίας και της εξάρτησης των «νέων χωρών» από τη μητρόπολη, ήταν η υιοθέτηση του common law σε χώρες όπως οι Η.Π.Α., ο Καναδάς η Ινδία, το Πακιστάν, η Κύπρος. Στην πορεία όμως, εξελίχθηκε σημαντικά και στην σύγχρονη εποχή κάθε χώρα έχει προσθέσει στοιχεία αντιπροσωπευτικά της τοπικής κοινωνίας.

Από την άλλη πλευρά, το ηπειρωτικό δίκαιο περιλαμβάνει στοιχεία του Ρωμαϊκού, του Βυζαντινού (κυρίως του Ιουστινιάνειου Κώδικα) και του Εκκλησιαστικού Δικαίου και εξελίχθηκε στις χώρες της κεντρικής Ευρώπης, ως συνέχεια των μεγάλων αυτοκρατοριών (Ρωμαϊκή, Βυζαντινή) που το εφάρμοσαν. Σήμερα έχει υιοθετηθεί σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, τη Ρωσία, την Ανατολική Ασία και την Κεντρική Αμερική. Βασική διαφορά των δύο προσεγγίσεων είναι ότι, στο Ηπειρωτικό Δίκαιο υπάρχει κωδικοποιημένη νομοθεσία, την οποία καλούνται να ερμηνεύσουν οι δικαστές και να αποφανθούν για την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου.

²⁹ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σσ. 52-56.

Αντίθετα στο κοινοτικό δίκαιο ο κάθε συνήγορος παρουσιάζει την υπόθεση από την πλευρά του και ο δικαστής αποφασίζει ως αμερόληπτος κριτής³⁰.

Επιπρόσθετα, έχουν υιοθετηθεί κατά το παρελθόν και άλλα συστήματα στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης παγκοσμίως τα οποία, είχαν άμεση σχέση με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που κάθε φορά επικρατούσαν. Τέτοια περίπτωση είναι το σοσιαλιστικό (κομμουνιστικό δίκαιο) που εφαρμόστηκε στην πλειοψηφία των Σοβιετικών κρατών την περίοδο της Ε.Σ.Σ.Δ., το οποίο χαρακτηρίζεται από μεγάλο βαθμό κρατικής παρεμβατικότητας στην ποινική διαδικασία. Εξάλλου, εσχάτως έχει γίνει παγκοσμίως γνωστός και ο ισλαμικός νόμος (σαρία) που εφαρμόζεται σε μουσουλμανικές χώρες και στον οποίο κυριαρχεί το θρησκευτικό στοιχείο στην απονομή της δικαιοσύνης και η σκληρότητα στις ποινές για παραδειγματισμό³¹.

³⁰ James G. Apple and Robert P. Deyling, *A Primer on the Civil-Law System*, Federal Administrative Office of the U.S. Courts, 1994–1995, σσ. 35-38.

³¹ Στο πλαίσιο εφαρμογής των νόμων της σαρία, απάνθρωπες εικόνες λιθοβολισμού «μοιχαλίδων» γυναικών και δημόσιας εκτέλεσης 13 νεαρών επειδή παρακολουθούσαν αγώνα ποδοσφαίρου κάνουν το γύρο του διαδικτύου.

2. Η ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗ ΔΙΩΞΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Όλοι οι παραπάνω όροι αφορούν τη διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης στην οποία συμμετείχε το θύμα έχοντας, άλλοτε ενεργό και άλλοτε παθητικό ρόλο. Για να μπορέσουμε να συγκρίνουμε τη θέση του θύματος στην σύγχρονη ποινική δίκη στην Ελλάδα και διεθνώς, κρίνεται σκόπιμη η παράθεση μιας σύντομης ιστορικής αναδρομής της οργάνωσης και των μορφών της δίκης, μέσω των οποίων εδραιώθηκαν τα δικαιικά συστήματα και καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό ο ρόλος κάθε διαδίκου.

Η ποινική δικαιοσύνη στις διάφορες φάσεις της ιστορικής της εξέλιξης είτε ενσαρκωνόταν από τον βασιλέα-θεό, είτε από τον φύλαρχο, το μάγο, τον πραιτόρα, τον αρχιερέα ή άλλο κρατικό λειτουργό, απονέμονταν πάντα με την διαμεσολάβηση του θείου, από το οποίο άμεσα ή έμμεσα επηρεαζόταν η κρίση του δικαστή³². Η δίωξη των εγκλημάτων έλαβε τις μορφές της ιδιωτικής, της λαϊκής και της κρατικής δίωξης³³.

Κατά την αρχαιότητα, κυριαρχεί η ιδιωτική δίωξη των εγκλημάτων και η άμεση επιβολή ποινής (ιδιωτική ποινή) από το θύμα ή τη φυλή του, στο δράστη με τη μορφή της αυτοδικίας. Εκείνη την περίοδο, οι κοινωνικές αντιλήψεις έθεταν το έγκλημα, πλην των περιπτώσεων της προδοσίας ή της ιεροσυλίας, στην σφαίρα της ιδιωτικής διαφοράς ανάμεσα στο δράστη και το θύμα. Το κοινωνικό σύνολο δεν δείχνει ενδιαφέρον για το δράστη και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και στοιχεία της προσωπικότητάς του, παρά μόνο για την πράξη του και το αποτέλεσμα της. Η προσβολή, η ανταπόδοσή της, η συνδιαλλαγή και η αποζημίωση ήταν οι βασικές

³² Ακόμα και σήμερα το θρησκευτικό στοιχείο κυριαρχεί στην δίκη, με την ορκοδοσία και την επίκληση της των θείων στον προβλεπόμενο όρκο.

³³ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 54-55.

αξιώσεις του παθόντα³⁴. Για το λόγο αυτό, η δίωξη του εγκλήματος ήταν κυρίως υπόθεση του άμεσα παθόντα από το έγκλημα, καθώς και της οικογένειας ή της φυλής του³⁵.

Το Μεσαίωνα, το θύμα συνέχιζε να πρωταγωνιστεί στην ποινική διαδικασία, καθώς στόχος του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης δεν ήταν η τιμωρία των ενόχων, αλλά η αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης και η αποφυγή της αυτοδικίας. Με την εμφάνιση όμως του άρχοντα, η διαδικασία αλλάζει καθώς είναι εκείνος που μονοπωλεί την άσκηση της δικαιοσύνης και αποτελεί τον εγγυητή της δημόσιας τάξης. Σταδιακά, το θύμα έχασε τα δικαιώματά του και μετατράπηκε σε απλό θεατή της ποινικής διαδικασίας. Η ιδιωτική μορφή του Ποινικού Δικαίου και η επιβολή δημόσιας και θεσμοποιημένης ποινής από την κεντρική εξουσία αποδυνάμωσε τα δικαιώματά του, ενώ η ποινή προσανατολιζόταν στην τιμωρία του δράστη και την πρόληψη νέων εγκλημάτων. Μετά τη Γαλλική Επανάσταση, η δικαιοσύνη καθιερώθηκε ως η υπέρτατη εξουσία που λειτουργεί αμερόληπτα και ανεξάρτητα από τις υπόλοιπες και εγγυάται την ορθή λειτουργία του κράτους δικαίου³⁶.

Το σκεπτικό για τη λαϊκή δίωξη των εγκλημάτων, έγκειται στην αντίληψη ότι το έγκλημα προσβάλλει το σύνολο της κοινωνίας και πρέπει ο δράστης να τύχει της ανάλογης απαξίας. Σύμφωνα με αυτό, η δίκη για κάποιο έγκλημα ξεκινά, όχι μόνο μετά από αίτηση του παθόντος και των οικείων του, αλλά οποιουδήποτε πολίτη. Το παράδειγμα αυτό συναντάται στο Ρωμαϊκό και εν μέρει στο Αττικό Δίκαιο και αποτελεί τη βάση της αγγλικής ποινικής δίκης³⁷.

Κατά τη σύγχρονη μορφή της κρατικής δίωξης των εγκλημάτων, αποκλειστικός φορέας για την άσκηση ποινικής δίωξης είναι το κράτος. Τα αρμόδια κρατικά όργανα, αποφασίζουν σχετικά με την δίωξη ή όχι του φερόμενου ως δράστη, αφού ελέγξουν

³⁴ Κ.Δ. Σπινέλλη (1986) ο.π., σ. 249-250.

³⁵ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 30 επ.

³⁶ Α. Μαγγανά, Επανορθωτική Δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσω επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης, στο *Ποινική Δικαιοσύνη* τ. 5/2000, σσ. 553-555.

³⁷ π.χ. Σε περιπτώσεις ιεροσυλίας όλοι οι πολίτες είχαν υποχρέωση να θανατώσουν τον ιερόσυλο για να απαλλαχθεί η κοινότητα από το μιάσμα και την οργή των θεών. Ν. Ανδρουλάκη (1994), ο.π., σ. 30 επ.

εάν συντρέχουν οι νόμιμες (ουσιαστικές και τυπικές) προϋποθέσεις. Υπάρχουν όμως και τα κατ' έγκληση διωκόμενα αδικήματα στα οποία η ιδιωτική βούληση είναι αναγκαία για να ξεκινήσει η ποινική δίωξη. Σε όλες όμως τις περιπτώσεις, η πρωτοβουλία της δίωξης ανήκει στην πολιτεία και στους μηχανισμούς της. Η συγκεκριμένη μορφή επικρατεί σήμερα, σχεδόν παγκοσμίως και είναι το μόνο σύστημα που ανταποκρίνεται στις σύγχρονες αντιλήψεις για το έγκλημα και την ποινή, καθώς αντικατοπτρίζει την σπουδαιότητα της κοινωνικής προστασίας μέσα από την επιβολή κυρώσεων, κάτι το οποίο σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να επωμιστεί ένας ιδιώτης³⁸.

2.2 Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ

Η απόφαση των θυμάτων να καταγγείλουν την αξιόποινη πράξη σε βάρος τους, είναι καθοριστική για την είσοδο του εγκλήματος στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Οι παράγοντες που καθορίζουν την επισήμανση των εγκλημάτων και την είσοδό τους στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, είναι η «θεατότητα» και η «παραπομπή». Η θεατότητα είναι η ιδιότητα ενός εγκλήματος να γίνεται αντιληπτό από τρίτους. Η παραπομπή είναι η υπαγωγή ενός εγκλήματος στους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου με σκοπό την απονομή της δικαιοσύνης, τον χαρακτηρισμό της πράξης ως εγκληματικής και του κατηγορουμένου ως εγκληματία³⁹.

Καταρχήν, για να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός δίωξης του εγκλήματος πρέπει να καταγγεληθεί η αξιόποινη πράξη. Η επιλεκτικότητα είναι ο όρος που χαρακτηρίζει την ποινική δίωξη και είναι το φαινόμενο κατά το οποίο ένα μόνο ποσοστό από το σύνολο των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν φθάνει στην δικαιοσύνη. Ο λόγος είναι ότι υπάρχουν εμπόδια και κωλύματα που αποτρέπουν το θύμα μιας εγκληματικής ενέργειας να προσφύγει στη δικαιοσύνη. Τα εμπόδια είναι οι αντικειμενικές δυσκολίες

³⁸ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 54.

³⁹ Η. Δασκαλάκη, *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1985, σσ. 85-90.

πρόσβασης στην δικαιοσύνη και σχετίζονται με το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου. Συγκεκριμένα, τα δικαστικά έξοδα, η ανασφάλεια για το αποτέλεσμα μιας δίκης και ο χρόνος της διαδικασίας αποτρέπουν το θύμα από την καταγγελία των εγκλημάτων στις Αρχές. Τα κωλύματα είναι οι προσωπικές δυσκολίες που εμποδίζουν ένα θύμα να προστατεύσει τα δικαιώματά του όπως η άγνοια του δικαίου, προβλήματα στην αυτοπρόσωπη παρουσία του, που απαιτείται καθ' όλη την διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, στις διάφορες Υπηρεσίες, κ.ά.⁴⁰

Άλλοι λόγοι που λειτουργούν αποτρεπτικά είναι η απώλεια χρόνου, η ταλαιπωρία, η εμπλοκή σε μακροχρόνιες διαδικασίες, ο φόβος ενδεχόμενης εκδίκησης από το δράστη, ο φόβος εμφάνισης στο δικαστήριο, η αντιμετώπιση που θα έχουν από τους ανακριτικούς υπαλλήλους και η αποποίηση ευθυνών⁴¹. Όπως προκύπτει από τις σχετικές έρευνες θυματοποίησης που πραγματοποιήθηκαν σε διάφορες χώρες, η πρόσβαση στο δίκαιο είναι περιορισμένη και τα εγκλήματα που καταγγέλλονται είναι κυρίως κλοπές αυτοκινήτων, λόγω της δυνατότητας αποζημίωσης από την ασφαλιστική εταιρεία⁴². Είναι μικρός ο αριθμός των ατόμων που καταγγέλλουν μια αξιόποινη πράξη στην αστυνομία. Ο βασικός λόγος είναι η πεποίθηση των θυμάτων ότι το έγκλημα είναι ασήμαντο και ότι η αστυνομία θα αδιαφορήσει⁴³. Άλλοι λόγοι είναι η επίλυση της διαφοράς από κάποιο τρίτο πρόσωπο, η αποφυγή δεύτερης θυματοποίησης, η ανησυχία για τις αντιδράσεις των οικείων, ο φόβος εκβιασμού από τον δράστη και η αποζημίωση ή αποκατάσταση της ζημιάς.

Στη σύγχρονη έννομη τάξη αναγνωρίζεται η αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης των εγκλημάτων, στην οποία τα κρατικά όργανα έχουν την πρωτοβουλία της δίωξης. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η γνωστοποίηση του εγκλήματος στις Αρχές από τον παθόντα ή άλλο μάρτυρα. Κατ' εξαίρεση υπάρχουν περιπτώσεις εγκλημάτων που

⁴⁰ Ε. Λαμπροπούλου, *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*, Α' εκδ., Σιδέρης, Αθήνα 2012, σσ. 108-110.

⁴¹ Χ. Ζαραφωνίτου, *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004, σσ. 265-272.

⁴² Χ. Ζαραφωνίτου *Τιμωρητικότητα Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2008, σσ. 78-83.

⁴³ Η. Δασκαλάκη (1985) ο.π., σ. 98.

διώκονται μόνο μετά από έγκληση του παθόντα. Σε αυτές τις περιπτώσεις η ιδιωτική πρωτοβουλία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την δίωξη των εγκλημάτων. Η βούληση των θυμάτων για τη δίωξη του δράστη εκδηλώνεται με την υποβολή έγκλησης μέσα στο καθορισμένο χρονικό διάστημα (π.χ. 3 μήνες για την Ελλάδα). Η κατάθεση μήνυσης είναι αναγκαία για την δίωξη του δράστη καθώς σε περίπτωση που δεν τηρηθούν οι σχετικές προθεσμίες, μένει προσωρινά ατιμώρητος. Οι λόγοι για τους οποίους προβλέφθηκε αυτή η διάκριση έχουν να κάνουν με τη φύση των συγκεκριμένων εγκλημάτων, τα οποία θεωρούνται μικρότερης βαρύτητας και τη σχέση μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών (θύμα-δράστης-πολιτεία)⁴⁴.

Η απόφαση των θυμάτων για την υποβολή καταγγελίας στις Αρχές, εξαρτάται από τις απόψεις του κοινωνικού συνόλου για την εγκληματικότητα, οι οποίες εξελίσσονται ανάλογα με τις επικρατούσες κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές και οικονομικές συνθήκες. Επίσης, σημαντικό ρόλο στην διαδικασία αυτή παίζουν τα Μ.Μ.Ε. Τα ποσοστά μηνύσεων σε βάρος ανήλικων είναι μικρότερα συγκριτικά με τα αντίστοιχα των ενηλίκων, ενώ σημαντικό ρόλο στην καταγγελία των εγκλημάτων παίζουν το μορφωτικό επίπεδο, ο φόβος και η φύση του αδικήματος⁴⁵.

Συνεπώς, η προσφυγή του θύματος στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, η οποία θα καταστήσει ορατό το έγκλημα, είναι συνάρτηση ατομικών και κοινωνικών παραγόντων. Ατομικοί παράγοντες είναι η μόρφωση, η κοινωνική θέση και η οικονομική κατάσταση του θύματος. Κοινωνικοί παράγοντες είναι η βαρύτητα του αδικήματος, η εμπιστοσύνη του κοινού στην αστυνομία και τη δικαιοσύνη, οι τοπικές αντιλήψεις και η συνάφεια του εγκλήματος με την οργανωμένη εγκληματικότητα, καθώς τα θύματα διστάζουν να απευθυνθούν στις Αρχές υπό τον φόβο αντιποίνων. Η προσφυγή στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο είναι αυξημένη στα αυτεπαγγέλτως διωκόμενα αδικήματα, τα οποία παρουσιάζουν και την μεγαλύτερη κοινωνική απαξία⁴⁶.

⁴⁴ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 40.

⁴⁵ Χ. Ζαραφωνίτου (2008) ο.π., σ. 80 επ.

⁴⁶ Η. Δασκαλάκη (1985) ο.π., σ. 98.

Αντιθέτως, τα κατ' έγκληση διωκόμενα αδικήματα καταγγέλλονται σε μικρότερο βαθμό, καθώς θίγονται κυρίως ιδιωτικά συμφέροντα. Όσον αφορά την Ελλάδα, η ελλιπής πληροφόρηση του κοινού για το χρονικό περιορισμό του τριμήνου, που παρόλα αυτά θεωρείται επαρκής για την τελική απόφαση άσκησης ή μη του δικαιώματος υποβολής έγκλησης⁴⁷, είναι ένας παράγοντας που σχετίζεται με τον περιορισμένοι αριθμό μηνύσεων. Επίσης, η προϋπόθεση καταβολής χρηματικού παραβόλου αξίας εκατό ευρώ , προκειμένου να γίνει δεκτή η έγκληση είναι ένας ακόμη λόγος⁴⁸.

Με βάση τα προαναφερόμενα προκύπτει ότι :

- Όσο πιο ανώνυμη είναι μια κοινωνική σχέση τόσο πιο πιθανή είναι η προσφυγή στην δικαιοσύνη (π.χ. κλοπή)
- Όσο πιο πολύπλοκη, προσωπική και στενή είναι η σχέση τόσο πιο σπάνιο είναι να καταγγελθεί το έγκλημα (π.χ. βιασμός).
- Όσο πιο περιστασιακή είναι η σχέση τόσο πιο εύκολα καταγγέλλεται (π.χ. τροχαίο ατύχημα)⁴⁹.

Άλλοι παράγοντες που λειτουργούν θετικά ή αρνητικά ως προς την καταγγελία των εγκλημάτων, είναι ο φόβος μελλοντικής θυματοποίησης από το δράστη και η αντιμετώπιση από την αστυνομία⁵⁰. Οι τοπικές κοινωνικές συνθήκες, μπορούν να επηρεάσουν εξίσου την απόφαση για καταγγελία ή όχι καθώς τα θύματα θεωρούν ότι μια πράξη δεν είναι έγκλημα (π.χ. ζωοκλοπή) ή ότι η αυτοδικία επιβάλλεται από το εθιμικό δίκαιο (π.χ. βεντέτα). Επιπλέον, υπάρχει διστακτικότητα για καταγγελία, ιδίως σε περιπτώσεις οργανωμένης εγκληματικότητας υπό το φόβο αντεκδίκησης από τους δράστες. Κάποια προγενέστερη εγκληματική πράξη από το θύμα που πιθανόν να

⁴⁷ Α. Καρρά (1998) ο.π., σσ. 314-315.

⁴⁸ Σε κάθε περίπτωση η μη τήρηση των τυπικών προϋποθέσεων (3μηνο και παράβολο) καθιστά την έγκληση απαράδεκτη και τίθεται στο αρχείο ως αβάσιμη, σύμφωνα με το αρθ. 43 του Κ.Π.Δ.

⁴⁹ Ε. Λαμπροπούλου (2012) ο.π., σσ. 100-101.

⁵⁰ Η. Δασκαλάκη (1985) ο.π., σ. 98επ.

χρειαστεί να αποκαλύψει στις Αστυνομικές Αρχές, είναι ένας ακόμη λόγος. Παρόλο που έχουν θεσπισθεί νομοθετικές διατάξεις για την προστασία των μαρτύρων που συμβάλλουν ουσιαστικά στην εξάρθρωση εγκληματικών οργανώσεων, η εμπειρία δείχνει ότι είναι περιορισμένος ο αριθμός των προσώπων που τελικά αποφασίζουν να συνδράμουν το έργο των Αρχών⁵¹.

Δύο ακόμη λόγοι είναι η πεποίθηση των θυμάτων ότι θα τύχουν αρνητικής αντιμετώπισης από τους αρμόδιους φορείς και η πιθανή δημοσιότητα που θα λάβει το περιστατικό⁵². Σε ορισμένες περιπτώσεις τα θύματα επιδεικνύουν ανεκτικότητα, ίσως και εξαιτίας της φύσης της σχέσης τους με το δράστη. Άλλες φορές αδιαφορούν ως προς τη δυνατότητά τους για καταγγελία, ενώ συχνά διακατέχονται από το φόβο του κοινωνικού στιγματισμού⁵³.

Η αστυνομία είναι συνήθως ο πρώτος φορέας του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στον οποίο απευθύνεται το θύμα μετά το έγκλημα. Συνεπώς, οι παραστάσεις του κοινού και η εμπιστοσύνη του προς την αστυνομία είναι σημαντικοί παράγοντες για την υποβολή καταγγελίας. Ο τρόπος λειτουργίας του αστυνομικού οργανισμού, η σωστή οργάνωση των υπηρεσιών, η σύγχρονη εκπαίδευση του προσωπικού και η βελτίωση των σχέσεων με την τοπική κοινωνία, από όπου θα προέλθουν οι πληροφορίες για την διάπραξη των εγκλημάτων, είναι ζητήματα που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό προγραμμάτων αντεγκληματικής πολιτικής⁵⁴.

Επιπρόσθετα, η αποστολή των αστυνομικών, ως κρατικών οργάνων επιφορτισμένων με την επιβολή του νόμου, τους προσδίδει «*αυξημένη υποχρέωση ειδικής νομιμοφροσύνης*» κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, γεγονός, που θεμελιώνεται και από τη νομοθεσία. Στην Ελλάδα το προσωπικό και οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας τελούν σε διαρκή ετοιμότητα προς περιφρούρηση του

⁵¹ Βλ. και σχετ. αρθ 187 Π.Κ. και αιτιολογική έκθεση ν. 2928/2001 (Α΄-141).

⁵² Σ. Αλεξιάδη, *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 185.

⁵³ Sparks, R. F., *Έρευνες σε Θύματα Εγκλημάτων - Πλεονεκτήματα, προβλήματα και νέες προοπτικές*, (μτφ. Χ. Τσουραμάνη), Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, σ. 244.

⁵⁴ Ι. Φαρσεδάκη, *Ανακριτική, Δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1994, σ. 63 επ.

δημοκρατικού πολιτεύματος και της έννομης τάξης⁵⁵. Πολλές φορές η «ειδική φύση» της αποστολής των αστυνομικών συνεπάγεται περιορισμούς στα δικαιώματα και τις ελευθερίες τους⁵⁶. Άμεση συνάρτηση με τις ειδικότερες συνθήκες του επαγγέλματός τους, είναι η υιοθέτηση από τους αστυνομικούς κατά την εκτέλεση της υπηρεσίας τους ενός ειδικού κώδικα αξιών, τη λεγόμενη «αστυνομική υποκουλτούρα». Τα κυριότερα χαρακτηριστικά που παρουσιάζει η «υποκουλτούρα» της συγκεκριμένης εργασιακής ομάδας είναι η αμοιβαιότητα, η αλληλεγγύη και η συντροφικότητα που αναπτύσσεται μεταξύ των αστυνομικών, εξαιτίας του κινδύνου του επαγγέλματος.

Η υιοθέτηση αυτών των αξιών βοηθά σημαντικά τον αστυνομικό στην εκτέλεση της αποστολής του. Πολλές φορές, η υποκουλτούρα αυτή αποδεικνύεται ισχυρότερη, ακόμα και από τους κανονισμούς και τις διαταγές των ανωτέρων. Η κυριότερη εκδήλωσή της είναι η «εχεμύθεια» που καλύπτει όλες τις ενέργειες των αστυνομικών σε σχέση με την υπόλοιπη κοινωνία⁵⁷. Μορφές εκδήλωσης της εχεμύθειας είναι η αλληλοϋποστήριξη και η αλληλοκάλυψη των αστυνομικών, κατά την άσκηση του καθήκοντος. Το πρόσωπο που θα παραβιάσει την εχεμύθεια, θα χάσει την αξιοπιστία του και την υποστήριξη από τους λοιπούς αστυνομικούς.

Η αντιμετώπιση των θυμάτων και η μεταχείρισή τους κατά την αρχική διερεύνηση των εγκλημάτων από την αστυνομία, αλλά και στη συνέχεια της ποινικής διαδικασίας μπορεί να βελτιωθεί με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας. Με τη χρήση ιατρικών μέσων μπορεί να εξετασθεί το θύμα σεξουαλικών επιθέσεων και να ταυτοποιηθεί ο δράστης. Επιπλέον, σε τέτοιες περιπτώσεις καλό είναι να αποφεύγεται η επαφή θύματος-δράστη, που πιθανότατα θα έχει αρνητικές συνέπειες για τον παθόντα. Έτσι, η εξέταση του θύματος μπορεί να πραγματοποιείται με τηλεδιάσκεψη κατά την

⁵⁵ Άρθρο 9 του Ν. 2800/2000.

⁵⁶ Ζ. Παπαϊωάννου, *Περιεχόμενα και όρια της αστυνομικής εξουσίας, Η λειτουργική αρμοδιότητα του αστυνομικού προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας*, Σάκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2004, σσ. 504-505.

⁵⁷ Βλ. σχετ. για την Ελλάδα τις διατυπώσεις του αρθ. 252 Π.Κ. «Παραβίαση Υπηρεσιακού Απορρήτου», σύμφωνα με τις οποίες ο υπάλληλος τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 3 ετών, εφόσον γνωστοποιεί σε άλλον, πράγμα που γνωρίζει μόνο λόγω της υπηρεσίας του.

εκδίκαση της υπόθεσης στο ακροατήριο ή στις Αστυνομικές Υπηρεσίες⁵⁸. Ενδεικτικό του προβλήματος στην Ελλάδα, είναι οι πολλές αναβολές της δίκης, που αναγκάζουν για παράδειγμα ένα θύμα βιασμού ή ενδοοικογενειακής βίας να έρχεται ξανά και ξανά σε επαφή με το δράστη και να ταραζεται ψυχολογικά και συναισθηματικά.

Επίσης, από την αστυνομική στατιστική προκύπτουν στοιχεία για μεγαλύτερη δίωξη εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας συγκριτικά με εγκλήματα κατά προσώπων⁵⁹. Σε αυτό συμβάλλει και η ειδικότερη επαγγελματική προσέγγιση των αστυνομικών και η «υποκουλτούρα» που χαρακτηρίζει τον εργασιακό αυτό χώρο. Οι αστυνομικοί αντιμετωπίζουν το θύμα, ανάλογα με την κοινωνική του θέση, τη βαρύτητα του αδικήματος, τον εργασιακό τους φόρτο και τα στοιχεία που οδηγούν στην βέβαιη εξιχνίαση και σύλληψη του δράστη⁶⁰. Είναι πολύ σημαντικό να εμπιστευτεί το κοινό τις Αστυνομικές Αρχές, διότι μ' αυτόν τον τρόπο η χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής από την πλευρά του κράτους και η καταγραφή της εγκληματικότητας θα είναι περισσότερο αποτελεσματική.

Η γνωστοποίηση του συμβάντος στους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, είναι ο σύνδεσμος μεταξύ του περιβάλλοντος της ποινικής δικαιοσύνης και του εγκληματικού περιβάλλοντος⁶¹. Μέχρις ότου αποφασίσει το θύμα να καταγγείλει την αξιόποινη πράξη, αμφιταλαντεύεται σε μια πολύπλοκη διαδικασία που περιλαμβάνει υπολογισμούς σχετικά με το κόστος και τα κέρδη (γνωστική διάσταση), την ύπαρξη

⁵⁸ Όπως συμβαίνει στις Η.Π.Α. και στο Ηνωμένο Βασίλειο σε ανάλογα εγκλήματα κατά την εκδίκαση της υπόθεσης στο ακροατήριο. Στη χώρα μας, σύμφωνα με το άρθρο 187 του Π.Κ. προβλέπεται οι μάρτυρες σε περιπτώσεις εγκληματικών ή τρομοκρατικών οργανώσεων να καταθέτουν με τη χρήση οπτικοακουστικών ή ηχητικών μέσων για την αποτελεσματικότερη προστασία τους. Πρόσφατη είναι και η νομοθετική ρύθμιση που προβλέπει την λήψη κατάθεσης με την παρουσία ειδικού πραγματογνώμονα (ψυχιάτρου ή ψυχολόγου) και τη χρήση τεχνικών μέσων για ανήλικους θύματα σεξουαλικής κακοποίησης, του ν. 3500/2006.

⁵⁹ Βλ. και http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=49980&Itemid=1426&lang=, στατιστικά στοιχεία ΕΛ.ΑΣ. για το 2014

⁶⁰ Η. Δασκαλάκη (1985) ο.π., σσ. 109-112.

⁶¹ Block, R., *Victim-Offender Dynamics in Violent Crime* στο *The Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 72(2), 1981, σσ. 259-260.

υποστηρικτικού περιβάλλοντος και κοινωνικής επιρροής (κοινωνική διάσταση) και την συναισθηματική ένταση του ατόμου (θυμική διάσταση)⁶².

Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις θυματοποίησης στον τομέα της υγείας (εγκλήματα διαφθοράς), όπου οι ασθενείς έχουν την πεποίθηση πως καταβάλλοντας ένα χρηματικό ποσό (φακελάκι) θα τύχουν καλύτερης αντιμετώπισης από τους ιατρούς, οι οποίοι με τη σειρά τους δεν θεωρούν ότι διαπράττουν αδίκημα λαμβάνοντας τα χρήματα. Η εμπειρία δείχνει ότι η απόφαση για καταγγελία αυτών των εγκλημάτων έχει να κάνει κυρίως με την ηλικία καθώς οι νέοι (έως 40 ετών) καταγγέλλουν πιο εύκολα τέτοιες συμπεριφορές, συγκριτικά με μεγαλύτερης ηλικίας άτομα. Παράλληλα, σημαντικοί παράγοντες είναι η οικονομική κατάσταση των θυμάτων και οι τοπικές κοινωνικές αντιλήψεις. Η ανάγκη για άμεση παροχή ιατρικών υπηρεσιών και η πεποίθηση ότι η καταγγελία δεν θα συμβάλλει στην αντιμετώπιση του φαινομένου είναι δύο επιπλέον λόγοι. Γεγονός είναι ότι, υπάρχει μεγάλος σκοτεινός αριθμός στα συγκεκριμένα εγκλήματα και όταν αποφασίσουν να απευθυνθούν στις Αρχές, τα περισσότερα θύματα επιλέγουν την ανώνυμη καταγγελία⁶³.

2.3 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ

Στην προηγούμενη ενότητα, αναφέρθηκαν οι λόγοι για τους οποίους πολλές φορές δε καταγγέλλεται μια εγκληματική ενέργεια. Σε μεγάλο αριθμό εγκλημάτων, ιδίως «αφανούς» εγκληματικότητας, τα ίδια τα θύματα αποφασίζουν εάν θα καταγγείλουν ή όχι την άδικη πράξη σε βάρος τους ούτως ώστε να ξεκινήσει η ποινική διαδικασία. Για

⁶² Βλ. σχετ. και G Greenberg, M.S. and Beach, S.R., *Property Crime Victims' Decision to Notify the Police: Social, Cognitive, and Affective Determinants* στο *Law and Human Behavior*, vol. 28(2), 2004, σσ. 178-179 και Sparks, (1985) ο.π., σ. 246.

⁶³ Βλ. και σχετ. <http://www.transparency.gr/diafaneiatora/poioi-alloi-foreis-mporoun-na-se-voithisoun/>, <http://www.gedd.gr> και <http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo.content&perform=view&id=49&>, Στοιχεία Διεθνούς Διαφάνειας Ελλάδος και Απολογιστικές Εκθέσεις Διεύθυνσης Εσωτερικών Υποθέσεων ΕΛ.ΑΣ. και Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης.

το λόγο αυτό, ο ρόλος του θύματος στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς αποτελεί την αφετηρία της ποινικής διαδικασίας.

Εφόσον τελικά ο παθών λάβει την απόφαση να καταγγείλει το αδίκημα, από την προδικασία έως την εκδίκαση της υπόθεσης στο ακροατήριο, ως μάρτυρας συμβάλει στη διαλεύκανση της υπόθεσης. Είναι εκείνος που παραθέτει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έλαβε χώρα το έγκλημα και τα σημαντικότερα αποδεικτικά στοιχεία που θα οδηγήσουν το δικαστή να λάβει την απόφαση για την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου⁶⁴. Το θύμα είναι ο σημαντικότερος και ο πρώτος μάρτυρας της «υπόθεσης» σε κάθε ποινική δίκη⁶⁵. Το εγκληματικό γεγονός έχει μεγαλύτερες επιπτώσεις στο θύμα καθώς βίωσε άμεσα το εγκληματικό συμβάν και συνήθως έχει τις περισσότερες απώλειες, συγκριτικά με τους υπόλοιπους μάρτυρες. Όσα καταθέσει το θύμα ως μάρτυρας εξαρτώνται από το μορφωτικό του επίπεδο, το χαρακτήρα του και την κοινωνική του κατάσταση⁶⁶.

Από την άλλη πλευρά, έχει διαπιστωθεί από τις έρευνες θυματοποίησης ότι, όχι μόνο το έγκλημα καθαυτό, αλλά και οι συνθήκες που συνοδεύουν την όλη διαδικασία της ποινικής δίκης, προκαλούν βλάβες στο θύμα ή επιτείνουν τις βλάβες που προκάλεσε το έγκλημα.

Για να αποφευχθούν τα παραπάνω, έχουν ληφθεί ειδικά μέτρα για την προστασία του θύματος, όπως⁶⁷:

- Η δίκωξη ορισμένων εγκλημάτων μόνο μετά από έγκληση.
- Η διεξαγωγή της ποινικής δίκης χωρίς δημοσιότητα (π.χ. δίκη για βιασμό) αν αυτή πρόκειται να βλάψει ή να ταλαιπωρήσει περαιτέρω το θύμα.

⁶⁴ Σ. Αλεξιάδη, *Ανακριτική*, Ε' εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 353.

⁶⁵ Σ. Αλεξιάδη (2006) ο.π., σ. 355 επ.

⁶⁶ Τ. Φιλιππίδη, *Δικαστική Ψυχολογία*, Β' εκδ, Αδελφοί Κυριακίδη Α.Ε., Θεσσαλονίκη 1993, σ. 244

⁶⁷ Α. Ψαρούδα- Μπενάκη, *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη*, (επιμ. Β. Τζαλαβρά), Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2015, σ. 12 επ., Β. Βλάχου *Η Αντιμετώπιση της Σωματικής Βίας κατά των Γυναικών από το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Έλλην, Αθήνα, 2005, σ. 70 επ.

- Η παροχή πληροφόρησης και ενημέρωσης στα θύματα για τα δικαιώματά τους και τις ενέργειες που πρέπει να προβούν, μέσω προγραμμάτων, ώστε να γίνεται πιο αποτελεσματική η συνδρομή τους στην εκάστοτε ποινική δίκη.
- Η προστασία των θυμάτων και μαρτύρων σε υποθέσεις οργανωμένης εγκληματικότητας καθώς και η προστασία θυμάτων εμπορίας ανθρώπων αλλά και ενδοοικογενειακής βίας⁶⁸.

Στο πλαίσιο της ελληνικής ποινικής διαδικασίας, οι μάρτυρες, συμπεριλαμβανομένου και του θύματος, αποτελούν ένα από τα πιο σημαντικά αποδεικτικά μέσα (αρθ. 178 Κ.Π.Δ.) και η λήψη ένορκων καταθέσεων μία από τις σπουδαιότερες ανακριτικές πράξεις (αρθ. 251 Κ.Π.Δ.), αν και θεωρούνται το επισφαλέστερο των αποδεικτικών μέσων⁶⁹. Έχει παρατηρηθεί κατά την ανάκριση των θυμάτων στις Αστυνομικές Αρχές ότι, όταν οι συνέπειες του εγκλήματος δεν είναι άμεσες, η μνήμη τους εξασθενεί σε σύντομο χρονικό διάστημα και δεν είναι δυνατή η αναπαράσταση του εγκληματικού γεγονότος με λεπτομέρειες. Αντίθετα, όταν οι επιπτώσεις είναι μακροχρόνιες και τραυματικές η μνήμη των μαρτύρων είναι πιο «ζωηρή», λεπτομερής και διαρκής⁷⁰.

Μέσα από τις μαρτυρικές καταθέσεις των θυμάτων επιτυγχάνεται η ανακάλυψη της τέλεσης κάποιου εγκλήματος και προσδιορίζεται το είδος του. Συγκεντρώνονται οι αναγκαίες αποδείξεις για την δίωξη και την καταδίκη του δράστη και προλαμβάνεται η έκθεση «αθώων» υπόπτων σε επισφαλείς καταστάσεις⁷¹. Το θύμα καταθέτει σημαντικά στοιχεία που απαιτούνται για την εξακρίβωση της ταυτότητας του εγκληματία και τις συνθήκες τέλεσης του εγκλήματος. Αντίστοιχα, στην επ’

⁶⁸ Για την Ελλάδα βλ. και σχετ. άρθρο 93 παρ.2 του Συντάγματος, άρθρο 9 του ν. 2928/2001, ν. 3064/2002 και άρθρα 21, 22 του ν. 3500/2006 .

⁶⁹ Ν. Ανδρουλάκη ο.π. (1994), σσ. 248-258.

⁷⁰ Yuille, J. C., Marxsen, D., and Cooper, B., *Training Investigative Interviewers: Adherence to the Spirit, As Well As the Letter* στο *International Journal of Law and Psychiatry*, Vol. 22(3-4), 1999, σσ. 331-332.

⁷¹ Wells G. L. *Applied Eyewitness-Testimony Research: System Variables and Estimator Variables* στο *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 36(12), 1978, σσ. 1546-1557.

ακροατηρίου διαδικασία το θύμα είναι βασικός παράγοντας στην προσπάθεια του δικαστή να διαλευκάνει τα παραπάνω ζητήματα.

Όλοι οι ανωτέρω λόγοι καθιστούν το θύμα ως μάρτυρα, τον κυριότερο παράγοντα της ποινικής διαδικασίας που πρέπει να αντιμετωπίζεται με επαγγελματισμό από τις Αρχές. Η σχέση του θύματος με τα όργανα του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης πρέπει να βασίζεται σε ένα πλαίσιο εκατέρωθεν υποχρεώσεων και δικαιωμάτων, με σκοπό την αντικειμενική, ταχεία και δίκαιη απονομή της δικαιοσύνης. Το βασικό μειονέκτημα της παρουσίας του θύματος με την ιδιότητα του μάρτυρα στην ποινική δίκη, έχει να κάνει με την αντιμετώπισή του από τις Αρχές. Αντιμετωπίζεται όπως οποιοσδήποτε άλλο πρόσωπο έχει καθήκον μαρτυρίας, χωρίς ιδιαίτερα προνόμια.

Το καθήκον μαρτυρίας περιλαμβάνει επιμέρους το καθήκον προσέλευσης, το καθήκον ορκοδοσίας, το καθήκον κατάθεσης και το καθήκον αλήθειας⁷². Το θύμα-μάρτυρας δεν έχει ειδικότερες διευκολύνσεις κατά την διεξαγωγή της δίκης ή της ανακριτικής διαδικασίας, γεγονός που πιθανότατα συνεπάγεται δυσάρεστες και επίπονες συνέπειες στην πορεία της υπόθεσης. Ορισμένες από τις αρνητικές συνέπειες αυτές μπορεί να είναι⁷³:

- Οι συχνές, και πολλές φορές άσκοπες (όμως υποχρεωτικές) εμφανίσεις στο δικαστήριο ή ενώπιον των ανακριτικών υπαλλήλων, σε αντίθεση με τον κατηγορούμενο και τον πολιτικώς ενάγοντα, οι οποίοι δεν έχουν επιπτώσεις σε περίπτωση μη εμφάνισης ή μπορούν να εκπροσωπηθούν από το συνήγορό τους.
- Η πολύωρη αναμονή στις δικαστικές αίθουσες που φέρει το θύμα σε επαφή και πιθανόν σε αντιπαράθεσεις, με την πλευρά του κατηγορουμένου ή τους οικείους του.

⁷² Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 250. Επίσης, σχετικά με τις υποχρεώσεις εμφάνισης του μάρτυρα οι κυρώσεις στην ελληνική νομοθεσία είναι αυστηρές και αναφέρονται στο άρθρο 229 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας «Λιπομαρτυρία στην ανάκριση».

⁷³ Β. Βλάχου *Η Αντιμετώπιση της Σωματικής Βίας κατά των Γυναικών από το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Έλλην, Αθήνα, 2005, σσ. 71-72.

- Αισθήματα ανασφάλειας και φόβου από την άγνοια της διαδικασίας την οποία καλείται να αντιμετωπίσει ατομικά, χωρίς τη συμπαράσταση συνηγόρου .
- Η υποχρεωτική απουσία από την εργασία και η μέριμνα για την ανατροφή των παιδιών επιβαρύνει με πρόσθετα έξοδα το θύμα, για τα οποία σε πολλές περιπτώσεις δεν προβλέπεται αποζημίωση.
- Οι συχνές διακοπές και αναβολές της διαδικασίας στο ακροατήριο που απαιτούν ο μάρτυρας να βρίσκεται σε διαρκή ετοιμότητα, μέχρι την οριστική έκδοση της απόφασης.

Η συμμετοχή του θύματος στην ποινική δίκη με το ρόλο του μάρτυρα, είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς με την κατάθεσή του μπορεί να προσφέρει σημαντικά στοιχεία για την εξιχνίαση των εγκλημάτων. Οι αρνητικές επιπτώσεις της συμμετοχής του στην ποινική διαδικασία, ο φόβος και η άγνοια για την περαιτέρω πορεία της υπόθεσης, λειτουργούν αποτρεπτικά για την καταγγελία του εγκλήματος στις Αρχές, όπως προαναφέρθηκε. Χαρακτηριστική περίπτωση στη χώρα μας αποτελεί ο νόμος 3500/2006 για την ενδοοικογενειακή βία με τον οποίο εισήχθησαν σημαντικές καινοτομίες στην ποινική διαδικασία.

Ειδικότερα, προβλέπεται στο ν. 3500/2006 η κρατική αρωγή στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας καθώς *«δικαιούνται ηθικής συμπαράστασης και της αναγκαίας υλικής συνδρομής από νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, που λειτουργούν ειδικά για τους σκοπούς αυτούς υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, και από κοινωνικές υπηρεσίες των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης»*. Επιπλέον, οι Αστυνομικές Αρχές που επιλαμβάνονται, σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας αναλαμβάνουν την υποχρέωση, εφόσον τους ζητηθεί από το

θύμα, να ενημερώσουν αυτό και τους παραπάνω φορείς, ώστε να παρασχεθεί αμέσως η αναγκαία αρωγή⁷⁴.

Ο ίδιος νόμος προβλέπει την επιβολή του περιοριστικού όρου της απομάκρυνσης του δράστη από την οικογενειακή κατοικία, τη μετοίκησή του και την απαγόρευση να προσεγγίζει τους χώρους κατοικίας ή και εργασίας του θύματος, κατοικίες στενών συγγενών του, τα εκπαιδευτήρια των παιδιών και ξενώνες φιλοξενίας. Η συγκεκριμένη ρύθμιση βελτιώνει τη θέση των θυμάτων στην ποινική διαδικασία και περιορίζει τις αρνητικές επιπτώσεις της θυματοποίησης. Ακόμη, όλοι οι μάρτυρες που διαμένουν στην οικία εξετάζονται χωρίς όρκο για την υπόθεση, ενώ οι ανήλικοι κατά την εκδίκαση των υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας, δεν κλητεύονται ως μάρτυρες στο ακροατήριο, αλλά αναγιγνώσκεται η κατάθεσή τους, εφόσον υπάρχει, εκτός εάν η εξέτασή τους κρίνεται αναγκαία από το δικαστήριο.

Ο ν. 3500/2006, μπορεί μεν να βελτίωσε σημαντικά τον αριθμό των καταγγελιών στις Αρχές, δε συνέβαλε όμως σημαντικά στην καταπολέμηση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών και άλλων ευάλωτων προσώπων. Οι κυριότεροι λόγοι για την αδυναμία αυτή, είναι η ελλιπής ενημέρωση των θυμάτων, η διστακτικότητά τους να απευθυνθούν στους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου υπό το φόβο επιδείνωσης των σχέσεών τους με το δράστη και η μεγάλη γραφειοκρατία που απαιτείται. Αξίζει όμως να τονισθεί ότι, στα θετικά του προαναφερθέντος νόμου περιλαμβάνεται η δυνατότητα που δόθηκε στα θύματα να λαμβάνουν ηθική συμπαράσταση και υλική συνδρομή από την πολιτεία⁷⁵.

Η ανάγκη για περισσότερα δικονομικά δικαιώματα στα θύματα, οδήγησε πολλές χώρες στην υιοθέτηση του θεσμού της πολιτικής αγωγής, που επίσης παρουσιάζει μειονεκτήματα. Σε αρκετές χώρες δεν παρέχεται στα θύματα η δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, διότι θεωρείται αστική διαδικασία και

⁷⁴ Άρθρα 18- 22 του ν. 3500/2006 «Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις».
⁷⁵ Δ. Ζημιανίτη, Ζητήματα από τη νομοθεσία για την ενδοοικογενειακή βία, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.11/2011, σσ. 1206-1210.

απαιτείται προσφυγή στα πολιτικά δικαστήρια. Επιπλέον, για την αξίωση αποζημίωσης στα ποινικά δικαστήρια, είναι αναγκαία η άσκηση ποινικής δίωξης, ενώ δεν περιλαμβάνονται οι υποθέσεις στις οποίες ο δράστης είναι άγνωστος. Για τους λόγους αυτούς, απαιτείται μια ουσιαστική αναθεώρηση των δικαιωμάτων και της συμμετοχής του θύματος- μάρτυρα κατά την ποινική διαδικασία. Ένας «μικτός ρόλος» που θα συνδυάζει τα πλεονεκτήματα των δύο μέχρι σήμερα γνωστών εκδοχών (μάρτυρας-πολιτικώς ενάγων) είναι ίσως η ενδεδειγμένη λύση⁷⁶.

2.4 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΩΣ ΕΝΑΓΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ

Το θύμα μπορεί να συμμετάσχει στην ποινική διαδικασία ως μάρτυρας, γνωστοποιώντας στις αρμόδιες Αρχές (κυρίως στις Αστυνομικές) την άδικη σε βάρος του πράξη με σκοπό την έναρξη της ποινικής διαδικασίας. Στις περισσότερες δικαιοτικές τάξεις διεθνώς, ιδίως στην Ευρώπη, το θύμα-μάρτυρας δεν συμμετείχε ενεργά μέχρι το 19^ο αιώνα στην ποινική διαδικασία και δεν μπορούσε να επηρεάσει το δικαστήριο στο στάδιο της λήψης αποφάσεων. Επιπλέον, δεν είχε κατοχυρωμένα δικονομικά δικαιώματα. Επίσης, έχει διατυπωθεί και η άποψη ότι, το θύμα δεν πρέπει να περιορίζεται σε μια απλή κατάθεση, αλλά να «κατηγορεί» καθ' όλη τη διάρκεια της ποινικής δίκης⁷⁷. Για τους λόγους αυτούς και προκειμένου να καταστεί πιο ενεργή και πιο ουσιαστική η συμμετοχή των θυμάτων στην ποινική διαδικασία, προβλέφθηκε η

⁷⁶ Πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις στην χώρα μας δίνουν κατά την ποινική δίκη ένα μικτό ρόλο στο θύμα με την προσθήκη ορισμένων δικαιωμάτων που έχει ο πολιτικώς ενάγων, κατά την μαρτυρική του εξέταση. λ.χ. Με το ν. 4198/2013 (Α. 215) προστέθηκε το άρθρο 226^B στον Κώδικα Ποινικής δικονομίας με τίτλο «*Μάρτυρες θύματα εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας*». Στο συγκεκριμένο άρθρο προβλέπεται ρητά ότι «...Κατά την εξέταση (σ.σ. των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας) παρίσταται ο ψυχίατρος ή ο ψυχολόγος και ο παθών μπορεί να συνοδεύεται από τον νόμιμο εκπρόσωπό του...». Η εν λόγω τροποποίηση δίνει τα δυνατότητα στα θύματα εμπορίας ανθρώπων ή σωματεμπορίας να παρίστανται με συνήγορο κατά την διάρκεια της δίκης, δικαίωμα το οποίο μέχρι σήμερα δεν είχαν οι μάρτυρες και προϋπέθετε την παράσταση πολιτικής αγωγής.

⁷⁷ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σσ. 73-74.

δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη για τους «αδικηθέντες από το έγκλημα»⁷⁸.

Σε αρκετές χώρες, μεταξύ των οποίων και στην Ελλάδα, το θύμα μπορεί να συμμετάσχει στην ποινική διαδικασία ως πολιτικώς ενάγων, που εκτός από την ποινική δίωξη του δράστη, αξιώνει και αποζημίωση από τον ίδιο ή το νόμιμο εκπρόσωπό του. Τα πρόσωπα που δικαιούνται να ασκήσουν πολιτική αγωγή είναι οι παθόντες από την αξιόποινη πράξη (πχ. ο τραυματισθείς από την σωματική βλάβη) και οι αμέσως ζημιωθέντες από την αξιόποινη πράξη που όμως δεν έχουν και την ιδιότητα του παθόντος (π.χ. ο ψευδώς καταμηνυθείς ως δράστης εγκλήματος). Δεν μπορούν να ασκήσουν πολιτική αγωγή οι εμμέσως ζημιωθέντες από το έγκλημα (π.χ. οι εταίροι μιας επιχείρησης) και όσοι δεν έχουν υποστεί προσωπική προσβολή από το έγκλημα (π.χ. δανειστές, κληρονόμοι). Εξαίρεση αποτελούν οι συγγενείς του θανόντος θύματος που έχουν τη δυνατότητα άσκησης πολιτικής αγωγής προς χρηματική αποζημίωση λόγω ψυχικής οδύνης⁷⁹.

Στην Ελλάδα, δεν είναι δυνατή η άσκηση πολιτικής αγωγής σε βάρος αστυνομικού ή άλλου υπαλλήλου για εγκλήματα που φέρεται να τέλεσε κατά την άσκηση των καθηκόντων του, παρόλα αυτά είναι δυνατή η άσκηση πολιτικής αγωγής εναντίον του κατηγορουμένου, μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας. Η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής, πραγματοποιείται στο στάδιο της ανάκρισης και ο δηλώσας αποκτά όλα τα δικαιώματα του κατηγορουμένου. Η δήλωση είναι αυτοτελής, δεν αναπληρώνει την υποχρέωση υποβολής έγκλησης όπου απαιτείται, αλλά ούτε και το αντίθετο (η έγκληση καθαυτή δεν αναπληρώνει την παράσταση πολιτικής αγωγής). Επίσης, ο πολιτικώς ενάγων έχει τη δυνατότητα να παραιτηθεί σε κάθε στάδιο της διαδικασίας και πριν την απαγγελία της απόφασης.⁸⁰

⁷⁸ Α. Ψαρούδα- Μπενάκη, (2015) ο.π., σ. 12 επ.

⁷⁹ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 71 επ.

⁸⁰ Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 71 επ. και Α. Καρρά (1998) ο.π., σ. 415-427.

Η διαδικασία πολιτικής αγωγής, είναι δυνατή σε χώρες που εφαρμόζουν το ηπειρωτικό δίκαιο και κυρίως στη Γαλλία, την Ιταλία, τη Γερμανία και σε μικρότερο βαθμό την Ολλανδία⁸¹. Τα πλεονεκτήματα για το θύμα περιλαμβάνουν το γεγονός ότι, αποκτώντας την ιδιότητα του διαδίκου ενημερώνεται υποχρεωτικά από τις Αρχές σχετικά με τις κατηγορίες, τις ημερομηνίες των συνεδριάσεων του δικαστηρίου, καθώς και άλλα ζητήματα της διαδικασίας. Στις περισσότερες χώρες, η διεκδίκηση του θύματος ή του συνηγόρου του από το δράστη, περιορίζεται σε θέματα που αφορούν στην αποζημίωση. Στη Γερμανία ο παθών σταδιακά απέκτησε δικαιώματα, άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό και θεσπίσθηκε η διαδικασία πολιτικής αγωγής ως δεύτερη αγωγή (Nebenklage). Η συγκεκριμένη διαδικασία (Nebenklage) ακολουθείται σε ένα εύρος σχετικά μικρών παραβάσεων, ενώ υπάρχει και η δυνατότητα ιδιωτικής αγωγής (Privatklage). Μέσω των ανωτέρω τροποποιήσεων το θύμα απέκτησε τη δυνατότητα να γίνει στην πραγματικότητα, ένας μικρός κατήγορος, με ευρείες εξουσίες και να εκφέρει την άποψή του σχετικά με τη δίκη και καταδίκη του δράστη⁸².

Στο ελληνικό Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο αναγνωρίζεται στον αδικηθέντα από το έγκλημα⁸³ που τελέσθηκε, η αξίωση αστικής αποζημίωσης. Η εν λόγω αξίωση έχει μικτό χαρακτήρα, ποινικό και αστικό καθώς εισάγει αστικές διεκδικήσεις στο ποινικό δικαστήριο. Ο παθών που δηλώνει παράσταση πολιτικής αγωγής, αποκτά την ιδιότητα του διαδίκου και ισότιμα δικαιώματα με τον κατηγορούμενο. Η πρόθεση του θύματος να ενισχύσει την κρατική πρωτοβουλία στην δίωξη του εγκλήματος με την παράσταση πολιτικής αγωγής, καθιστά σαφέστατα τη συγκεκριμένη διαδικασία μια ποινική λειτουργία⁸⁴. Επιπρόσθετα, με την παράσταση πολιτικής διασφαλίζεται το θύμα ενός

⁸¹ Ο πολιτικώς ενάγων αναφέρεται στη Γαλλία ως "partie civile", στη Γερμανία ως "nebenkläger" και στην Ιταλία ως "parte civile".

⁸² M. Maguire, J. Shapland στο A.J. Lurigio, W.G. Skogan, R. C. Davis, *Victims of crime Problems, Policies and Programs*, Sage 1990, σ. 216.

⁸³ Το θύμα ή και ο άμεσος παθόντας.

⁸⁴ Α. Ψαρούδα- Μπενάκη (2015) ο.π., σ. 21.

εγκλήματος από την πιθανή αδράνεια των κρατικών λειτουργών στην πορεία της ποινικής διαδικασίας⁸⁵.

Για να γίνει αποδεκτή η αίτηση παράστασης πολιτικής αγωγής, πρέπει να περιλαμβάνει⁸⁶:

- Την αξιόποινη συμπεριφορά.
- Την ζημία την οποία ισχυρίζεται ο παθών ότι έχει υποστεί.
- Την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ των ανωτέρω (αξιόποινη πράξη-ζημία).
- Τα στοιχεία νομιμοποίησης του δηλούντα, εφόσον δεν ταυτίζονται με τα προαναφερόμενα στοιχεία.
- Το είδος της παράστασης (αποζημίωση, αποκατάσταση ή χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης).
- Το διορισμό αντικλήτου εάν ο δηλών δεν διαμένει μόνιμα στην έδρα του δικαστηρίου⁸⁷.

⁸⁵ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σσ. 70-74.

⁸⁶ Α. Καρρά (1998) ο.π., σσ. 415- 426.

⁸⁷ Βλ. και σχετ. για την Ελλάδα υπόδειγμα δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής, σύμφωνα με τα άρθρα 82-88 του Κ.Π.Δ., που ακολουθεί:

ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΠΛΗΜΜΕΛΕΙΟΔΙΚΕΙΟΥ....

ΔΗΛΩΣΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ (πιν.)

Τ....., κατοίκου

ΚΑΤΑ

....., κατοίκου

Δηλώνω παράσταση πολιτικής αγωγής κατά τ.. ανωτέρω δραστ.. των εγκλημάτων ... (σ.σ. αναφέρονται τα αδικήματα π.χ. της ανθρωποκτονίας από αμέλεια κατά συρροή, της ψευδορκίας μάρτυρα και της ηθικής αυτοργίας σε ψευδορκία μάρτυρα από κοινού (ο πρώτος), της ψευδορκίας μάρτυρα, της ηθικής αυτοργίας σε ψευδορκία μάρτυρα από κοινού και της υπόθαλψης εγκληματία (ο δεύτερος) και της ψευδορκίας μάρτυρα και της υπόθαλψης εγκληματία (ο τρίτος) αντίστοιχα, κοκ..), για την χρηματική μου ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης-ψυχικής οδύνης, άλλως προς υποστήριξη της κατηγορίας και της ενοχής των κατηγορουμένων, διότι από τις πράξεις τους αυτές, σύμφωνα με το από κατηγορητήριο και τις ως άνω διακρίσεις, αφενός επήλθε ... (π.χ. ο θάνατος του συζύγου μου).....και δοκίμασα ψυχική οδύνη, αφετέρου από τις ψευδείς καταθέσεις και την προσωρινή ματαίωση της συλλήψεως του πραγματικού δράστη και της υποβολής του σε έλεγχο αλκοόλης στο αίμα του, παρεμποδίστηκε η πρόοδος και η διαδικαστική εξέλιξη της υπόθεσης και επηρεάστηκαν άμεσα και αρνητικά τα συμφέροντα μου ως πολιτικώς ενάγουσα για την αποκάλυψη της αλήθειας, την απόδοση ευθυνών, την άσκηση ποινικής δίωξης και την τιμωρία των πραγματικών υπαίτιων για τον θάνατο του συζύγου μου, την οποία ματαίωσαν έστω και προσωρινά. Ζητώ να μου καταβάλλουν οι κατηγορούμενοι για τις προαναφερόμενες αιτίες το συμβολικό ποσό των 40 Ευρώ εις ολόκληρο, επιφυλασσόμενη ρητά να ασκήσω τις λοιπές αξιώσεις μου στα πολιτικά δικαστήρια, καθώς και την δικαστική μου δαπάνη και δηλώνω ότι διορίζω πληρεξούσια δικηγόρο την παρούσα δικηγόρο του Πρωτοδικείου....κ.

Τα δικαιώματα του πολιτικώς ενάγοντα είναι τα ίδια με αυτά του κατηγορουμένου και χαρακτηρίζονται από το βασικό δικαίωμα της ακρόασης. Ειδικότερα, τα δικαιώματα που αποκτά το θύμα με την παράσταση πολιτικής αγωγής, είναι⁸⁸:

- Να αντιπροσωπεύεται ή να συμπαρίσταται με ένα ή δύο συνηγόρους με τους οποίους δύναται να παρίσταται σε κάθε ανακριτική πράξη, στην οποία υποχρεωτικά προσκαλείται εγκαίρως να παρευρεθεί. Κατ' εξαίρεση δεν επιτρέπεται η παρουσία κατά την εξέταση των μαρτύρων ή των κατηγορούμενων, λόγω της μυστικότητας της ανάκρισης.
- Η δυνατότητα να απευθύνει ερωτήσεις και να υποβάλλει παρατηρήσεις που καταχωρίζονται στην σχετική έκθεση, μετά από αίτησή του.
- Να λαμβάνει γνώση όλων των εγγράφων της ανάκρισης και να ζητεί την διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης, να του ανακοινώνονται τα ονόματα των πραγματογνωμόνων, να υποβάλλει αίτηση εξαίρεσης δικαστή, εισαγγελέως ή γραμματέα⁸⁹ και να διορίζει τεχνικό σύμβουλο.
- Να ζητεί την εξαίρεση του ανακριτή ή του γραμματέα της ανάκρισης ή του εισαγγελέα εφόσον υπάρχει στο πρόσωπό τους λόγος αποκλεισμού ή γεγονότα ικανά να δικαιολογήσουν εμφανώς δυσπιστία για την αμεροληψία τους.
- Τέλος μπορεί να καταθέτει έφεση κατά της αθωωτικής απόφασης στο ακροατήριο.

Αποκτώντας την ιδιότητα του πολιτικού ενάγοντος το θύμα ή ακόμη και ενώσεις προσώπων, όπως για παράδειγμα στη Γαλλία, έχουν τη δυνατότητα να παρίστανται ως πολιτική αγωγή σε ποινικές δίκες⁹⁰. Με τον τρόπο αυτό αποκτούν την ιδιότητα του

⁸⁸ Α. Ψαρούδα-Μπενάκη (2015) ο.π., σ. 377 επ. και Α. Καρρά (1998) ο.π., σ. 415-426.

⁸⁹ Άρθρο 16 Κ.Π.Δ.

⁹⁰ M. Maguire- J. Shapland (1990) ο.π., σσ. 216-217.

διαδίκου και δικαιώματα όμοια με του κατηγορημένου. Σύμφωνα με τον Ανδρουλάκη: *«κάτι τέτοιο προστατεύει το θύμα από το ενδεχόμενο να αθωωθεί ο δράστης χωρίς τη δική του παρουσία.[...] Το σημαντικό για το θύμα είναι η καταδίκη και το ενδιαφέρον αυτό του αδικηθέντος πρέπει να θεωρηθεί εύλογο και δικαιολογημένο»*⁹¹. Επίσης, σύμφωνα με το Reinhard Frank: *«Όλοι αισθάνονται την παρουσία του θύματος-πολιτικώς ενάγοντος στην αίθουσα του δικαστηρίου ως κάτι απόλυτα φυσικό. Αυτό γιατί, δεν υπάρχει άλλος τρόπος αποκατάστασης της ιδεατής ή πνευματικής προσβολής την οποία υφίσταται το θύμα»*⁹².

Στην Ιταλία το θύμα, ενθαρρύνεται να συμμετέχει ενεργά στην προσπάθεια που καταβάλλει η Εισαγγελική Αρχή για τη διακρίβωση ή όχι της ενοχής του δράστη. Σε ορισμένες περιπτώσεις νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής δίκης ως πολιτικώς ενάγοντες, χωρίς όμως αξίωση αστικών απαιτήσεων. Αυτό συμβαίνει σε περιπτώσεις για παράδειγμα ενώσεων προστασίας του περιβάλλοντος και ενώσεων για την αντιμετώπιση της κακοποίησης των ζώων. Το γεγονός αυτό αποτελεί μια μορφή «ιδιωτικής επέμβασης» στην δημόσια διαδικασία της απονομής δικαιοσύνης⁹³.

Παράλληλα, στο άρθρο 4 παρ. 1 και 2 της Έκθεσης της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων του 2004, σχετικά με την προστασία των θυμάτων στις ποινικές διαδικασίες, αναγνωρίζεται το δικαίωμα του θύματος για λήψη πληροφοριών, ιδιαίτερα στο αρχικό στάδιο της διαδικασίας, αλλά και σε όλη τη διάρκειά της. Με την άσκηση πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, ο παθών δύναται να ασκεί τα δικαιώματά του και να έχει διαρκή και ουσιαστικό ρόλο καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.

⁹¹ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 72.

⁹² Ν Ιωαννίδη, «Ο αποκλεισμός του θύματος από την ποινική διαδικασία στην κυπριακή έννομη τάξη» της 19-11-2011 <http://www.efylakas.com/archives/9794>, τελευταία προσπέλαση, 29-11-2014.

⁹³ Α. Ψαρούδα- Μπενάκη (2015) ο.π., σ. 243.

Επιπρόσθετα, η πολιτεία λειτουργεί ανταποδοτικά προς το θύμα, το οποίο νιώθει μεγαλύτερη ασφάλεια και ικανοποίηση του «περί δικαίου αίσθηματός του».⁹⁴

Από την άλλη, η άσκηση πολιτικής αγωγής παρουσιάζει ορισμένα μειονεκτήματα. Για παράδειγμα, σε κάποιες χώρες όπως στην Ολλανδία, τα ποσά των αποζημιώσεων που μπορεί να χορηγηθούν είναι χαμηλά. Επίσης, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης του δράστη με την απόφαση αποζημίωσης, δεν προβλέπεται κάποιος μηχανισμός που να διασφαλίσει την είσπραξη των χρημάτων από το θύμα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο παθών να καταφεύγει σε αστικές διαδικασίες, οι οποίες είναι χρονοβόρες και σχετικά αναποτελεσματικές. Σε ορισμένες χώρες, η παράσταση πολιτικής αγωγής απαιτεί την αυτοπρόσωπη παρουσία του θύματος σε όλες τις δικαστικές συνεδριάσεις, με συνέπεια το θύμα να αναγκάζεται να λάβει άδεια από την εργασία του που συνεπάγεται για παράδειγμα απώλεια ημερομισθίων ή μέριμνα για ανατροφή των τέκνων του⁹⁵.

Πολλά από τα θύματα δεν είναι σωστά ενημερωμένα για τις διαδικασίες και δεν «συμμετέχουν» μέχρι το τέλος της ποινικής δίκης. Στη Γαλλία, υπάρχουν στα αστυνομικά τμήματα και σε οργανώσεις υποστήριξης, ενημερωτικά φυλλάδια που παρέχουν οδηγίες και συμβουλές στα θύματα σχετικά με τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθήσουν, μετά τη διάπραξη του εγκλήματος σε βάρος τους. Ανάλογα προγράμματα ακολουθούνται και στην Ισπανία. Παρ' όλα αυτά, οι έρευνες δείχνουν ότι, η άσκηση πολιτικής αγωγής είναι χαμηλή σχεδόν σε όλες τις χώρες που παρέχεται η συγκεκριμένη δυνατότητα, δηλαδή στη Γαλλία, Γερμανία, και τις Κάτω Χώρες. Θεωρείται δύσκολη η μεταρρύθμιση του θεσμού της πολιτικής αγωγής ώστε να παρέχεται επαρκής δυνατότητα για αποζημίωση στα θύματα από τους παραβάτες και οι χώρες στρέφονται όλο και περισσότερο σε άλλους τρόπους αποζημίωσης ή αποκατάστασης⁹⁶.

⁹⁴ Ν. Ιωαννίδη (ο.π.).

⁹⁵ M. Maguire, J. Shapland (1990) ο.π., 217-220.

⁹⁶ M. Maguire, J. Shapland (1990) ο.π., 217-220.

Στις Η.Π.Α., δεν υπάρχει πρόβλεψη για πολιτικώς ενάγοντες στην ποινική δίκη, ήδη όμως 33 πολιτείες έχουν ενσωματώσει στα πολιτειακά τους συντάγματα το “Victim’s Bill of Rights Amendment”⁹⁷ (Νομοσχέδιο για τα δικαιώματα των θυμάτων) με το οποίο παρέχονται στο θύμα σημαντικά δικαιώματα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, επίσης, δεν υπάρχει πρόνοια περί πολιτικού ενάγοντος. Αρμόδια για την άσκηση ποινικής δίωξης είναι η Crown Prosecution Service (C.P.S.), η οποία προβλέφθηκε ώστε να λειτουργεί ανεξάρτητα από την αστυνομία, στα πρότυπα του εξεταστικού συστήματος. Τις περισσότερες φορές όμως, οι αποφάσεις της C.P.S. δε διαφέρουν από τα πορίσματα των ερευνών που διεξάγει η αστυνομία και προηγούνται της άσκησης ποινικής δίωξης. Το θύμα δεν μπορεί να συμμετάσχει στην ποινική διαδικασία και δεν ενημερώνεται για την εξέλιξη της υπόθεσής του. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο η Royal Commission πρότεινε το 1993, να ενημερώνονται τα θύματα για την πορεία των υποθέσεών τους⁹⁸.

Η σημασία της πολιτικής αγωγής, μπορεί να γίνει αντιληπτή στην περίπτωση της έκρηξης στο Μαρί της Κύπρου, μια υπόθεση που συγκλόνισε την παγκόσμια κοινή γνώμη. Στην Κυπριακή έννομη τάξη, όπως και στη Μεγάλη Βρετανία, εφαρμόζεται το σύστημα του common law⁹⁹. Το θύμα συμμετέχει στην ποινική διαδικασία, ως μάρτυρας, παραθέτοντας πληροφορίες για το έγκλημα. Δεν έχει τη δυνατότητα να παρασταθεί ως πολιτικώς ενάγων και να «ενισχύσει» το έργο των Αρχών. Οι έρευνες διεξάγονται από την αστυνομία και ο Γενικός Εισαγγελέας είναι το αρμόδιο όργανο για την άσκηση της ποινικής δίωξης, αφού λάβει υπόψη τα στοιχεία που θα συγκεντρωθούν. Παρέχεται στον παθόντα η δυνατότητα «ιδιωτικής ποινικής δίωξης»

⁹⁷ Βλ. σχετ. και Υπουργείο Δικαιοσύνης ΗΠΑ. U.S. Department of Justice/ www.justice.gov

⁹⁸ Βλ. και σχετ. Ν. Ιωαννίδη (ο.π.) και για τη λειτουργία της Crown Prosecution Service (CPS) την επίσημη ιστοσελίδα της Υπηρεσίας, www.cps.gov.uk/index.html.

⁹⁹ Οι ιδιαιτερότητες του common law προαναφέρθηκαν, στο υποκεφάλαιο 1.2.

όπως και στη Γερμανία¹⁰⁰, όμως σε κάθε περίπτωση, ο Γενικός Εισαγγελέας έχει την ευχέρεια να την αναστείλει χωρίς υποχρέωση αιτιολόγησης της απόφασής του¹⁰¹.

Η εν λόγω περίπτωση αφορά έκρηξη που πραγματοποιήθηκε σε αποθηκευτικούς χώρους (κοντέινερ) όπου φυλασσόταν πυρομαχικά, στη ναυτική βάση της Εθνικής Φρουράς στο Μαρί. Η έκρηξη είχε ως αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους 13 άτομα και να τραυματιστούν σοβαρά 70. Οι συγγενείς των θυμάτων δεν είχαν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν στην ποινική διαδικασία και να ενημερωθούν για την εξέλιξη των ερευνών. Ως «έμμεσα θύματα», στερήθηκαν το δικαίωμα της ενημέρωσης, αλλά και της ουσιώδους συμμετοχής στην ποινική διαδικασία, γεγονός το οποίο προβλημάτισε ιδιαίτερα την Κυπριακή κοινωνία¹⁰².

Εφόσον υπήρχε η δυνατότητα παράστασης πολιτικής αγωγής, οι συγγενείς των θυμάτων, ως έμμεσα ζημιωθέντες και έχοντας έννομο συμφέρον, θα μπορούσαν να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία, ασκώντας τα δικαιώματά τους με την παράσταση πολιτικής αγωγής. Οι Αρχές θα είχαν την υποχρέωση να τους ενημερώνουν σε όλα τα στάδια για την πορεία των ερευνών. Βέβαια, στην περίπτωση αυτή υπάρχει η ιδιαιτερότητα ότι η βλάβη προκλήθηκε από δημόσιο φορέα και ίσως να μην επιτρεπόταν η παράσταση πολιτικής αγωγής με σκοπό την αποζημίωση, καθόσον το Δημόσιο φέρει την ευθύνη για αποζημίωση. Θα μπορούσε όμως να ήταν δυνατή η παράσταση πολιτικής αγωγής μόνο για την υποστήριξη της κατηγορίας.

¹⁰⁰ Βλ. παρακάτω, υποκεφάλαιο 3.3.

¹⁰¹ Βλ. και σχετ. επίσημη ιστοσελίδα των Νομικών Υπηρεσιών της Κυπριακής Δημοκρατίας, www.law.gov.cy/law/lawoffice.nsf/dmlnolleprosequi_gr/dmlnolleprosequi_gr?OpenDocument.

¹⁰² Βλ. και σχετ. Ν. Ιωαννίδης (ο.π.).

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ

1. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ

ΑΝΑ ΧΩΡΑ

1.1 ΕΛΛΑΔΑ

1.1.1 Η δομή της ελληνικής ποινικής δίκης

Το κυριότερο μέρος του ελληνικού ποινικού δικαίου περιέχεται στον Ποινικό Κώδικα (Π.Κ.), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 1951 κι έχει μέχρι σήμερα, τροποποιηθεί και συμπληρωθεί αρκετές φορές. Πριν από τον ισχύοντα Ποινικό Κώδικα ίσχυε ο Ποινικός Νόμος του 1834¹⁰³. Ο ελληνικός ποινικός κώδικας, ορίζει ως «έγκλημα», μια πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της που τιμωρείται με νόμο. Ως πράξη νοείται η ηθελημένη εξωτερική ανθρώπινη συμπεριφορά. Δε συμπεριλαμβάνονται δηλαδή στον ορισμό, η ενέργεια ενός ζώου, οι παραβιάσεις των εταιρειών ή νομικών προσώπων, αλλά των ατόμων που τα αποτελούν. Στην έννοια της «πράξης» περιλαμβάνεται και η «παράλειψη», δηλαδή η αποχή από ενέργεια που έπρεπε να γίνει (π.χ. αφήνω κάποιον να πνιγεί)¹⁰⁴.

Για να καταλογιστεί ποινικά μια πράξη σε κάποιον πρέπει¹⁰⁵:

- Να μην είναι ανήλικος, δηλαδή νεότερος των 18 ετών ή να μην έχει διαταραχή των πνευματικών του λειτουργιών ή της συνείδησής του (π.χ. ψυχασθενής, μεθυσμένος) ή να μην είναι κωφάλαλος.

¹⁰³ Επίσης υπάρχουν και ειδικοί ποινικοί νόμοι που οριοθετούν εξειδικευμένα πεδία, όπως ο Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας, ο Αγορανομικός Κώδικας, ο νόμος για τα ναρκωτικά, ο νόμος για την λαθρεμπορία και άλλοι ειδικοί ποινικοί νόμοι.

¹⁰⁴ Αλ. Π. Κωστάρα, *Έννοιες και Θεσμοί του Ποινικού Δικαίου*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2001, σ. 106 επ. και αρθ. 14 του Π.Κ.: «Έγκλημα είναι πράξη άδικη και καταλογιστή στο δράστη της, η οποία τιμωρείται από το νόμο. Στις διατάξεις των ποινικών νόμων ο όρος πράξης περιλαμβάνει και τις παραλήψεις».

¹⁰⁵ Το ίδιο και άρθρα 20-41 του Π.Κ.

- Να έχει δόλο (να γνωρίζει και να θέλει το αποτέλεσμα) ή αμέλεια (να μην πρόσεχε ή να μην προέβλεψε το αποτέλεσμα που όφειλε να προσέχει και μπορούσε να προβλέψει).
- Να γνωρίζει ότι η πράξη του είναι άδικη.
- Να μπορούσε να συμπεριφερθεί διαφορετικά (π.χ. να μην είναι σε κατάσταση ανάγκης).

Τα εγκλήματα στην Ελλάδα, διακρίνονται ανάλογα με την βαρύτητα και την επαπειλούμενη ποινή σε, κακουργήματα, πλημμελήματα και πταίσματα. Η τριμερής αυτή διάκριση, είναι μέγιστης σημασίας για την όλη συστηματική του ποινικού κώδικα. Βάσει του Συντάγματος, υπάρχει σαφής διάκριση των εξουσιών σε νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική. Τα όργανα απονομής της δικαιοσύνης είναι τα δικαστήρια και βάσει της δικαιοδοσίας που ασκούν, διακρίνονται σε πολιτικά, ποινικά και διοικητικά. Η ποινική δικαιοδοσία είναι η εξουσία των ποινικών δικαστηρίων για τον κολασμό εγκλημάτων και τη λήψη μέτρων που προβλέπουν οι ποινικοί νόμοι¹⁰⁶.

Τα ελληνικά δικαστήρια διακρίνονται με βάση τη δικαιοδοσία τους σε πταισματοδικεία με αρμοδιότητα την εκδίκαση των πταισμάτων, πλημμελειοδικεία με αρμοδιότητα την εκδίκαση των πλημμελημάτων και κακουργιοδικεία-μεικτά ορκωτά δικαστήρια, με αρμοδιότητα την εκδίκαση των κακουργημάτων¹⁰⁷. Οι αποφάσεις των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων, εξετάζονται σε δεύτερο βαθμό από τα δικαστήρια της αμέσως επόμενης βαθμίδας. Το ανώτατο ποινικό δικαστήριο είναι ο Άρειος Πάγος, ο οποίος δεν δικάζει στην ουσία τις υποθέσεις, αλλά ελέγχει αν οι αποφάσεις των κατωτέρων δικαστηρίων βασίζονται στο νόμο και γνωμοδοτεί για θέματα πανελληνίου νομικού ενδιαφέροντος¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Αλ. Π. Κωστάρα (2001) ο.π., σ. 276 επ.

¹⁰⁷ Επίσης, υπάρχουν τα δικαστήρια ειδικής δικαιοδοσίας, τα οποία δικάζουν αδικήματα τα οποία διαπράχθηκαν από ορισμένες κατηγορίες προσώπων. Τέτοια είναι τα δικαστήρια ανηλίκων, τα στρατιωτικά δικαστήρια και τα δικαστήρια εξαιρετικής δικαιοδοσίας, τα οποία μπορούν να συσταθούν από τη Βουλή σε περιπτώσεις που τίθεται σε κίνδυνο το Δημοκρατικό πολίτευμα ή σε πολεμικές περιόδους.

¹⁰⁸ Βλ. και σχετ. Α. Καρρά (1998) ο.π., σ. 88 επ. και άρθρα 1-10 του ελληνικού Κ.Π.Δ.

Αφετηρία για την ποινική δίκη είναι η προδικασία όπου γίνονται όλες οι προκαταρκτικές ενέργειες για την μετέπειτα εξέλιξη της δίκης, εφόσον ασκηθεί ποινική δίωξη σε βάρος του δράστη. Η προδικασία αρχίζει με την άσκηση της ποινικής δίωξης και ολοκληρώνεται είτε με παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο είτε με απόφαση για την παύση της ποινικής δίωξης. Τα επιμέρους στάδια της προδικασίας είναι η προανάκριση ή η κύρια ανάκριση. Ακολουθεί η διαδικασία στο ακροατήριο που αποτελεί την ποινική δίκη με τη στενή έννοια του όρου και σε δύο στάδια: α) την προπαρασκευαστική διαδικασία που περιλαμβάνει όλες τις απαραίτητες ενέργειες για να καταστεί δυνατή η εκδίκαση της υπόθεσης ενώπιον του ακροατηρίου και β) την κύρια διαδικασία, κατά την οποία διαπιστώνεται η αθωότητα ή ενοχή του κατηγορουμένου και επιβάλλονται οι νόμιμες κυρώσεις¹⁰⁹.

Στην ποινική δίκη συμμετέχουν οι κρατικοί φορείς που διακρίνονται σε κύριους, δηλαδή τα δικαστήρια και σε βοηθητικούς που εκ των οποίων άλλοι ασκούν τη δίωξη¹¹⁰ και άλλοι διενεργούν την ανάκριση¹¹¹. Αυτονόητη είναι και η συμμετοχή των διαδίκων στη ποινική διαδικασία. Το θύμα, ως επί το πλείστον, συμμετέχει στην ποινική διαδικασία με το ρόλο του μάρτυρα, καταθέτοντας στις Αρχές στοιχεία για το έγκλημα. Επιπλέον, όπως προαναφέρθηκε, ο παθών έχει το δικαίωμα σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής δίκης να δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής και να αποκτήσει ισότιμα δικαιώματα με το δράστη¹¹².

¹⁰⁹ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 45 επ. και Α. Καρρά (1998) ο.π., σ. 284 επ.

¹¹⁰ Τα όργανα που είναι αρμόδια για την άσκηση ποινικής δίωξης είναι οι εισαγγελείς για τα κακουργήματα και τα πλημμελήματα, οι δημόσιοι κατήγοροι για τα πταίσματα, οι στρατιωτικοί εισαγγελείς για τα εγκλήματα των στρατιωτικών και η Βουλή για ορισμένα εγκλήματα του Προέδρου της Δημοκρατίας ή των μελών της Κυβερνήσεως και των Υφυπουργών.

¹¹¹ Τα όργανα που ενεργούν την ανάκριση, είναι οι ανακριτές και οι ανακριτικοί υπάλληλοι (γενικοί και ειδικοί των αρθ. 32-33 του Κ.Π.Δ.) για τα εγκλήματα των προσώπων που υπάγονται στα κοινά ποινικά δικαστήρια, οι ανακριτές των στρατιωτικών δικαστηρίων για τα εγκλήματα των στρατιωτικών και οι επιμελητές ανηλίκων.

¹¹² Βλ. σχετ. υποκεφάλαια 2.3, σσ. 38-46.

1.1.2 Ο ρόλος και τα δικαιώματα του θύματος στην ελληνική ποινική δίκη

Μετά από τη συνοπτική παρουσίαση της δομής της ελληνικής ποινικής δίκης, εξετάζεται ο ρόλος του θύματος και ο βαθμός συμμετοχής του και τα δικαιώματα που έχει κατοχυρωμένα στην ποινική διαδικασία. Αρχικά, το θύμα ως αποδέκτης της εγκληματικής συμπεριφοράς απευθύνεται στις αρμόδιες Αρχές και γνωστοποιεί τις συνθήκες, τα πρόσωπα και όλα τα στοιχεία που αφορούν την υπόθεση. Το σύνθημα είναι να απευθυνθεί στην αστυνομία και κυρίως να προσέλθει αυτοπροσώπως στο Αστυνομικό Τμήμα του τόπου κατοικίας του ή να καλέσει το κέντρο της Αμέσου Δράσεως «100». Σε ορισμένες περιπτώσεις οι παθόντες απευθύνονται απ' ευθείας στον Εισαγγελέα, στην κρίση του οποίου θέτουν τα περιστατικά, ο οποίος αφού λάβει γνώση, μπορεί να ασκήσει ποινική δίωξη ή να παραγγείλει την διερεύνηση των καταγγελλομένων με προκαταρκτική εξέταση¹¹³.

Σε αυτό το αρχικό στάδιο το θύμα εξετάζεται ενόρκως, ως μάρτυρας και δεν έχει σχεδόν κανένα δικαίωμα, εκτός από συγκεκριμένες περιπτώσεις (π.χ. θύματα trafficking)¹¹⁴. Η μαρτυρική εξέταση δεσμεύει το θύμα με υποχρεώσεις οι οποίες είναι η υποχρέωση εμφάνισης, η υποχρέωση κατάθεσης, η υποχρέωση ορκοδοσίας και η υποχρέωση αλήθειας ενώπιων των Αρχών¹¹⁵. Αντιθέτως, ο κατηγορούμενος έχει κατοχυρωμένα δικαιώματα, όπως π.χ. το δικαίωμα σιωπής. Με το δικαίωμα σιωπής, ο δράστης μπορεί να αποφύγει να απαντήσει σε ερωτήσεις που του απευθύνονται από τους ανακριτικούς υπαλλήλους, υπερασπιζόμενος την αθωότητά του. Όμως με αυτό τον τρόπο δεν συγκεντρώνονται στοιχεία για τη διαλεύκανση της υπόθεσης από την πλευρά του κατηγορουμένου ή υπόπτου. Συνεπώς, η μαρτυρική κατάθεση του θύματος έχει μεγάλη βαρύτητα για τη διακρίβωση των συνθηκών τέλεσης του

¹¹³ Άρθ. 31 του Κ.Π.Δ. «Δικαιώματα του Εισαγγελέα».

¹¹⁴ Βλ. και σχετ. κατωτέρω υποκεφάλαιο 4.3.

¹¹⁵ Αρ. Καρρά (1988), ο.π., σ. 450 επ.

εγκλήματος από τις Αρχές¹¹⁶. Αυτονόητο είναι ότι το θύμα θα πρέπει να καταθέτει την αλήθεια καθώς σε αντίθετη περίπτωση υπάρχουν κυρώσεις από τον Π.Κ.¹¹⁷

Οι υποχρεώσεις που απορρέουν από το Νόμο καθιστούν στην ποινική δίκη, διακριτή τη θέση του θύματος- μάρτυρα από τους διαδίκους και κυρίως, τον πολιτικό ενάγοντα και τον κατηγορούμενο. Από τα διεθνώς αναγνωρισμένα δικαιώματα των θυμάτων, ίσως το μόνο που τυγχάνει από παλιά εφαρμογής στη χώρα μας κατά την μαρτυρική εξέταση των θυμάτων, είναι η δωρεάν μετάφραση σε γλώσσα που κατανοούν. Η δυνατότητα διερμηνείας διασφαλίζει τα θύματα κατά την εξέτασή τους στις Αρχές, ο κυριότερος όμως λόγος για τον οποίο παρέχεται είναι η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας από τα όργανα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης¹¹⁸.

Για να γίνει αντιληπτή η διαφορά στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται το θύμα-μάρτυρας κρίνεται σημαντικό να αναφερθεί η δυνατότητα του φερόμενου ως δράστη (κατηγορούμενος ή ύποπτος) ενός εγκλήματος να τύχει δωρεάν διερμηνείας στη γλώσσα που κατανοεί. Στην προκειμένη περίπτωση, έχει όμως το δικαίωμα ένστασης όταν κρίνει ότι ο διερμηνέας δεν αποδίδει στην πραγματική τους διάσταση τα λεγόμενά του, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει για τους μάρτυρες. Επιπλέον, λόγω της μυστικότητας της διαδικασίας, δεν είναι δυνατή η παρουσία συνηγόρου ή άλλου προσώπου κατά την εξέταση του μάρτυρα, πλην συγκεκριμένων περιπτώσεων (πχ. εξέταση ανήλικου, θύματος βιασμού κλπ) από τους ανακριτικούς υπαλλήλους¹¹⁹.

Πέραν της παρουσίας του θύματος στην ποινική δίκη ως μάρτυρα, έχει προβλεφθεί και η παρουσία του με την ιδιότητα του πολιτικώς ενάγοντα. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ο πολιτικώς ενάγων μπορεί να υποστηρίξει την κατηγορία αξιώνοντας αστική αποζημίωση στην ποινική δίκη για τη ζημία που υπέστη από το

¹¹⁶ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π. σ. 278 και άρθρο 273 του Κ.Π.Δ.

¹¹⁷ Βλ. και σχετ. άρθρα 224 «Ψευδορκία», 225 «Ψευδής ανώμοτη κατάθεση» και 229 «Ψευδής καταμήνυση» του Π.Κ.

¹¹⁸ Άρθρα 209-238 του Κ.Π.Δ.

¹¹⁹ Άρθρο 1 του ν. 4236/2014 (Α.33) και άρθρα 223, 225 233 και 239 του Κ.Π.Δ.

έγκλημα που τελέσθηκε σε βάρος του¹²⁰. Εφόσον το θύμα αποφασίσει να συμμετάσχει στην ποινική διαδικασία με το ρόλο του πολιτικώς ενάγοντα του έχει ισότιμα δικαιώματα με το δράστη, κυρίως όσον αφορά την ενημέρωση για την διαδικαστική πορεία της υπόθεσης. Μπορεί να έχει μέχρι και τρεις συνηγόρους και να υποστηρίξει ενεργά την κατηγορία του, με σκοπό όχι μόνο να λάβει αποζημίωση, αλλά και να πετύχει την καταδίκη του δράστη¹²¹.

Η παράσταση πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη, είναι σαφώς η πλέον ενδεδειγμένη λύση, αναφορικά με τη θέση και τα δικαιώματα του θύματος στην ποινική διαδικασία. Το θύμα έχοντας το ρόλο του πολιτικώς ενάγοντα συμμετέχει ουσιαστικά και ενεργά στην διαδικασία απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η παρουσία του είναι υποχρεωτική σε όλα τα στάδια της διαδικασίας και κλητεύεται εγκαίρως από τις Αρχές. Ενημερώνεται συνεχώς για την εξέλιξη της υπόθεσης και λαμβάνει γνώση των μαρτυρικών καταθέσεων. Μπορεί να ικανοποιηθεί έως ένα βαθμό είτε με αποζημίωση, είτε με την καταδίκη του θύτη, είτε και με τα δύο. Η απαραίτητη προϋπόθεση να είναι γνωστός ο δράστης και να έχει ασκηθεί σε βάρος του ποινική δίωξη¹²² καθώς και τα έξοδα που θα επωμιστεί με αυτή του την επιλογή, είναι δύο σημαντικά μειονεκτήματα της πολιτικής αγωγής. Επιπλέον, η ποινική δίκη μέχρι την έκδοση αμετάκλητης απόφασης είναι συνήθως μια χρονοβόρα διαδικασία, η οποία αποτρέπει τα θύματα να παραστούν ως πολιτικώς ενάγοντες.

Αντίθετα, η εξέταση των θυμάτων ως μαρτύρων είναι σύντομη και δεν απαιτεί την συνεχή παρουσία τους στις δικαστικές αίθουσες. Τα πλεονεκτήματα της πολιτικής αγωγής είναι σαφώς περισσότερα, απαιτούν όμως ένα «αποφασισμένο» και σωστά ενημερωμένο θύμα. Η συμμετοχή του κοινού πρέπει να είναι ενεργή σε όλες τις εγκληματοπροληπτικές διαδικασίες, τόσο κατά την πρωτογενή πρόληψη όσο και κατά

¹²⁰ Βλ. και σχετ. υποκεφάλαιο 2.3, σσ. 38-46.

¹²¹ Άρθρο 108 του Κ.Π.Δ.

¹²² Άρθρο 108 του Κ.Π.Δ.

την ποινική διαδικασία. Δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα στην Ελλάδα μια ενεργή κινητοποίηση για τα δικαιώματα των θυμάτων εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις¹²³.

Ενθαρρυντικό στοιχείο είναι η εμφάνιση του θεσμού της ποινικής συνδιαλλαγής στη χώρα μας με την ψήφιση του ν. 3904/2010 που εισήγαγε στην ελληνική ποινική πραγματικότητα το συγκεκριμένο θεσμό, βασιζόμενη στα διεθνή πρότυπα. Κυριότερος σκοπός της εν λόγω νομοθετικής ρύθμισης είναι η αποσυμφόρηση των ποινικών δικαστηρίων (ακροατηρίων). Παράλληλα, η ποινική συνδιαλλαγή συμβάλλει στην παροχή ποιοτικότερων και ταχύτερων υπηρεσιών από την δικαιοσύνη¹²⁴. Ανάλογα μέτρα προβλέπονται σε Η.Π.Α., Μεγάλη Βρετανία και Ιταλία, όπου ένα μεγάλο ποσοστό των ποινικών υποθέσεων (60-86%) επιλύονται με αυτό τον τρόπο. Επιπλέον, με την ποινική συνδιαλλαγή βελτιώνεται η ταχύτητα στην ικανοποίηση του θύματος από το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης και η εθνική μας νομοθεσία εναρμονίζεται με τις διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.)¹²⁵. Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α., η δίκη (συμπεριλαμβανομένης και της ποινικής δίκης) πρέπει να διεξάγεται σε εύλογο χρονικό διάστημα και χωρίς υπαίτια καθυστέρηση, καθώς όπως ορίζεται: «...παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθεί...εντός λογικής προθεσμίας...»¹²⁶.

Με τον ν. 3904/2010 προβλέφθηκε η δυνατότητα μιας εναλλακτικής διαδικασίας στην ποινική δίκη, σε υποθέσεις που δεν υπάρχει το στοιχείο της βίας (κλοπές, απάτες). Όπως ορίζεται στο άρθρο 10 του προαναφερθέντος νόμου, προστίθεται στο άρθρο 308B του Κ.Π.Δ. η παράγραφος: «Στις περιπτώσεις που έχει ασκηθεί ποινική

¹²³ Δύο περιπτώσεις στις οποίες υπήρξαν συλλογικές αντιδράσεις ήταν: α) πολύνεκρο τροχαίο ατύχημα στα Τέμπη με θύματα μαθητές, όπου υπήρξαν αντιδράσεις από γονείς για έλλειψη μέτρων ασφαλείας και β) δολοφονία ημεδαπού στο κέντρο της Αθήνας, όπου υπήρξαν αντιδράσεις από τους κατοίκους της περιοχής για την αυξημένη εγκληματικότητα.

¹²⁴ Βλ. και εισηγητική έκθεση του ν. 3904/2010 «Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις».

¹²⁵ Α. Ψαρούδα- Μπενάκη (2015) ο.π., σ. 15-17.

¹²⁶ Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπως τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα αρχικά με το Ν.δ. 53 της 19/20-09-1974 (Α' - 256) και στη συνέχεια με την κύρωση των λοιπών πρωτοκόλλων με Ν.δ. 215 της 7-12-1974, ν. 2610/1998, ν. 2400/1996, ν. 3289/2004 και ν. 3344/2005.

δίωξη για κακούργημα των άρθρων 375, 386, 386Α, 390 και 404 του Ποινικού Κώδικα ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών, μετά από αίτημα του κατηγορουμένου, που υποβάλλεται μέχρι την τυπική περάτωση της ανάκρισης, καλεί τον κατηγορούμενο και τον παθόντα να εμφανισθούν ενώπιόν του μετά ή δια των συνηγόρων τους για συνδιαλλαγή»¹²⁷.

Ο νομοθέτης, με την συγκεκριμένη ρύθμιση θεώρησε ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι η περιουσία και η αποκατάστασή της και όχι η επιβολή ποινής στο δράστη. Παράλληλα, με αυτό τον τρόπο σε περιπτώσεις έμπρακτης μετάνοιας και εντελούς ικανοποίησης του ζημιωθέντα, με την καταβολή πλήρους αποζημίωσης από το δράστη, βελτιώνεται και επιταχύνεται η ποινική διαδικασία στα πρότυπα των σύγχρονων δικαιοκτών αντιλήψεων¹²⁸.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την συνδιαλλαγή είναι η άσκηση ποινικής δίωξης και η κατάρτιση μια ρητής, συγκεκριμένης και δεσμευτικής συμφωνίας μεταξύ του δράστη και του παθόντα εντός 15 ημερών. Για το λόγο αυτό προβλέφθηκε η υποχρεωτική εκπροσώπηση των δύο μερών από συνηγόρους¹²⁹. Σημαντικό στοιχείο για την υλοποίηση του προγράμματος είναι η «ωριμότητα» του κατηγορουμένου για την απόδοση του ιδιοποιημένου πράγματος ή για την πλήρη αποκατάσταση των συνεπειών που προκλήθηκαν από το έγκλημα. Είναι επίσης εύλογη η αδυναμία συνδιαλλαγής σε περιπτώσεις που η ζημία αφορά το Δημόσιο, Ν.Π.Δ.Δ. και Ο.Τ.Α.

¹²⁷ Άρθρ. 10 του ν. 3904/2010 (Α΄- 218).

¹²⁸ Εισηγητική έκθεση του ν. 3904/2010 «Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις».

¹²⁹ Σε περίπτωση δήλωσης αδυναμίας από τους διαδίκους διορίζεται αυτεπάγγελα συνήγορος από τον πίνακα του οικείου Δικηγορικού Συλλόγου.

1.2 ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

1.2.1 Η δομή της ποινικής δίκης στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Η.Π.Α.) έχουν μεγάλη παράδοση στην ενεργή συμμετοχή του πολίτη στην ποινική διαδικασία, που βασίζεται στην αρχή της λαϊκής δίκης των εγκλημάτων. Ως χώρα παρουσιάζει μεγάλες διαφορές από γεωγραφικής, κοινωνικής και πολιτικής απόψεως. Υπάρχουν ανισότητες στην οικονομική θέση των πολιτών της, ενώ η αυξημένη παρουσία μεταναστών και ο συγχρωτισμός διαφορετικών εθνικοτήτων, φυλών και θρησκειών προσέδωσε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε όλους τους τομείς του κράτους, μεταξύ αυτών και στη δικαιοσύνη. Από την αρχή της Αμερικανικής επανάστασης και την διακήρυξη του Συντάγματος του 1774, δόθηκε έμφαση στην διάκριση της δικαιοσύνης από τους άλλους φορείς εξουσίας και ενισχύθηκε ο συγκεκριμένος θεσμός, ως ο θεμέλιος λίθος του κράτους δικαίου.

Τα κινήματα που αναπτύχθηκαν στις Η.Π.Α. και κυρίως το φεμινιστικό, το οικολογικό και το θυματολογικό, η ελευθερία στη διακίνηση των ιδεών και το προοδευτικό πνεύμα, αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες για την εξέλιξη των επιστημών, μεταξύ αυτών και της εγκληματολογίας. Οι έρευνες που ξεκίνησαν να υλοποιούνται στο Σικάγο και άλλα πανεπιστήμια της χώρας το 19^ο αιώνα, οδήγησαν σε χρήσιμα συμπεράσματα για την θέση του θύματος και του δράστη στην ποινική δικαιοσύνη¹³⁰.

Στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης των Η.Π.Α., τα δικαστήρια διακρίνονται σε πολιτειακό και ομοσπονδιακό επίπεδο, έχουν όμως στενή ιεραρχική σχέση μεταξύ τους. Τα ομοσπονδιακά δικαστήρια λειτουργούν βάσει του Συντάγματος, εφαρμόζοντας την ομοσπονδιακή νομοθεσία και εκδικάζουν υποθέσεις: α) με δια-πολιτειακό χαρακτήρα και β) παραβάσεις των ομοσπονδιακών νόμων και του

¹³⁰ Χ. Ζαραφωνίτου, Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά στο *Τετράδια Εγκληματολογίας*, 1, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990, σ. 77 επ.

Συντάγματος. Επίσης, σε κάθε πολιτεία, λειτουργούν δικαστήρια που εποπτεύονται από τις τοπικές κυβερνήσεις και εφαρμόζουν το πολιτειακό και τοπικό δίκαιο στην εδαφική τους αρμοδιότητα. Τα πολιτειακά δικαστήρια διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους λόγω των διαφορών και των ιδιαιτεροτήτων που συναντώνται στις έδρες όπου λειτουργούν και έχουν υιοθετήσει ξεχωριστά συστήματα στην απονομή της δικαιοσύνης¹³¹.

Το δικαστικό σύστημα, πολιτειακό ή ομοσπονδιακό, περιλαμβάνει ένα πρωτοβάθμιο δικαστήριο, του οποίου οι αποφάσεις μπορούν να αναθεωρηθούν από ένα δευτεροβάθμιο δικαστήριο (Εφετείο). Καταληκτικά υπάρχει ένα τριτοβάθμιο δικαστήριο που μπορεί επανεξετάσει το έργο των δύο κατώτερων δικαστηρίων. Οι επιμέρους διακρίσεις αφορούν τα πολιτικά και τα ποινικά δικαστήρια με αρμοδιότητα για αστικές και ποινικές υποθέσεις αντίστοιχα. Επιπλέον, υπάρχουν δικαστήρια γενικής δωσιδικίας που εξετάζουν υποθέσεις με ευρύτερο αντικείμενο (ανθρωποκτονίες, επιθέσεις κ.ά.) και ειδικής δωσιδικίας που εξετάζουν συγκεκριμένου τύπου υποθέσεις (τροχαία ατυχήματα, προσωπικές διαφορές κ.ά.)¹³².

Το θύμα συμμετέχει στην αμερικάνικη ποινική δίκη με τους ακόλουθους τρόπους:

- Συμμετοχή στον ποινικό διακανονισμό, ιδίως με τη δυνατότητα του να απευθύνεται στον εισαγγελέα, το ακροατήριο και τους ενόρκους.
- Ανάμιξη στην έκδοση της δικαστικής απόφασης, με τη δήλωση των επιπτώσεων (σωματικές, οικονομικές, ψυχολογικές) του εγκλήματος στο θύμα και την πρότασή του για το ποια θεωρεί ως την ενδεδειγμένη τιμωρία για το δράστη.

¹³¹ George T. Felkenes, *Criminal Law and procedure: Text and Cases*, Prentice hall inc, Englewood Cliffs, New Jersey 1976, σσ. 8-11.

¹³² George T. Felkenes, (1979) ο.π. σσ. 8-11 και αναφορικά με τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων βλ. σχετ. και <http://litigation.findlaw.com/legal-system/what-sorts-of-cases-do-state-courts-decide.html#sthash.Sg0ZqrL3.dpuf>.

- Παρακολούθηση της δίκης, κατά τη κρίση του δικαστή, κατά παρέκκλιση των ειδικότερων λόγων που επιβάλλουν την απομόνωση των μαρτύρων¹³³.

1.2.2 Η συμμετοχή και τα δικαιώματα του θύματος στην ποινική δίκη στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Για να επιτευχθεί η ενεργή συμμετοχή του θύματος στην ποινική διαδικασία και να βελτιωθεί η ίδια η διαδικασία, δεδομένου ότι δεν υπήρχε πρόβλεψη παράστασης πολιτικής αγωγής, προηγήθηκαν ιδιωτικές και ακολούθησαν κρατικές πρωτοβουλίες. Τα ίδια τα θύματα διεκδίκησαν και κέρδισαν την αναγνώριση των βασικών τους δικαιωμάτων, με αγώνες που ξεκίνησαν από μεμονωμένες περιπτώσεις, οι οποίες βρήκαν συμμάχους και άλλα άτομα που είχαν βιώσει παρόμοια θυματοποίηση.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το Κίνημα Γονέων Δολοφονημένων Παιδιών (Parents of Murdered Children, P.O.M.C.) και το Κίνημα Μητέρων κατά της Οδήγησης υπό την Επήρεια Αλκοόλ (Mothers Against Drunk Driving, M.A.D.D.). Τα συγκεκριμένα κινήματα όπως και πληθώρα παρόμοιων κινημάτων είχαν ως αποτέλεσμα τη δεκαετία του 1980 επί προεδρίας Ronald Reagan να κορυφωθεί το ενδιαφέρον για τα θύματα και να ξεκινήσει μια ευρύτερη νομοθετική μεταρρύθμιση προς όφελός τους. Το 1982 ιδρύθηκε η President's Task Force on Victims of Crime και το Κογκρέσο ψήφισε την «Ομοσπονδιακή Πράξη Προστασίας του Θύματος και του Αυτόπτη Μάρτυρα» και συνέχισε ψηφίζοντας την «Πράξη για τα Θύματα του Εγκλήματος» το 1984, τις «Πράξεις Μεταρρυθμίσεων των Χρηματικών Εγγυήσεων και των Ποινών» και το «Ταμείο για τα Θύματα του Εγκλήματος»¹³⁴.

Τα πρώτα προγράμματα προστασίας των θυμάτων εκπονήθηκαν στην πολιτεία της Καλιφόρνια το 1965 και ακολούθησε η Νέα Υόρκη, η Χαβάη και η Μασαχουσέτη.

¹³³ Β. Βλάχου, Το θυματολογικό Κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη, στο Β. Αρτινοπούλου (επιμ.), *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση, Τετράδια Εγκληματολογίας 2*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000, σ. 215 επ.

¹³⁴ Β. Βλάχου (2000) ο.π., σ. 221.

Αρχικά, το 1978 το ετήσιο πρόγραμμα αποζημίωσης στην Καλιφόρνια είχε προϋπολογισμό ύψους 70.000 \$ και λόγω της θετικής ανταπόκρισης του κοινού εφαρμόστηκαν αντίστοιχα προγράμματα σε όλη τη χώρα. Μάλιστα το 1980 πάνω από 15.000 θύματα και μάρτυρες εγκλημάτων επικοινωνήσαν με τις αρμόδιες Υπηρεσίες προκειμένου να ενημερωθούν για τις δυνατότητες που τους παρέχονται¹³⁵. Στον τομέα των θυμάτων ειδικών κατηγοριών, θεσπίστηκε η «Πράξη Πρόληψης και Θεραπείας της Παιδικής Κακοποίησης» (Child Abuse Prevention & Treatment Act) και ιδρύθηκε το «Εθνικό Κέντρο της Παιδικής Κακοποίησης και Παραμέλησης» (National Center for Child Abuse & Neglect) καθώς επίσης και το «Εθνικό Κέντρο Προστασίας και Ελέγχου του Βιασμού» (National National Centre for Protection and Control of Rape). Ακόμη, κατοχυρώθηκαν νόμοι για την αποζημίωση των θυμάτων και το δικαίωμα παράστασης πολιτικής αγωγής στην ποινική δίκη¹³⁶.

Την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ξεκινά τη δράση του και ο «Εθνικός Οργανισμός Βοήθειας στα Θύματα» (National Organisation for Victim Assistance, N.O.V.A.), μέσω του οποίου παρέχονται υπηρεσίες σε περιπτώσεις βιασμού, ενδοοικογενειακής βίας κ.λπ. Επιπλέον, το 1986 δημιουργήθηκε και η «Crisis Response Team» (C.R.T.) για την παροχή βοήθειας και υποστήριξης σε περιπτώσεις μαζικής θυματοποίησης, όπως πυροβολισμούς, αεροπορικά ή αυτοκινητιστικά ατυχήματα, ηλεκτροπληξίες και πυρκαγιές δασών¹³⁷.

Το θύμα είναι συνήθως το άτομο που έχει θιγεί άμεσα από ένα έγκλημα που διαπράχθηκε σε βάρος του από κάποιο άλλο πρόσωπο. Σε ορισμένες πολιτείες, τα δικαιώματα των θυμάτων ισχύουν μόνο για τα θύματα των κακουργημάτων, ενώ σε άλλες χορηγούνται νομικά δικαιώματα και σε θύματα πλημμελημάτων. Ορισμένες πολιτείες επιτρέπουν σε ένα εξουσιοδοτημένο τρίτο πρόσωπο (ένα μέλος της

¹³⁵ Arnold Binder, Harriet Bemus, The University and the Development of Victim services in Orange County, California στο *Helping Crime Victims, research, policy and Practice*, Sage, USA 1990, σσ. 147-150.

¹³⁶ Arnold Binder, Harriet Bemus (1990) ο.π., σ. 148.

¹³⁷ Β. Βλάχου (2000) ο.π., σ. 227.

οικογένειας του θύματος ανθρωποκτονίας, ο γονέας ή κηδεμόνας του ανηλίκου ή άτομου με αναπηρία) να ασκεί τα δικαιώματα αυτά. Τα σημαντικότερα δικαιώματα των θυμάτων είναι τα ακόλουθα¹³⁸:

❖ Το δικαίωμα να αντιμετωπίζονται με αξιοπρέπεια

Τα θύματα έχουν το δικαίωμα να αντιμετωπίζονται με ευγένεια, σεβασμό και ευαισθησία από τις Αρχές που πρέπει να μεριμνούν για το λόγο αυτό για την εκπαίδευση του προσωπικού τους στο χειρισμό λεπτών υποθέσεων όπως βιασμοί, ενδοοικογενειακή βία κ.ά. Το θύμα δύναται να καταθέσει τις επιπτώσεις της θυματοποίησης του (σωματικές, οικονομικές, ψυχολογικές, κοινωνικές κλπ) και να προτείνει ποια ποινή θεωρεί ενδεδειγμένη για το δράστη. Ο δικαστής και τα αρμόδια όργανα, μπορούν να λάβουν υπόψη τους τις απόψεις του θύματος πριν αποφασίσουν για παράδειγμα την χορήγηση αναστολής ή υπό όρους απόλυσης στο δράστη.

Σε ορισμένες πολιτείες, ο εισαγγελέας οφείλει να συνεννοηθεί με το θύμα πριν από τη λήψη σημαντικών αποφάσεων, όμως σε όλες τις περιπτώσεις εγκλημάτων, η πολιτεία (και όχι το θύμα) λαμβάνει αποφάσεις σχετικά με την υπόθεση. Παρόλα αυτά, η συμμετοχή του θύματος στη διαδικασία αυτή του δίνει τη δυνατότητα να εκφράσει το τις απόψεις του. Το γεγονός αυτό, βελτιώνει την ποινική διαδικασία και αφήνει ένα αίσθημα ικανοποίησης στο θύμα, ενώ βοηθά στην αποκατάσταση των συνεπειών του εγκλήματος.

¹³⁸ Οι πηγές για τα δικαιώματα των θυμάτων στις Η.Π.Α. είναι: Β. Βλάχου, Το θυματολογικό Κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη, στο Β. Αρτινοπούλου (επιμ.), *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση, Τετράδια Εγκληματολογίας 2*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000, σ. 215 επ., Arnold Binder, Harriet Bemus, *The University and the Development of Victim services in Orange County, California στο Helping Crime Victims, research, policy and Practice*, Sage, USA 1990, σσ. 147-150, Albert R. Roberts, *Helping Crime Victims, research, policy and Practice*, Sage, USA 1990, A.J. Lurigio, W.G. Skogan, R. C. Davis, *Victims of crime Problems, Policies and Programs*, Sage, USA 1990, Schafer S. *The victim and his criminal, (A study in functional responsibility)*, Random House, New York 1968, Sparks, R. F., *Έρευνες σε Θύματα Εγκλημάτων – Πλεονεκτήματα, προβλήματα και νέες προοπτικές*, (μτφρ. Χ. Τσουραμάνη), Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή. 1985. Επιπλέον αντλήθηκαν στοιχεία από την επίσημη ιστοσελίδα της Υπηρεσίας του Γραφείου Προγραμμάτων Δικαιοσύνης, του Υπουργείου Δικαιοσύνης των Η.Π.Α. για τα Θύματα (Office for Victim of Crimes/ Department of Justice U.S.) <http://ojp.gov/ovc/rights/legislation.html> και την επίσημη ιστοσελίδα του οργανισμού 'NOVA' www.trynova.org.

❖ Το δικαίωμα ενημέρωσης

Τα θύματα δικαιούνται να έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες που χρειάζονται για να ασκήσουν τα δικαιώματά τους και να αναζητήσουν όλες τις διαθέσιμες υπηρεσίες και τους πόρους για την υποστήριξή τους. Μπορούν να λαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά τους, τη δυνατότητα αποζημίωσης, τις διαθέσιμες υπηρεσίες, τους τρόπους επικοινωνίας με τις Αρχές και την πιθανή έκβαση της υπόθεσης. Επίσης, έχουν συνήθως το δικαίωμα να ενημερώνονται για σημαντικά γεγονότα που αφορούν την πορεία της υπόθεσης, κυρίως για:

- Τη σύλληψη του δράστη.
- Τη διενέργεια προδικαστικής διαδικασίας ή διεξαγωγή δίκης.
- Την καταδίκη, την προσφυγή και την αναστολή ή την υπό όρους απόλυση του δράστη.
- Την απελευθέρωση ή τη διαφυγή του δράστη.

Η ενημέρωση γίνεται με την αποστολή επιστολής από τις Αρχές προς το θύμα ή μέσω ειδικών γραμμών στις οποίες μπορούν να απευθύνονται οι ενδιαφερόμενοι.

❖ Το δικαίωμα προστασίας

Σε πολλές πολιτείες, τα θύματα έχουν το δικαίωμα της προστασίας από απειλές, εκφοβισμούς και αντίποινα κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Ανάλογα με τη την υπόθεση τα θύματα ενδέχεται να λάβουν προστασία όπως:

- Αστυνομική συνοδεία.
- Ένταξη σε προγράμματα προστασίας μαρτύρων.
- Αλλαγή τόπου κατοικίας.

❖ Το δικαίωμα της υποβολής αίτησης αποζημίωσης

Όλες οι πολιτείες παρέχουν δυνατότητα αποζημίωσης στα θύματα και ιδίως σε αυτά των βίαιων εγκλημάτων. Τα σχετικά προγράμματα αφορούν ως επί το πλείστον

τα θύματα των βίαιων εγκλημάτων, καθώς στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας οι ζημιές καλύπτονται συνήθως από τις ασφαλιστικές εταιρείες. Υπάρχει ανώτατο όριο για το συνολικό ποσό της αποζημίωσης, ανάλογα με τη βαρύτητα του εγκλήματος, ενώ δεν καλύπτονται όλα τα έξοδα που συνδέονται με το έγκλημα. Η χορήγηση αποζημίωσης προϋποθέτει την υποβολή αίτησης, συνήθως μέσα σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα και την απόδειξη ότι οι ζημιές πραγματοποιήθηκαν χωρίς υπαιτιότητα του θύματος.

Ορισμένες δαπάνες που καλύπτονται συνήθως περιλαμβάνουν:

- Ιατρικά έξοδα και συμβουλευτική.
- Απώλεια μισθών.
- Έξοδα κηδείας

Τα προγράμματα αποζημίωσης δεν αναπληρώνουν τις περισσότερες φορές την απώλεια περιουσίας ή τις λοιπές επιπτώσεις του εγκλήματος, συμβάλλουν όμως στην εμπέδωση του αισθήματος δικαίου και βελτιώνουν τη σχέση κράτους-πολίτη.

❖ Το δικαίωμα αποζημίωσης από το δράστη

Σε πολλές πολιτείες, τα θύματα έχουν το δικαίωμα να διεκδικήσουν από το δράστη την αποκατάσταση συνολικά ή μέρους της ζημιάς που προκάλεσε. Το δικαστήριο διατάσσει το δράστη να καταβάλει ένα συγκεκριμένο ποσό που θα επιδικάσει, είτε εφάπαξ είτε σε καθορισμένες δόσεις.

Ορισμένοι τύποι των ζημιών που καλύπτονται περιλαμβάνουν:

- Απώλεια μισθών.
- Απώλεια περιουσίας.

Ο σκοπός του συγκεκριμένου δικαιώματος είναι να καταστήσει τους παραβάτες άμεσα υπεύθυνους για την οικονομική ζημία στους παθόντες και δυνατή την άμεση χρηματική αποκατάσταση των θυμάτων που επήλθε από το έγκλημα.

❖ Το δικαίωμα στην άμεση επιστροφή των περιουσιακών στοιχείων

Οι Αρχές που ερευνούν το έγκλημα, πρέπει συχνά να κατάσχουν σε μια ποινική υπόθεση, περιουσιακά στοιχεία του θύματος, ως πειστήρια. Στις περισσότερες πολιτείες, οι ερευνητές πρέπει να επιστρέψουν τα κατασχεθέντα αντικείμενα, όταν δεν είναι πλέον απαραίτητα. Για να επιστρέφονται όσο το δυνατόν ταχύτερα τα συγκεκριμένα αντικείμενα στους ιδιοκτήτες τους, σε ορισμένες πολιτείες οι διωκτικές Αρχές έχουν τη δυνατότητα να τα φωτογραφήσουν και να χρησιμοποιήσουν το υλικό ως αποδεικτικό στοιχείο. Η άμεση επιστροφή της προσωπικής ιδιοκτησίας μειώνει την ταλαιπωρία των θυμάτων και βοηθά στην αποκατάσταση της βλάβης και την εμπέδωση αισθήματος ασφάλειας στην τοπική κοινότητα¹³⁹.

❖ Το δικαίωμα σε μια ταχεία εκδίκαση

Αυτονόητο είναι ότι οι υποθέσεις πρέπει να εκδικάζονται το συντομότερο δυνατό και να αποφεύγεται η άσκοπη ταλαιπωρία του θύματος που θα κληθεί επανειλημμένες φορές να βιώσει μια δυσάρεστη ψυχοσυναισθηματική εμπειρία και/ή θα έρθει αντιμέτωπο με το δράστη ξανά και ξανά.

❖ Το δικαίωμα των θυμάτων για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους

Για να έχουν νόημα, τα παραπάνω δικαιώματα θα πρέπει να είναι εκτελεστά και για το λόγο αυτό, σε πολλές πολιτείες έχουν συσταθεί γραφεία που διερευνούν καταγγελίες για παραβιάσεις των δικαιωμάτων των θυμάτων. Επίσης, υπάρχουν νόμοι που επιτρέπουν στα θύματα να διεκδικούν τα δικαιώματά τους στο δικαστήριο¹⁴⁰.

Σε γενικές γραμμές, όπως προκύπτει από τα προαναφερόμενα, είναι ενεργός ο ρόλος των θυμάτων στην ποινική διαδικασία στις Η.Π.Α. Από την πρώτη στιγμή που

¹³⁹ Χ. Ζαραφωνίτου (2002) ο.π., σ.

¹⁴⁰ Ειδικότερα, για τη νομοθεσία που ισχύει σε κάθε πολιτεία για τα επί μέρους δικαιώματα των θυμάτων βλ. σχετ. και <http://ojp.gov/ovc/map.html>.

θα γνωστοποιήσει το έγκλημα στις Αρχές, ο παθών ενημερώνεται από τις αρμόδια κρατικά όργανα, για τα δικαιώματα που μπορεί να ασκήσει, τις επιλογές του και την μετέπειτα πορεία της υπόθεσης. Η ιδιωτική πρωτοβουλία είναι εξίσου σημαντική γιατί «εκπαιδεύει» το κοινό προκειμένου να μπορεί να αντιμετωπίσει καλύτερα τις δυσκολίες της ποινικής δίκης.

Η σημαντικότερη διαφορά της αμερικανικής με την ελληνική δικονομική πραγματικότητα, συνίσταται στην απαραίτητη προϋπόθεση της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του θύματος στη χώρα μας, μόνο μετά από τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής. Στην Ελλάδα στο θύμα-μάρτυρα δεν παρέχεται η δυνατότητα ενημέρωσης από τις Αρχές για την έκβαση της υπόθεσής του. Η ενημέρωση του θύματος για τα δικαιώματά του και την ποινική εξέλιξη της υπόθεσής του, ανεξάρτητα από την παράστασή του ως πολιτικώς ενάγων, συμβάλει στην οικοδόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ κράτους- πολίτη. Κατά προέκταση αυτό μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη των εγκλημάτων και να βελτιώσει τις αρνητικές επιπτώσεις της θυματοποίησης πρωτίστως για το θύμα, αλλά και δευτερεύοντος για το δράστη.

1.3 ΕΥΡΩΠΗ, ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΕ ΜΕΓΑΛΗ ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΚΑΙ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

1.3.1 Το θύμα στην ποινική δίκη στη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα

Η Ευρώπη περιλαμβάνει μια σειρά από χώρες που η καθεμιά έχει την δική της ιστορία. Παρουσιάζει όμοια χαρακτηριστικά (γεωγραφικά, κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά) με τις Η.Π.Α., όμως δεν έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα η απόλυτη ενοποίηση στους τομείς της πολιτικής και της οικονομίας των κρατών- μελών του συνασπισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.). Ο κυριότερος λόγος είναι οι ιστορικές καταβολές και αντιλήψεις του κάθε λαού που επικρατούν στη σύγχρονη ευρωπαϊκή κοινωνία και η πεποίθηση ότι κάθε χώρα πρέπει να υπερασπιστεί την εθνική της κυριαρχία. Επιπρόσθετα, οι αρχικές επιδιώξεις της Ε.Ε. ήταν κυρίως οικονομικές και

εμπορικές, όμως με το πέρασμα των ετών και το νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον έγινε επιτακτική ανάγκη συνεργασίας σε όλους τους τομείς.

Ένας σημαντικός τομέας στον οποίο σταδιακά δόθηκε μεγάλη βαρύτητα στην Ε.Ε. ήταν και η Δικαιοσύνη. Η εφαρμογή της συνθήκης Schengen, η ελευθερία στην διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών και η δυνατότητα στην διαμονή και εργασία σε όλες τις χώρες μέλη, οδήγησε μοιραία στην υιοθέτηση κοινά αποδεκτών μέτρων που θα καθορίζουν τις διακρατικές σχέσεις στο νέο περιβάλλον που δημιουργήθηκε. Η ανάγκη για έκδοση οδηγιών και κανονισμών σε κεντρικό επίπεδο είχε ως αποτέλεσμα την ενεργή ανάμειξη της Ε.Ε. στις διαδικασίες για την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων και πολλές οδηγίες, οι οποίες ενσωματώθηκαν στις κρατικές νομοθεσίες, βελτίωσαν τη συμμετοχή του θύματος στην ποινική διαδικασία και κατοχύρωσαν τα δικαιώματά του¹⁴¹.

Και εδώ ήταν σημαντική η επίδραση του θυματολογικού κινήματος που είχε ραγδαία εξέλιξη τη δεκαετία του 1980, κυρίως λόγω της αντίδρασης του κοινού στην συνεχώς αυξανόμενη εγκληματικότητα, την ανεπιτυχή δράση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και τις συνέπειες του εγκλήματος στα θύματα. Οι παροχές προς τα θύματα διαφέρουν ανάλογα με την πολιτική της κάθε χώρας και περιλαμβάνουν μέτρα για την οικονομική, ψυχολογική και συναισθηματική ενίσχυση των θυμάτων¹⁴².

Στη Μεγάλη Βρετανία, το 1964 άρχισαν οι πρώτες προσπάθειες για την αποκατάσταση των θυμάτων των βίαιων εγκλημάτων. Τη δεκαετία του 1970 ξεκίνησε η λειτουργία εθελοντικών προγραμμάτων υποστήριξης θυμάτων και δημιουργήθηκε ο «Εθνικός Οργανισμός των Σχημάτων Υποστήριξης των θυμάτων» (National Association of Victim Support Schemes, NAVSS). Το 1973 λειτούργησε το πρώτο

¹⁴¹ Βλ. σχετ. και http://europa.eu/pol/index_el.htm, Η Ευρωπαϊκή Ένωση με απλά λόγια, Σύνορα και Ασφάλεια, Οικοδομώντας μια ανοιχτή και ασφαλή Ευρώπη. Εκδόσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Λουξεμβούργο, 2013.

¹⁴² Τα προγράμματα δίνουν έμφαση σε τέσσερις τομείς: α) την προσωπική υποστήριξη και τη διαβεβαίωση ότι κάποιος νοιάζεται, β) την άμεση πρακτική βοήθεια σε περιπτώσεις αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας, γ) την πληροφόρηση αναφορικά με τις υπηρεσίες και τα προγράμματα που προσφέρουν υποστήριξη και δ) την ενημέρωση για την πρόοδο των αστυνομικών ερευνών. Βλ. και σχετ. Β. Βλάχου (2000) το Θυματολογικό κίνημα ο.π., σ. 223.

πρόγραμμα υποστήριξης στο Bristol με τη μορφή ανεξάρτητου οργανισμού σε συνεργασία με τις Αρχές. Τα προγράμματα που αναπτύχθηκαν στην Αγγλία είχαν ως ειδικότερους στόχους την προσωπική υποστήριξη των θυμάτων και τη διαβεβαίωση ότι κάποιος νοιάζεται, την άμεση παροχή βοήθειας σε περιπτώσεις αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας, την πληροφόρηση αναφορικά με τις υπηρεσίες και τα προγράμματα υποστήριξης και την ενημέρωση για την πρόοδο των αστυνομικών ερευνών¹⁴³.

Σε αντίθεση με τις Η.Π.Α., στη Μεγάλη Βρετανία δόθηκε προτεραιότητα στην αποκατάσταση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και όχι στα βίαια εγκλήματα. Για πρώτη φορά στην Αγγλία και την Ουαλία το 1972 νομοθετήθηκε η δυνατότητα να επιδικάζεται με την ενοχή, χρηματικό ποσό ως αποζημίωση για οποιαδήποτε απώλεια, βλάβη ή ζημία που υπέστη ένα θύμα εγκλήματος ως μέρος της ποινής του. Δέκα χρόνια αργότερα κάποιες τροποποιήσεις έδωσαν προτεραιότητα στην καταβολή αποζημίωσης αντί προστίμου, εφόσον ο δράστης δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να πληρώσει και τα δύο¹⁴⁴.

Αναφορικά με τη Γερμανία, στο νομικό σύστημα της χώρας η δωσιδικία των δικαστηρίων διακρίνεται ανάλογα με την τοπική ή ομοσπονδιακή αρμοδιότητα και την φύση της υπόθεσης (ποινική, αστική, διοικητική, φορολογική κλπ). Τα τοπικά δικαστήρια των κρατιδίων εφαρμόζουν την τοπική νομοθεσία, πάντα όμως σε εξάρτηση από τον Βασικό Νόμο του 1949. Τα ομοσπονδιακά δικαστήρια ελέγχουν τις υποθέσεις σε δεύτερο βαθμό, ενώ το Συνταγματικό δικαστήριο να είναι το ανώτατο δικαστήριο. Το γερμανικό δίκαιο περιλαμβάνει στοιχεία του Βυζαντινού Δικαίου (κυρίως του Ιουστινιάνειου Κώδικα) και του Ναπολεόντειου Κώδικα.

Στην γερμανική έννομη τάξη κυριαρχεί το εξεταστικό σύστημα, με τον εισαγγελέα να διεξάγει την ανάκριση των υποθέσεων με τη συνδρομή των αστυνομικών οργάνων. Για την άσκηση της ποινικής δίωξης είναι αναγκαίο να υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις

¹⁴³ Β. Βλάχου (2000) ο.π., σ. 229.

¹⁴⁴ Β. Βλάχου (2000) ο.π., σσ 224-226 και Ch. Holtom and P. Raynor, *Origins of Victims Support Schemes* στο *Victims of Crime: a new deal/ edited by M. Maguire and J. Pointing*, Open University Press, USA, Philadelphia, 1988 σσ. 17-25.

(αποχρώσεις) ενοχής σε βάρος συγκεκριμένου προσώπου. Ο εισαγγελέας ελέγχει την κατηγορία που ασκήθηκε προκειμένου να αποφανθεί εάν η υπόθεση πρέπει να παραπεμφθεί στο ακροατήριο. Αυτή η διαδικασία είναι γνωστή ως «ποινική» ή «δημόσια αγωγή» (Öffentliche Klage) την ευθύνη της οποίας έχει η πολιτεία. Το θύμα έχει και εκείνο τη δυνατότητα αγωγής. Η συγκεκριμένη διαδικασία είναι γνωστή ως «δεύτερη αγωγή» (Nebenklage) και προβλέπεται στα μικρότερης βαρύτητας αδικήματα και ως «ιδιωτική αγωγή» (Privatklage) για τα βαρύτερα εγκλήματα. Σε κάθε περίπτωση το αρμόδιο όργανο ελέγχει τη βασιμότητα της αγωγής και εφόσον είναι βάσιμη ξεκινά η ποινική διαδικασία με την άσκηση δίωξης σε βάρος του κατηγορουμένου και την παραπομπή της υπόθεσης στο ακροατήριο. Εκεί, οι αποφάσεις λαμβάνονται από το δικαστή, ο οποίος αφού εξετάσει τα στοιχεία που θα παρουσιάσουν οι διάδικοι και οι συνήγοροί τους, αποφασίζει για την ενοχή ή όχι του κατηγορουμένου¹⁴⁵.

Η παρουσία του θύματος στη γερμανική ποινική δίκη είναι ενεργή, καθώς έχει τη δυνατότητα να παρουσιάσει τα αποδεικτικά στοιχεία που θα καταδείξουν την ενοχή του δράστη. Επιπλέον, ο παθών μπορεί να κινηθεί ανεξάρτητα από τα κρατικά όργανα καταθέτοντας «ιδιωτική αγωγή», γεγονός το οποίο του δίνει τη δυνατότητα να συμβάλει στην δίωξη του εγκλήματος. Με αυτό τον τρόπο περιορίζονται οι σοβαρές επιπτώσεις του εγκλήματος στο θύμα και του δίδεται η ευκαιρία να «αντιπαρατεθεί» με το δράστη για να «ανταποδώσει» τη ζημία που του προξένησε.

Σημαντικό ρόλο στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων των θυμάτων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας έχει και η «Weisser Ring», ένας εθελοντικός οργανισμός που επεκτείνεται σε όλη τη χώρα και παρέχει υπηρεσίες νομικής συμβουλής, αποζημίωσης και ψυχολογικής υποστήριξης στα θύματα. Η μορφή της Weisser Ring ως λαϊκός οργανισμός, αμφισβητείται, καθώς διαχειρίζεται μεγάλα χρηματικά ποσά που προκύπτουν από πρόστιμα που καταβάλουν οι δράστες αντί της

¹⁴⁵ Ν. Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 92.

φυλάκισης και τα περισσότερα μέλη της δεν είναι εθελοντές, αλλά πρώην αστυνομικοί και επαγγελματίες του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης¹⁴⁶.

Στα τέλη της δεκαετία του 1970 και στις αρχές της δεκαετίας του 1980, εκδηλώθηκαν δράσεις για την προστασία των θυμάτων στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Σε αυτό συνέβαλαν οι πρωτοβουλίες των διεθνών οργανισμών και ιδίως του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των θυμάτων. Στη Γαλλία λειτούργησε το «Εθνικό Ινστιτούτο για τη Βοήθεια στα θύματα» (INAVEM) το οποίο επηρέασε σημαντικά την κυβερνητική πολιτική απέναντι στα θύματα. Στην Ολλανδία ιδρύθηκε ο «Εθνικός Οργανισμός για την Υποστήριξη των Θυμάτων». Στη Σουηδία λειτουργεί η «Αρχή για την Αποζημίωση των Θυμάτων Εγκλημάτων» (Brottsoffermyndigheten) που υποστηρίζει και παρέχει κρατική αποζημίωση στα θύματα, ακόμη και σε περιπτώσεις που ο δράστης δεν δύναται να καταβάλει το ποσό που θα επιδικαστεί ως αποζημίωση ή είναι άγνωστος¹⁴⁷.

Από τις σχετικές έρευνες έχει διαπιστωθεί ότι, στην κεντρική Ευρώπη και τις Σκανδιναβικές χώρες, η κρατική μέριμνα για τα θύματα είναι σχετικά αυξημένη συγκριτικά με τις χώρες του Νότου σε όλη τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Επιπλέον, παρέχεται η δυνατότητα αποζημίωσης από το Κράτος στα θύματα, όταν αυτό δεν είναι δυνατόν από την πλευρά του δράστη ή τυγχάνει άγνωστος. Σε χώρες όπως στην Ισπανία, την Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα η πρόνοια για τα θύματα δεν κρίνεται επαρκής στο αρχικό στάδιο της διερεύνησης των εγκλημάτων από τις Αρχές, εκτός από λίγες περιπτώσεις όπως για παράδειγμα στα θύματα βιασμού ή ενδοοικογενειακής βίας. Αντιθέτως, στις συγκεκριμένες χώρες όλα τα θύματα έχουν προνομιακή θέση στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο, όπου μπορούν να διεκδικήσουν αποζημίωση με την παράσταση πολιτικής αγωγής. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να μπορεί το θύμα να εκφράσει τις

¹⁴⁶ Β. Βλάχου (2000) ο.π., σ. 225-226.

¹⁴⁷ Βλ. σχετ. ειδικότερα και την επίσημη ιστοσελίδα της Υπηρεσίας www.brottsoffermyndigheten.se το εγχειρίδιο '*Brottsoffermyndigheten*', *The crime victim compensation and support authority*, Umea, Sweeden για τα δικαιώματα των θυμάτων στη Σουηδία.

απόψεις του για το ύψος της ποινής, να διεκδικήσει και να πετύχει την τιμωρία του δράστη, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας, που είναι το ζητούμενο της ποινικής δίκης¹⁴⁸.

Σε όλη την Ευρώπη υπάρχουν διαφορές στον τρόπο με τον οποίο συμμετέχουν τα θύματα στην ποινική διαδικασία. Ο βαθμός συμμετοχής των θυμάτων εξαρτάται από το δίκαιο της εκάστοτε χώρας. Σε γενικές γραμμές η συμμετοχή των παθόντων είναι ενεργή στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Παρόλα αυτά, υπάρχουν πολλές προοπτικές στο πεδίο της αντιμετώπισης των θυμάτων κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας και μπορεί να αυξηθεί η κρατική μέριμνα προς την πλευρά τους. Ενδεικτικά είναι τα μέτρα που προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι υπόλοιποι φορείς της Ε.Ε., όπως αναφέρονται στην επόμενη ενότητα.

1.3.2. Τα δικαιώματα και ο ρόλος του θύματος στην ποινική δίκη στην Ευρώπη

Για την πανευρωπαϊκή αλλά και παγκόσμια βελτίωση της θέσης του θύματος στην ποινική δίκη, είναι σημαντικό να παραθέσουμε τις θέσεις της Ε.Ε. όπως έχουν διατυπωθεί με τη μορφή οδηγιών για τα δικαιώματα των θυμάτων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Commission), κινείται ενεργά στον τομέα της προστασίας των θυμάτων και αποσκοπεί στην έκδοση οδηγιών για την αντιμετώπιση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων σε όλες τις χώρες- μέλη, βάσει καθορισμένων προτύπων. Η έννοια του θύματος στην Ε.Ε. περιλαμβάνει: τα φυσικά πρόσωπα τα οποία υπέστησαν ζημία, συμπεριλαμβανομένης σωματικής ή ψυχικής βλάβης, συγκινησιακής δοκιμασίας ή οικονομικής απώλειας, που προκαλείται απευθείας από αξιόποινη πράξη, καθώς και

¹⁴⁸ Β. Βλάχου (2000) ο.π., σ. 225 και Ch. Holtom and P. Raynor (1988) ο.π., σσ. 17-20.

τα μέλη της οικογένειας ενός ατόμου του οποίου ο θάνατος προκλήθηκε από αξιόποινη πράξη¹⁴⁹.

Οι σχετικές οδηγίες περιλαμβάνουν μέτρα και για την προστασία της ιδιωτικότητας και της ακεραιότητας των θυμάτων καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης. Συγκεκριμένα μέτρα που στοχεύουν στην βελτίωση της αντιμετώπισης των θυμάτων και την όσο το δυνατόν, καλύτερη αντιμετώπισή τους σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, είναι τα ακόλουθα¹⁵⁰:

❖ Προστασία του θύματος από κάθε νέο ψυχικό τραύμα

Τα θύματα δεν πρέπει να αναγκάζονται να ξαναζούν την τραυματική τους εμπειρία κατά τη διάρκεια των ανακρίσεων της Αστυνομίας ή κατά τη διάρκεια της δίκης. Αυτό συνήθως μπορεί να αποφευχθεί με την παροχή κατάλληλων εγγυήσεων και με τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων μερών. Εφόσον κριθεί σκόπιμο, οι δικαστές θα πρέπει να μπορούν να εξετάζουν τα θύματα εκτός της αίθουσας της ακροαματικής διαδικασίας με σύνδεση βίντεο ή κατ' ιδίαν. Παρόλα αυτά θα πρέπει η Ανακριτική Αρχή και το δικαστήριο να έχουν την δυνατότητα να προβούν σε οποιαδήποτε, κατά την κρίση τους σύννομη ενέργεια, όπως λχ. ερωτήσεις, αναπαράσταση του εγκλήματος, πραγματογνωμοσύνη κλπ αποδεικτικά μέσα, για να βεβαιωθεί η ενοχή ή η αθωότητα του φερομένου ως δράστη.

Η λήψη καταθέσεων με τη χρήση τεχνικών μέσων προβλέπεται στην Αγγλία και τη Γερμανία και μειώνει την ταλαιπωρία των θυμάτων κατά την εκδίκαση της υπόθεσης στις αίθουσες των δικαστηρίων. Στην Ελλάδα η συγκεκριμένη διαδικασία προβλέπεται σε συγκεκριμένα εγκλήματα (π.χ. σε εγκληματικές οργανώσεις) που κρίνονται ως ιδιαίτερα επικίνδυνα για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια. Οι μάρτυρες μπορούν να

¹⁴⁹ Μέλη οικογένειας: ο σύζυγος, ο μη έγγαμος σύντροφος, ο καταχωρημένος σύντροφος, οι συγγενείς σε ευθεία γραμμή, τα αδέρφια και οι εξαρτώμενοι από το θύμα. Βλ. σχετ. Σύσταση 21/1987 του Συμβουλίου της Ευρώπης και <http://europa.eu/legislation>.

¹⁵⁰ Βλ. σχετ. και στην επίσημη ιστοσελίδα της Ε.Ε. http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_criminal_matters/jl0054_el.html/ τελευταία προσπέλαση, 20-12-2014.

καταθέσουν με τη χρήση ειδικών τεχνικών μέσων με ήχο και εικόνα ή μόνο με ήχο για να μην αποκαλυφθεί η ταυτότητά τους¹⁵¹.

Το θύμα θα πρέπει να πληροφορήσει χωρίς υπεκφυγές τις Αρχές και να απαντά σε ερωτήσεις που θα δεχθεί, πάντα όμως με γνώμονα από την πλευρά του εξετάζοντας (αστυνομικού, ανακριτή, ενόρκου, δικαστή) να μην θίγεται η προσωπικότητα του ανακρινόμενου. Για το λόγο αυτό απαιτείται ειδική εκπαίδευση των κρατικών λειτουργών που συμμετέχουν σε ανακριτικές ενέργειες και η θεσμοθέτηση κατάλληλου νομικού πλαισίου για τη συμμετοχή ειδικών επιστημόνων σε καταθέσεις θυμάτων αλλά και την εξ' αποστάσεως εξέταση θυμάτων, κυρίως σεξουαλικών εγκλημάτων. Στη χώρα μας προβλέφθηκαν μέτρα για την παρουσία ειδικών επιστημόνων κατά την εξέταση θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας¹⁵².

❖ **Αποφυγή κάθε επαφής με τον δράστη**

Τα θύματα δεν πρέπει να φοβούνται αντίποινα ή πράξεις εκφοβισμού εκ μέρους του δράστη. Αυτό μπορεί να γίνει είτε με περιοριστική εντολή που θα απαγορεύει στον δράστη να έλθει σε επαφή με το θύμα με οποιονδήποτε τρόπο, είτε με τη λήψη μέτρων ώστε ο δράστης και το θύμα να μην συναντηθούν σε αίθουσα αναμονής της αστυνομίας ή του δικαστηρίου. Έχει διαπιστωθεί από την καθημερινή εμπειρία στα δικαστήρια, ότι πολλές φορές οι δράστες- κατηγορούμενοι προσπαθούν να εκφοβίσουν ή να κερδίσουν την εύνοια του θύματος με σκοπό να επηρεάσουν την μαρτυρία τους.

Συνεπώς, σε περιπτώσεις εκδίκασης εγκλημάτων που αφορούν σεξουαλικές επιθέσεις, ενδοοικογενειακή βία, προσωπικές διαφορές και απάτες, η εξέταση του θύματος θα πρέπει να πραγματοποιείται με τρόπο που θα αποτρέπει την δυνατότητα

¹⁵¹ Άρθρο 187 και 187^Α του Π.Κ. προβλέπονται τα μέτρα για την προστασία των ουσιαστών μαρτύρων από πιθανή εκδίκηση ή εκφοβισμό.

¹⁵² Βλ. παρακάτω υποκεφάλαιο 4.2.

στο δράστη να έρθει σε επαφή μαζί του, αλλά και όταν υπάρχουν ερωτήσεις που θα υποβληθούν από την πλευρά της υπεράσπισης, να γίνονται με τρόπο που δεν θίγει την προσωπικότητα και την αξιοπρέπεια του θύματος. Είναι συχνό το φαινόμενο ένα θύμα βιασμού να καλείται στο δικαστήριο ξανά και ξανά, όταν η εκδίκαση της υπόθεσης αναβάλλεται συνεχώς. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να επιτείνονται οι αρνητικές συνέπειες του εγκλήματος στο θύμα, όπως για παράδειγμα η ψυχική και συναισθηματική του φόρτιση καθώς καλείται πολλές φορές να αναβιώσει τις δυσάρεστες στιγμές που βίωσε.

❖ Προστασία της ιδιωτικής ζωής

Τα θύματα πρέπει να προστατεύονται έναντι της υπερβολικής έκθεσής τους στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τα προσωπικά τους δεδομένα, όπως φωτογραφίες κ.λπ., πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο στο πλαίσιο της υπόθεσης. Άλλο ένα φαινόμενο που παρατηρούμε στην σύγχρονη εποχή, λόγω και της τεχνολογικής εξέλιξης, είναι η έκθεση των θυμάτων στη δημοσιότητα, ιδίως μέσω του ηλεκτρονικού τύπου και του διαδικτύου. Πολλές φορές τα στοιχεία των θυμάτων διαρρέουν, με αποτέλεσμα να τίθεται σε κίνδυνο και η σωματική τους ακεραιότητα. Η άκριτη ανάρτηση πληροφοριών και στοιχείων πρέπει να περιοριστεί και οι εταιρείες και πάροχοι υπηρεσιών διαδικτύου να βάζουν φραγμούς στις ειδήσεις που αναρτώνται.

Η ανάρτηση πληροφοριών για εγκλήματα μέσω των διαφόρων προσωπικών ιστολογίων και των λεγόμενων «μέσων κοινωνικής δικτύωσης», δεν ελέγχεται και στις περισσότερες περιπτώσεις δεν τηρούνται οι κανόνες της δημοσιογραφικής δεοντολογίας. Η είδηση δεν επιβεβαιώνεται από τα πρόσωπα που την αναρτούν και με μεγάλη ταχύτητα διαδίδεται στο διαδίκτυο σε γνώση απροσδιόριστου αριθμού ατόμων. Στη χώρα μας υπάρχουν περιορισμοί από το Νόμο που προστατεύουν για παράδειγμα του ανηλίκους από την έκθεση σε δημοσιότητα, καθώς επίσης και τα

θύματα βιασμού¹⁵³. Παρατηρείται όμως αρκετές φορές το φαινόμενο να αναρτώνται στο διαδίκτυο στοιχεία ανηλίκων θυμάτων με αποτέλεσμα να προκαλείται ο «κοινωνικός στιγματισμός» τους¹⁵⁴.

❖ Αντιμετώπιση του θύματος με επαγγελματισμό

Κάθε πολίτης που απευθύνεται στις Αρχές και ιδίως τα θύματα και οι ειδικές ομάδες θυμάτων, πρέπει να αντιμετωπίζονται με επαγγελματισμό. Κυρίως τα παιδιά, πρέπει να ανακρίνονται μόνο από ειδικά εκπαιδευμένους επαγγελματίες, και πάντα παρουσία κάποιου τον οποίον το παιδί εμπιστεύεται. Επίσης, τα θύματα σεξουαλικής βίας πρέπει να αντιμετωπίζονται με λεπτότητα από άτομα που έχουν εκπαιδευτεί για να κατανοούν τι σημαίνει για το θύμα η τραυματική εμπειρία που έζησε.

Είναι σημαντικό οι συμμετέχοντες στις ανακριτικές και δικαστικές διαδικασίες να έχουν σωστή επαγγελματική κατάρτιση και να χειρίζονται όσο το δυνατό αποτελεσματικότερα τα θύματα κατά την μαρτυρική τους εξέταση. Μια καινοτομία που θα μπορούσε να θεσμοθετηθεί και στην Ελλάδα, είναι η παρουσία συνηγόρου ή άλλου προσώπου εμπιστοσύνης του παθόντα, κατά την μαρτυρική του στις Αρχές, ιδίως για την διασφάλιση των δικαιωμάτων του και βασιζόμενο στην αρχή της ισότητας των όπλων, δεδομένου ότι υπερτερεί ο κατηγορούμενος, λόγω της δυσμενούς θέσης του. Η μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της θυματοποίησης αλλά και του φόβου του εγκλήματος, μπορεί να συμβάλει στην εφαρμογή ορθολογικών προγραμμάτων

¹⁵³ Βλ. και σχετ. ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» (Α΄-50), απόφαση 58/2002 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και αρθ. 330 του Κ.Π.Δ. Σχετ. και το Π.Δ. 77/2003 (Α΄- 75) στο άρθρο 10 του οποίου αναφέρεται: «Απαγορεύεται η παρουσίαση ανηλίκων μέσω εικόνας, ονόματος ή άλλου τρόπου που να καθιστά σαφή την ταυτότητά τους [...] όταν αυτοί είναι μάρτυρες ή θύματα εγκληματικών ενεργειών...». Σε κάθε περίπτωση, στο συγκεκριμένο διάταγμα αναφέρεται ότι δεν λαμβάνεται συνέντευξη από ανήλικο όταν είναι κάτω από 14 ετών σε περιπτώσεις που είναι μάρτυρας ή θύμα εγκλήματος.

¹⁵⁴ Πρόσφατο παράδειγμα στη χώρα μας, η ανάρτηση στοιχείων για περιστατικό σε επαρχιακή πόλη όπου υπήρξε θυματοποίηση ανηλίκου στο σχολείο (Bullying).

αντεγκληματικής πολιτικής και να βελτιώσει το επίπεδο ποιότητας της ζωής των πολιτών¹⁵⁵.

1.4 ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ

1.4.1. Οι πρωτοπόροι στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων των θυμάτων

Στις προηγούμενες ενότητες του παρόντος κεφαλαίου, παρουσιάστηκε η δομή της ποινικής δίκης και τα δικαιώματα του θύματος σε αυτή, αρχικά στην Ελλάδα και στη συνέχεια στις Η.Π.Α. και την Ε.Ε. Κρίνεται όμως σκόπιμο να αναφερθούν και κάποια στοιχεία από το ρόλο των θυμάτων στην Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία, χώρες στις οποίες εφαρμόστηκαν τα πρώτα προγράμματα αποζημίωσης των θυμάτων τη δεκαετία του 1960.

Την περίοδο εκείνη, το θυματολογικό κίνημα συνέβαλε στην ένταξη της θυματολογικής πολιτικής στην ατζέντα πολλών χωρών, υπήρξαν όμως και άλλοι παράγοντες που οδήγησαν στην θεσμοθέτηση μέτρων για την προστασία των θυμάτων όπως¹⁵⁶:

- Η ανεπαρκής πρόληψη του εγκλήματος και η αποτροπή της θυματοποίησης από την πολιτεία.
- Η ανάγκη να εφαρμοστούν εναλλακτικές μορφές απονομής ποινικής δικαιοσύνης και να αποσυμφορηθεί το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.
- Η ανάδειξη της αξίας του ανθρώπου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μετά το τέλος το Β΄ παγκοσμίου πολέμου.

¹⁵⁵ Βλ. σχετ. Χ. Ζαραφωνίτου, Ο φόβος του εγκλήματος, Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας, στο *Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης* 3, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σσ. 59-65.

¹⁵⁶ Β. Βλάχου (2000) ο.π., σ. 216.

- Η ίδρυση διαφόρων οργανώσεων, με στόχο την παροχή βοήθειας προς τα θύματα. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η συμβολή του φεμινιστικού κινήματος στην ευαισθητοποίηση των θυμάτων βιασμού.
- Η δράση των διεθνών οργανισμών. Το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και η νεοϊδρυθείσα (1979) Διεθνής Εταιρία Θυματολογίας (World Society of Victimology), συνέβαλαν αποφασιστικά στην ενημέρωση για το ρόλο του θύματος στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας¹⁵⁷.

Ήδη από τη δεκαετία του 1960 είχαν ξεκινήσει να εκπονούνται παγκοσμίως προγράμματα για την αποκατάσταση και την αποζημίωση των θυμάτων και κατοχυρώθηκαν νομοθετικά οι συγκεκριμένες δυνατότητες στα νομικά συστήματα των περισσότερων χωρών με τη μορφή αγωγής αδικοπράξιας ή με την παράσταση πολιτικής αγωγής. Τα μειονεκτήματα της μεταρρύθμισης έγιναν σύντομα ορατά γιατί παρόλη την θετική αντιμετώπιση των θυμάτων, επί της ουσίας τα μέτρα δεν ήταν εφαρμοστέα, καθώς προϋπέθεταν την σύλληψη και καταδίκη του δράστη και την οικονομική ικανότητά του να αποζημιώσει τον παθόντα, κάτι που δεν συμβαίνει πάντα. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την δημιουργία κινήσεων σε ορισμένες χώρες για την καταβολή κρατικής αποζημίωσης στα θύματα και ιδίως των βίαιων εγκλημάτων, με πρωτεργάτιδα την Margery Fry στην Αγγλία. Τα πρώτα προγράμματα αυτού του είδους εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά στη Νέα Ζηλανδία, το 1963· και ακολούθησε η Αγγλία και άλλες χώρες¹⁵⁸.

Σε αυτές τις αρχές κινήθηκαν σχεδόν όλα τα σύγχρονα κράτη και η έννοια της αποζημίωσης, είτε από το κράτος είτε από το δράστη, οδήγησε στην υλοποίηση αντίστοιχων προγραμμάτων. Σήμερα η αντιμετώπιση των θυμάτων στη Νέα Ζηλανδία και την Αυστραλία είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική και στηρίζεται σε μια αμοιβαιότητα μεταξύ της ιδιωτικής και της κρατικής συνεργασίας. Ενδεικτικό της συνεχούς εξέλιξης των προγραμμάτων υποστήριξης θυμάτων στην Αυστραλία είναι ότι, υπάρχουν

¹⁵⁷ Βλ. σχετ. και παρακάτω υποκεφάλαιο 2.1, σσ. 77-81.

¹⁵⁸ Β. Βλάχου (2000) ο.π., σ. 213 επ.

εξειδικευμένα προγράμματα για την προστασία των θυμάτων που είναι Αβοριγίνες, ανήλικοι, ηλικιωμένοι κ.ά. προσώπων¹⁵⁹.

Άξιο αναφοράς είναι το πρόγραμμα που εφαρμόζει η κυβέρνηση της Νέας Νότιας Ουαλίας¹⁶⁰ στην Αυστραλία, όπου σημαντικό ρόλο έχει η «Υπηρεσία Θυμάτων» (Victims Services). Σε ενημερωτικό φυλλάδιο που είναι αναρτημένο στο διαδίκτυο σε πολλές γλώσσες, μεταξύ των οποίων και στα Ελληνικά, αναφέρεται: «...Εάν είστε θύμα αδικήματος, έχετε δικαιώματα. Αυτά τα δικαιώματα ονομάζονται Χάρτης για τα Δικαιώματα των Θυμάτων...»¹⁶¹ και ακολουθεί η παράθεση των δικαιωμάτων που έχουν τα θύματα και έχουν κατοχυρωθεί το 2013 με το Νόμο «Για τα Δικαιώματα και την Υποστήριξη των Θυμάτων»¹⁶².

Το γεγονός αυτό είναι αξιοσημείωτο, καθώς με συνοπτικό τρόπο ο πολίτης μπορεί να ενημερωθεί για τα δικαιώματα που έχει σε περίπτωση θυματοποίησής του σε γλώσσα που κατανοεί, κάτι που συμβαδίζει απόλυτα με τις διακηρύξεις των διεθνών οργανισμών στο πεδίο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, ο Νόμος του 2013 «Για τα Δικαιώματα και την Υποστήριξη των Θυμάτων», δίνει στα θύματα τη δυνατότητα να απευθυνθούν στις αρμόδιες Κρατικές Υπηρεσίες, όπως Υπηρεσία Θυμάτων (Victims Services), εάν διαπιστώνουν ότι καταπατώνται τα δικαιώματά τους από τους εμπλεκόμενους φορείς¹⁶³.

Σχεδόν σε όλες τις χώρες διεθνώς η συμμετοχή του θύματος στην ποινική δίκη είναι δεδομένη. Εξαίρεση ίσως αποτελούν τα απολυταρχικά καθεστώτα και οι χώρες που επιτρέπουν την εφαρμογή του ισλαμικού νόμου (σαρία), στις οποίες είναι πιθανόν τόσο το θύμα αλλά κυρίως ο δράστης να μη τυγχάνουν ακροάσεως πριν την επιβολή της ποινής. Επιπλέον, υπάρχουν βαθιά συντηρητικές αντιλήψεις και έλλειψη

¹⁵⁹ Βλ. σχετ. και ιστοσελίδα για τα δικαιώματα των θυμάτων στην Αυστραλία www.victimsupport.org.au/prosecution.php.

¹⁶⁰ New South Wales.

¹⁶¹ Βλ. και σχετ. Παράρτημα.

¹⁶² Βλ. και σχετ. ιστοσελίδα της Κυβέρνησης της Νέας Νότιας Ουαλίας, www.lawlink.nsw.gov.au/vs.

¹⁶³ Βλ. και σχετ. Παράρτημα, τις οδηγίες της Κυβέρνησης της Νέας Νότιας Ουαλίας για τα δικαιώματα των θυμάτων του εγκλήματος, από όπου αντλήθηκαν οι πληροφορίες που αναφέρονται.

δημοκρατικότητας που οδηγούν σε φαινόμενα θυματοποίησης των πολιτών από το ίδιο το Κράτος και καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η διεθνής κοινή γνώμη οφείλει να ενεργήσει και οι θιγόμενοι πολίτες να ενώσουν τις δυνάμεις τους για μια νέα θυματολογικού τύπου προσέγγιση στην απονομή της δικαιοσύνης.

2. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

2.1 ΟΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Η δράση του θυματολογικού κινήματος δεν άφησε ασυγκίνητους τους διεθνείς οργανισμούς, οι οποίοι έσπευσαν να ασχοληθούν με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της θυματοποίησης. Τα πρώτα προγράμματα υποστήριξης των θυμάτων που εφαρμόστηκαν παγκοσμίως, είχαν επηρεασθεί από τη Διακήρυξη των Βασικών Αρχών της Δικαιοσύνης για τα Θύματα του Εγκλήματος και της Κατάχρησης Εξουσίας του Ο.Η.Ε., ενώ και το Συμβούλιο της Ευρώπης λαμβάνει αποφάσεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που περιλαμβάνουν και τα δικαιώματα των θυμάτων¹⁶⁴.

Στη σύγχρονη εποχή, τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι νομικώς, πλήρως κατοχυρωμένα στην πλειοψηφία των χωρών, παγκοσμίως. Στην Ευρώπη, οι συνθήκες που έχουν κυρωθεί από τα περισσότερα κράτη μέλη, ακόμη και από τις ιδρυτικές συνθήκες της Ε.Ε., προασπίζουν τα δικαιώματα των θυμάτων μέσα στο κοινοτικό περιβάλλον¹⁶⁵. Όπως ορίζεται στο Σύνταγμα της χώρας μας, «ο σεβασμός και η προστασία του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας»¹⁶⁶. Η επιβολή κυρώσεων σε όσους παραβαίνουν τους κανόνες δικαίου, περιλαμβάνει ένα ειδικό καθεστώς εξουσιών και περιορισμών που τηρούνται, ακόμα και όταν απαιτείται η παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου (στέρξη προσωπικής ελευθερίας, έρευνα στην κατοικία, κ.ά.). Οι προοδευτικές ανθρωποκεντρικές

¹⁶⁴ Τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν την σημαντικότερη κατηγορία των δημόσιων δικαιωμάτων, δηλαδή των δικαιωμάτων που ρυθμίζονται από το δημόσιο δίκαιο. Διαχρονικά, θεσμοθετήθηκε η νομική κατοχύρωση ορισμένων θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου ή τουλάχιστον του πολίτη, είτε ως μεμονωμένου ατόμου είτε ως μέλους μιας ομάδας. Ειδικότερα, ως θεμελιώδη θεωρούνται εκείνα τα δικαιώματα, που κατοχυρώνονται από κείμενα αυξημένης τυπικής δύναμης και ιδίως από το Σύνταγμα και τα οποία έτσι δεσμεύουν και τις τρεις συντεταγμένες εξουσίες (νομοθετική, εκτελεστική, δικαστική). Με άλλα λόγια τα θεμελιώδη δικαιώματα ταυτίζονται με τα συνταγματικά. Βλ. σχετ. και Δ. Καλογερόπουλου, *Συνειδητοποιήσεις σχετικά με τη διαχείριση του εγκληματολογικού ζητήματος*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000.

¹⁶⁵ Γ. Νικολόπουλου, *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής; Το «πρόγραμμα της Χάγης» και η εφαρμογή του*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σσ. 99-106.

¹⁶⁶ Άρθρο 2 του Συντάγματος όπως τέθηκε σε ισχύ με το ΦΕΚ Α' - 84 της 06-04-2001.

προσεγγίσεις οι οποίες δείχνουν να επικρατούν σήμερα, κατά το παρελθόν δέχθηκαν κριτική βασισμένη σε παγιωμένες αντιλήψεις, φανατισμούς, έθιμα και απαιτήθηκαν κοινωνικοί αγώνες για την θέσπιση και προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στοιχεία τα οποία στην εποχή μας αποτελούν κύριο μέλημα όλων των οργανωμένων και πολιτισμένων κυβερνήσεων¹⁶⁷.

Τα έξι δικαιώματα που έχουν χαρακτηριστεί ως αδιαπραγμάτευτα, είναι το δικαίωμα σε τροφή, το δικαίωμα σε ενδυμασία, το δικαίωμα σε στέγη, το δικαίωμα σε υγειονομική περίθαλψη, το δικαίωμα σε εκπαίδευση και το δικαίωμα σε εργασία. Τα δικαιώματα αυτά είναι η ύψιστη προτεραιότητα της πολιτείας. Ειδικά για τις περιπτώσεις ατόμων, που μετά την έκτιση της ποινής τους, είναι έτοιμα για την κοινωνική επανένταξη πρέπει το κράτος να μεριμνά για την διασφάλιση των δικαιωμάτων τους, καθώς είναι άτομα που χρήζουν μεγαλύτερης κοινωνικής προστασίας¹⁶⁸. Παράλληλα, τα θύματα πρέπει να προστατεύονται και συνταγματικά, καθώς είναι γεγονός ότι μπορεί να παραβιαστούν τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, ως αποτέλεσμα της εγκληματικής ενέργειας σε βάρος τους, αλλά και να είναι δύσκολη η επανένταξή τους σε συνθήκες κοινωνικής «κανονικότητας»¹⁶⁹.

Οι διεθνείς οργανισμοί συνέβαλαν αποφασιστικά στη βελτίωση της θέσης του θύματος στο πλαίσιο της ποινικής δικαιοσύνης. Από τις Αρχές Δικαιοσύνης για τα Θύματα του Εγκλήματος και της Κατάχρησης Εξουσίας του Ο.Η.Ε. και ιδίως για τις γυναίκες που θυματοποιούνται στον ιδιωτικό χώρο, προτείνονται οι ακόλουθες επτά ενέργειες οι οποίες σαφώς και πρέπει να υιοθετηθούν από τις εθνικές νομοθεσίες¹⁷⁰:

- Η δημιουργία κατάλληλων προγραμμάτων για την ενημέρωσή των θυμάτων από ειδικούς επαγγελματίες (π.χ. κοινωνικούς λειτουργούς, αστυνομία κ.ά.)

¹⁶⁷ Βλ. σχετ. και επίσημη ιστοσελίδα του Ο.Η.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα <http://www.un.org/en/rights>.

¹⁶⁸ Δ. Καλογερόπουλου, *Συνειδητοποιήσεις σχετικά με τη διαχείριση του εγκληματολογικού ζητήματος*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2000, σ. 153

¹⁶⁹ Ομαλή σχέση θυμάτων βιασμού με άτομα του αντίθετου φύλου, φοβίες θυμάτων διαρρήξεων κ.ά.

¹⁷⁰ Β. Βλάχου (2005) ο.π., σ. 68 επ.

- Η λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων για την προστασία τους (εξέταση χωρίς δημοσιότητα, προστατευτική ασφάλεια κλπ).
- Η σαφής και επαρκής ενημέρωση από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου για την ποινική διαδικασία στην οποία θα εμπλακούν.
- Η χορήγηση οικονομικής ενίσχυσης για την αντιμετώπιση των δικαστικών εξόδων.
- Η δημιουργία καταφυγίων και προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης.
- Ο περιορισμός της γραφειοκρατίας και η απλούστευση των διαδικασιών (πχ έκδοση διαζυγίου, καταβολή διατροφής κλπ).
- Η παροχή διευκολύνσεων σε «κοινωνικά αποκλεισμένες» ομάδες θυμάτων (πχ μετανάστες) και ειδικές κατηγορίες θυμάτων (φυλακισμένοι, ανήλικοι, ηλικιωμένοι).

Ορισμένες από τις πρωτοβουλίες των διεθνών οργανισμών, ενσωματώθηκαν σε πολλές εθνικές νομοθεσίες, μέτρα για την προστασία και την αποζημίωση των θυμάτων της εγκληματικότητας και ιδιαίτερα της βίαιης. Οι διακηρύξεις του Ο.Η.Ε. κινούνται στις κατευθύνσεις της συμπαράστασης προς τα θύματα και της πρόληψης της μελλοντικής θυματοποίησης. Επίσης, στο εισαγωγικό κείμενο της Σύστασης R(85) 11 του Συμβουλίου της Ευρώπης επισημαίνεται ότι, η παραδοσιακή στόχευση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης στη σχέση κράτους- εγκληματία, *«έτεινε μάλλον να αυξήσει παρά να ελαττώσει τα προβλήματα του θύματος»*¹⁷¹. Στην ίδια Σύσταση αναφέρεται ότι, η *«...θεμελιώδη λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να αποτελεί η ικανοποίηση των αναγκών και η προστασία των συμφερόντων του θύματος»*. Η ικανοποίηση των συμφερόντων του θύματος ενισχύει την εμπιστοσύνη του προς το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και την αποδοτικότερη συνεργασία του με τους εμπλεκόμενους φορείς.

¹⁷¹ Ζαραφωνίτου Χ. (2008) ο.π., σσ. 70-73.

Άλλες Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τα θύματα της εγκληματικότητας, αφορούν τη συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική R(83)7, τη βία στην οικογένεια R(85)4, τη θέση του θύματος στα πλαίσια του ποινικού δικαίου και της ποινικής διαδικασίας R(87)11, τη βοήθεια στα θύματα και την πρόληψη της θυματοποίησης R(87)21, και τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την πορνογραφία, την πορνεία και τη διακίνηση παιδιών και εφήβων R(91)11. Η Διεθνής Αμνηστία στο πλαίσιο της ενασχόλησής της με τα θύματα των βασανιστηρίων συνετέλεσε στη δημιουργία του πρώτου Κέντρου Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων, στην Κοπεγχάγη¹⁷². Συνοπτικά τα κυριότερα μέτρα που έλαβαν οι διεθνείς οργανισμοί είναι¹⁷³:

- Η απόφαση (77)27 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, στις 28-09-1977, για την *«Αποζημίωση των θυμάτων του εγκλήματος»*.
- Η υπογραφή της διεθνούς *«Σύμβασης για την αποζημίωση των θυμάτων εγκλημάτων βίας»* (1983) 37.
- Η Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης R(85)11, για τη *«Θέση του θύματος στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου και της ποινικής διαδικασίας»*.
- Η Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης R(87)21 για τη *«Βοήθεια προς τα θύματα και την πρόληψη της θυματοποίησης»*.
- Η Διακήρυξη του Ο.Η.Ε. του 1985 για τις *«Βασικές Αρχές Δικαιοσύνης για τα θύματα του εγκλήματος και της κατάχρησης εξουσίας»*.
- Η δημοσίευση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των Η.Ε., το 2000 των *«Βασικών Αρχών και Κατευθύνσεων που πρέπει να διέπουν την αποκατάσταση και αποζημίωση των θυμάτων παραβίασης του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου»*.

¹⁷² Β. Βλάχου (2000) ο.π., σ. 219 επ.

¹⁷³ Χ. Ζαραφωνίτου (2008) ο.π., σσ. 70-73.

- Η Διακήρυξη των κρατών- μελών του ΟΗΕ της 25-4-2005.

Ειδικότερες είναι και οι οδηγίες των διεθνών οργανισμών όσον αφορά την προστασία των θυμάτων κατά την επιβολή του νόμου από την αστυνομία. Σύμφωνα με τις διακηρύξεις του Ο.Η.Ε., οι αστυνομικοί πρέπει να εκπαιδεύονται στην εξυπηρέτηση των αναγκών των θυμάτων και να εξασφαλίζουν άμεση αρωγή σε αυτά. Η παροχή κάθε αναγκαίας νομικής, υλικής, ιατρικής, ψυχολογικής και κοινωνικής βοήθειας καθώς και η ενημέρωση για το πώς θα την αναζητήσουν πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα των Αρχών. Η εξυπηρέτηση των θυμάτων πρέπει να είναι άμεση και να ενημερώνονται για το ρόλο τους σε όλες τις νομικές διαδικασίες, το χρόνο και την πρόοδο των διαδικασιών, καθώς και την πορεία της υπόθεσής τους. Επιπλέον, όλα τα θύματα εγκλημάτων, κατάχρησης εξουσίας ή παραβίασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου πρέπει να αντιμετωπίζονται με ευσπλαχνία και σεβασμό. Τα θύματα πρέπει να έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε μηχανισμούς της δικαιοσύνης και άμεσης αποκατάστασης. Οι διαδικασίες αποκατάστασης πρέπει να είναι ταχείες, δίκαιες, μη δαπανηρές και η πρόσβαση σε αυτές να είναι εύκολη για κάθε πρόσωπο¹⁷⁴.

2.2 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Με δεδομένη την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των θυμάτων, όπως προαναφέρθηκε, είναι σημαντικό να αναφερθούν οι προοπτικές που έχει η προστασία των θυμάτων σε όλα τα στάδια της ποινικής δικαιοσύνης στην Ευρώπη. Ενδεικτική η πρόταση οδηγίας του 2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρώπης, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκληματικών πράξεων και τους άξονες στους

¹⁷⁴ Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, *Διεθνείς Κανόνες προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά την Επιβολή του Νόμου, Εγχειρίδιο για την Αστυνομία*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2004, σσ. 53-54.

οποίους θα κινηθεί η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των θυμάτων¹⁷⁵. Σκοπός της οδηγίας είναι η εξασφάλιση των ειδικών αναγκών των θυμάτων στην ποινική διαδικασία, ανεξαρτήτως του είδους του εγκλήματος ή τον τρόπο που αυτό διαπράχθηκε, εντός της Ε.Ε.¹⁷⁶

Σύμφωνα με την πρόταση, σκοπός είναι η εξασφάλιση στα θύματα εγκληματικών πράξεων του ίδιου επιπέδου προστασίας, στήριξης και πρόσβασης στη δικαιοσύνη σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και η αντικατάσταση της απόφασης πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ, με στόχο την ενίσχυση των δικαιωμάτων των θυμάτων. Σημαντική προσθήκη είναι η αναγνώριση της ιδιότητας του θύματος όχι μόνο στους άμεσα παθόντες- ζημιωθέντες από το έγκλημα, αλλά και σε ορισμένα μέλη της οικογένειας, εφόσον προκλήθηκε ο θάνατος του προσώπου από την αξιόποινη πράξη. Τα κυριότερα σημεία στα οποία εστιάζει η πρόταση αφορούν¹⁷⁷:

❖ Την παροχή πληροφοριών και υποστήριξης στα θύματα

Για την αποτελεσματικότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των θυμάτων είναι σημαντική η παροχή πληροφοριών σε κατανοητή μορφή και η πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχολογικής και πρακτικής βοήθειας. Η πρόταση έχει ως στόχο να τους

¹⁷⁵ Βλ. σχετ. COM (2011) 275 Πρόταση Οδηγίας του Ευρωκοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων εγκληματικών πράξεων, 2011/0129 (COD), Βρυξέλες, 18-05-2011 στο <http://eur-lex.europa.eu>.

¹⁷⁶ Βλ. σχετ. Συμβούλιο της Ευρώπης, Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών όπως τροποποιήθηκε από το Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 11 συνοδευόμενη από τα Πρωτόκολλα υπ' αριθ. 1, 6, 7, 12 και 13, της Γραμματείας του ΕΔΔΑ, εκδ. Σεπτέμβριος του 2003 και <http://eur-lex.europa.eu/legal-content>.

¹⁷⁷ Οι πηγές για τα δικαιώματα των θυμάτων στην Ευρώπη είναι: Β. Βλάχου, Το θυματολογικό Κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη, στο Β. Αρτινοπούλου (επιμ.), *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση*, Τετράδια Εγκληματολογίας 2, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000, σ. 215 επ., A.J. Lurigio, W.G. Skogan, R. C. Davis, *Victims of crime Problems, Policies and Programs*, Sage, USA 1990, Schafer S. *The victim and his criminal, (A study in functional responsibility)*, Random House, New York 1968, Sparks, R. F., *Έρευνες σε Θύματα Εγκλημάτων – Πλεονεκτήματα, προβλήματα και νέες προοπτικές*, (μτφρ. Χ. Τσουραμάνη), Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή. 1985 και Ch. Holtom and P. Raynor, *Origins of Victims Support Schemes* στο *Victims of Crime: a new deal/ edited by M. Maguire and J. Pointing*, Open University Press, USA, Philadelphia, 1988 σσ. 17-25. Επίσης αντλήθηκαν στοιχεία από την επίσημη ιστοσελίδα της Ε.Ε. και τις ιστοσελίδες των φορέων της και ειδικότερα βλ. σχετ. και https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-el-el.do?member=1, http://europa.eu/index_el.htm, <http://victimssupporteurope.eu/im-a-victim-of-a-crime/victims-rights>, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content>, <http://europa.eu/europedirect> και http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_9835/united-kingdom.

εξασφαλίζει τα κάτωθι δικαιώματα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό, ήδη απολαμβάνει ο κατηγορούμενος από σειρά ετών¹⁷⁸:

- Το δικαίωμα λήψης πληροφοριών από την πρώτη επικοινωνία με τη δικαστική Αρχή, ιδίως για τον τρόπο υποβολής καταγγελίας, τις λεπτομέρειες της διαδικασίας και τον τρόπο βάσει του οποίου μπορούν τα θύματα να τύχουν προστασίας εφόσον χρειάζεται.
- Το δικαίωμα λήψης πληροφοριών σχετικά με την υπόθεσή τους, ιδίως όσον αφορά την απόφαση για την παύση ή τη συνέχιση της έρευνας, το χρόνο και τον τόπο της δίκης, και, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, την αποφυλάκιση του κατηγορουμένου.
- Το δικαίωμα των θυμάτων να κατανοούν και να γίνονται κατανοητά.
- Το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης. Εφόσον το θύμα δεν ομιλεί τη γλώσσα της διαδικασίας, πρέπει να του παρέχεται υπηρεσία δωρεάν διερμηνείας και να λαμβάνει μετάφραση της υποβληθείσας καταγγελίας, κάθε απόφασης που περατώνει τη διαδικασία καθώς και πληροφορίες που αφορούν τα δικαιώματά του.
- Το δικαίωμα πρόσβασης σε υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων. Οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να είναι δωρεάν και προσβάσιμες, πέραν του θύματος και σε μέλη της οικογενείας του. Παρέχουν συναισθηματική και ψυχολογική υποστήριξη καθώς και πρακτική βοήθεια που αφορά, για παράδειγμα, τα οικονομικά ζητήματα και το ρόλο του θύματος στην ποινική διαδικασία.

Τα προαναφερθέντα δικαιώματα συμβάλλουν στη βελτίωση του ρόλου του θύματος κατά την ποινική διαδικασία. Η ενημέρωση του θύματος για τις δυνατότητές του, συμβάλει σημαντικά στην αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας από τις Αρχές και στην αποφόρτιση του συστήματος απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Το θύμα που

¹⁷⁸ Για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες βλ. σχετ. Ν Ανδρουλάκη (1994) ο.π., σ. 271 επ. και Α. Καρρά (1998) ο.π., σ. 391 επ.

γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του θα απευθυνθεί στους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και θα παραθέσει όλα τα στοιχεία που θα διαλευκάνουν τις συνθήκες τέλεσης του εγκλήματος, εφόσον δεν υπάρχει άλλος τρόπος αποκατάστασής του.

Παράλληλα βελτιώνουν και τη θέση του κατηγορουμένου. Στις περιπτώσεις που το θύμα είναι και ο βασικός μάρτυρας κατηγορίας, δεν θα κληθεί να υποστηρίξει την κατηγορία, όντας σε δυσμενή θέση και νιώθοντας «αβοήθητο», αλλά θα έχει μεσολαβήσει η κατάλληλη υποστήριξη που θα καταστήσει τον παθόντα πιο αμερόληπτο ως μάρτυρα.

❖ Τη συμμετοχή των θυμάτων στην ποινική διαδικασία

Τα θύματα έχουν νόμιμο συμφέρον να αποδοθεί δικαιοσύνη και μάλιστα το ταχύτερο δυνατό. Όμως, πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στην ποινική διαδικασία, διότι τα αφορά. Για το σκοπό αυτό η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προβλέπει μία σειρά δικαιωμάτων τα οποία πρέπει να διασφαλίζονται για λογαριασμό των θυμάτων¹⁷⁹:

- Το δικαίωμα να λαμβάνουν αποδεικτικό παραλαβής της καταγγελίας τους.
- Το δικαίωμα ακρόασης κατά τη διαδικασία.
- Το δικαίωμα επανεξέτασης της υπόθεσης, σε περίπτωση απόφασης μη άσκησης δίωξης.
- Τα δικαιώματα εγγυήσεων σε περίπτωση προσφυγής σε διαμεσολάβηση ή σε άλλες υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης, με σκοπό την προστασία των θυμάτων από εκφοβισμό ή επιπλέον θυματοποίηση κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες αυτές πρέπει να χρησιμοποιούνται

¹⁷⁹ Ευρωπαϊκή Ένωση, Ενοποιημένη απόδοση της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο, 2010, σ. 400 επ.

μόνο κατόπιν συναίνεσης του θύματος και αφού το θύμα έχει ενημερωθεί σωστά, ενώ η συναίνεση να μπορεί να ανακληθεί ανά πάσα στιγμή.

- Το δικαίωμα νομικής συνδρομής και επιστροφής εξόδων όταν το θύμα συμμετέχει σε ποινική διαδικασία.
- Το δικαίωμα επιστροφής περιουσιακών στοιχείων τα οποία κατασχέθηκαν κατά την ποινική διαδικασία. Σε πολλές περιπτώσεις κατάσχονται ως πειστήρια, προσωπικά αντικείμενα του θύματος, προκειμένου να εξετασθούν από τις Αρχές για την εξιχνίαση του εγκλήματος (εξέταση για δακτυλικά αποτυπώματα, DNA, κλπ) με αποτέλεσμα να καθυστερεί σημαντικά η απόδοσή τους στο θύμα ή να απαιτεί επίπονες και χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες.
- Το δικαίωμα απόφασης για τη χορήγηση αποζημίωσης από το δράστη στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.

Αναφορικά με τα θύματα που κατοικούν σε άλλη χώρα της ΕΕ, οι δυσκολίες που ανακύπτουν λόγω αυτού του γεγονότος πρέπει να μειώνονται, κυρίως λαμβάνοντας κατάθεση των θυμάτων αμέσως μετά την καταγγελία και χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν περισσότερο την εικονοτηλεδιάσκεψη και τηλεφωνική συνδιάλεξη για την ακρόασή τους. Όταν το θύμα αδυνατεί να υποβάλει καταγγελία στο κράτος όπου διαπράχθηκε το αδίκημα, πρέπει να μπορεί να το πράξει στο κράτος που διαμένει από όπου θα διαβιβασθεί αρμοδίως.

❖ Την προστασία των θυμάτων και την αναγνώριση του ευάλωτου χαρακτήρα τους

Η Commission προτείνει να ληφθούν μέτρα για την προστασία των θυμάτων και των μελών της οικογένειάς τους από καταστάσεις αντεκδίκησης ή εκφοβισμού εκ μέρους του δράστη της αξιόποινης πράξης. Έτσι, οι Αρχές μεριμνούν ώστε να μειωθούν οι επαφές με τον δράστη, ιδίως στα κτίρια όπου διεξάγεται η ποινική διαδικασία. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αποφεύγεται η άσκοπη επαφή του θύματος με

το δράστη, διότι μπορεί να οδηγήσει σε εκατέρωθεν περιστατικά αντεκδίκησης και να περιπλέξει σε μεγάλο βαθμό την επιτυχή έκβαση της δίκης, καθώς επίσης, μπορεί να πλήξει την αξιοπιστία των μαρτύρων που δέχονται εκφοβισμό από τους κατηγορουμένους.¹⁸⁰

Κατά τη διάρκεια της έρευνας, τα θύματα εξετάζονται ταχέως και όχι περισσότερες φορές από αυτές που είναι αναγκαίες. Εάν το επιθυμούν, μπορούν να συνοδεύονται από νόμιμο εκπρόσωπο ή από πρόσωπο της επιλογής τους, για την εξασφάλιση των συμφερόντων τους. Η ιδιωτική ζωή καθώς και η οικογένεια των θυμάτων πρέπει να προστατεύονται. Η πρόταση αναγνωρίζει ότι ορισμένα πρόσωπα διατρέχουν ιδιαίτερος υψηλό κίνδυνο να υποφέρουν εκ νέου στο πλαίσιο της δικαστικής διαδικασίας. Στα ευάλωτα θύματα όπως τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρία, τα θύματα σεξουαλικής βίας ή εμπορίας ανθρώπων, απονέμονται, κατόπιν αξιολόγησης των ατομικών αναγκών τους, ορισμένα επιπλέον δικαιώματα και υπηρεσίες. Οι παροχές έχουν να κάνουν με τη συμμετοχή ειδικών επιστημόνων (ψυχολόγων ή ψυχιάτρων) κατά τη διάρκεια της ανάκρισης, τη παροχή καταλύματος, τη χορήγηση ειδών ένδυσης και σίτισης για όσο διάστημα χρειαστεί και μέχρις ότου επανέλθει το θύμα στη προ του εγκλήματος κατάσταση ψυχολογική και συναισθηματική κατάσταση.

Τέλος, είναι σημαντικό να εξασφαλίζεται ότι οι επαγγελματίες του δικαστικού κλάδου, οι αστυνομικοί και τα μέλη των υπηρεσιών βοήθειας προς τα θύματα λαμβάνουν κατάλληλη κατάρτιση, προκειμένου να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις ανάγκες των θυμάτων. Ιδίως οι Αστυνομικές Αρχές, ως πρώτοι αποδέκτες των καταγγελιών, θα πρέπει να λαμβάνουν σαφείς οδηγίες και το προσωπικό να παρακολουθεί συνεχείς εκπαιδεύσεις για την διαχείριση των συγκεκριμένων θεμάτων, με έμφαση στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, βιασμών, εγκλημάτων κατά των ανηλίκων και λοιπών ευπαθών ομάδων, με σκοπό να υπάρχει μια τυποποιημένη

¹⁸⁰ Βλ. και σχετ. περίπτωση δολοφονίας του δράστη κατά τη μεταγωγή του στα δικαστήρια της π. Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων από τη μητέρα του θύματος, ως εκδίκηση για την δολοφονία του γιού της.

μεταχείριση στην αντιμετώπιση των θυμάτων με βάση τα πρότυπα που προαναφέρθηκαν.

Εν κατακλείδι, είναι σαφές ότι, στην Ευρώπη, παρ' όλες τις διαφορές που υπάρχουν στις επιμέρους εθνικές νομοθεσίες, τα θύματα τυγχάνουν προστασίας και συμμετέχουν ενεργά στην ποινική διαδικασία. Η πολιτική της Ε.Ε. στοχεύει στην ανάπτυξη του προνοιακού κράτους, στην αποκατάσταση και την επανένταξη των δραστών και των θυμάτων όχι αποκλειστικά με την επιβολή της ποινής, ως ανταπόδοσης, αλλά ως τρόπου συμφιλίωσης των δύο μερών¹⁸¹. Υπάρχουν προοπτικές για τη βελτίωση του ρόλου του θύματος στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και την καθολική αναγνώριση των δικαιωμάτων του σε όλη την Ε.Ε. Οι οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εξασφαλίζουν στα θύματα τη δυνατότητα να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους και να δικαιωθούν, όπως για παράδειγμα έχει συμβεί κατά το παρελθόν σε περιπτώσεις αναίτιας καθυστέρησης στην εκδίκαση της υπόθεσης στα ελληνικά ποινικά δικαστήρια¹⁸². Στη συνέχεια, αναλύονται ειδικότερα οι πρόσφατες αλλαγές στην εθνική μας νομοθεσία που επήλθαν από την ενσωμάτωση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας.

2.3 ΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τις οποίες εισήχθησαν νέα δικαιώματα, ορισμένα από τα οποία αφορούν κατ' εξοχή τα θύματα, ενώ παρόμοιες δράσεις βρίσκονται σε εξέλιξη και αναμένεται να ψηφισθούν σύντομα συναφείς

¹⁸¹ Γ. Νικολόπουλου, Κράτος, ποινική εξουσία και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, μια εγκληματολογική προσέγγιση, Κριτική, 2002, σ. 43 επ.

¹⁸² Α. Ψαρούδα-Μπενάκη (2015) ο.π., σ. 2.

τροποποιήσεις¹⁸³. Τα σημαντικότερα από τα συγκεκριμένα μέτρα, που αφορούν την παρούσα μελέτη είναι τα ακόλουθα:¹⁸⁴

Με το ν. 4198/2013 (Α΄- 215) τροποποιήθηκαν οι διατάξεις που αφορούν την εμπορία ανθρώπων (human trafficking) και ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία η Οδηγία 2011/36/ΕΕ για την πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας¹⁸⁵ ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου, με την οποία θεσπίζονται κανόνες σχετικά με τον ορισμό των ποινικών αδικημάτων και κυρώσεων στον τομέα της εμπορίας ανθρώπων, την πρόληψη των συγκεκριμένων εγκλημάτων και την προστασία των θυμάτων.

Το φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων αποτελεί την σύγχρονη εκδοχή της δουλείας και τείνει να λάβει ανησυχητικές διαστάσεις¹⁸⁶. Στο τέλος του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η δουλεία αφορούσε κυρίως στην εκμετάλλευση της εργασίας του ατόμου, ενώ σήμερα η εμπορία ανθρώπων περιλαμβάνει πάσης φύσεως εκμετάλλευση του ανθρωπίνου σώματος. Σύμφωνα με το άρθρο 323^A Π.Κ. περί εμπορίας ανθρώπων, που ουσιαστικά συμπληρώνει το άρθρο 323 περί εμπορίου δούλων, ορίζει ως εμπορία «την με χρήση βίας, απειλής ή άλλου εξαναγκαστικού μέσου ή την επιβολή ή κατάχρηση εξουσίας, πρόσληψη, μεταφορά ή προώθηση εντός ή εκτός της επικράτειας, κατακράτηση ή παράδοση σε άλλον ή παραλαβή από άλλον με σκοπό την αφαίρεση των οργάνων του σώματος του ή με σκοπό να εκμεταλλευθεί

¹⁸³ Πηγές του συγκεκριμένου κεφαλαίου, αποτέλεσαν η εθνική νομοθεσία όπως αναλυτικά αναφέρεται στον πίνακα του παραρτήματος και η επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, www.ministryofjustice.gr.

¹⁸⁴ <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%97/tabid/64/itemid/2220/amid/797.aspx>

¹⁸⁵ Ο όρος «εμπορία» είναι πιο δόκιμος από αυτόν της διακίνησης γιατί η διακίνηση αφορά μόνο στην μεταφορά (νόμιμη ή παράνομη) ενώ η εμπορία παραπέμπει στην υποβίβαση του ατόμου σε είδος.

¹⁸⁶ Η πρώτη διεθνής Σύμβαση σε επίπεδο Κοινωνίας των Εθνών κατά της δουλείας είναι η Σύμβαση της Γενεύης της 25.09.1926 με το σχετικό Πρωτόκολλο της 07.12.1953. Την πρώτη είχε υπογράψει η Ελλάδα την 04.07.1930 και το Πρωτόκολλο την 12.12.1955. Σχετ. και η Διεθνής Σύμβαση του Ο.Η.Ε. κατά του Διακρατικού Οργανωμένου Εγκλήματος του Παλέρμο (12/12/2000), αλλά και το σχέδιο Σύμβασης του Ο.Η.Ε. κατά της Διαφθοράς (12/2003).

την εργασία του ή ακόμη την απόσπαση της συναίνεσης του προσώπου¹⁸⁷ με χρήση απατηλών μέσων ή η εκμετάλλευση της ευάλωτης θέσης του με υποσχέσεις, δώρα, πληρωμές ή παροχή άλλων ωφελημάτων» και τιμωρείται με κάθειρξη¹⁸⁸.

Λόγω της σοβαρότητας του αδικήματος και των δυσχερειών στην αποκάλυψη τέτοιων μορφών εκμετάλλευσης, είχε θεσμοθετηθεί για την προστασία του θύματος ο ν. 3064/2002 (Α΄- 248) με πρωταρχικό σκοπό την προστασία της ζωής, τη φυσική ακεραιότητα καθώς και την ατομική και γενετήσια ελευθερία του ατόμου. Επίσης, προβλέπει την στέγαση, σίτιση, την οικονομική βοήθεια, την ιατροφαρμακευτική και ψυχολογική συνδρομή στα θύματα, καθώς και την νομική συνδρομή, όπου είναι αναγκαίο. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 12 του προαναφερθέντος νόμου κατοχυρώνεται ένα γενικό πλέγμα αρωγής και προβλέπει¹⁸⁹:

- Την παροχή προστασίας της ζωής, σωματικής και προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας με την προϋπόθεση ότι υφίσταται κίνδυνος - και μάλιστα σοβαρός - για τα αγαθά αυτά. Επιπλέον αναστέλλεται η απέλαση των αλλοδαπών θυμάτων μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση δικαστηρίου για την υπόθεση. Η έννοια του σοβαρού ως προϋπόθεση για την προστασία του θύματος έχει τεθεί από την απόφαση- πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης («σπουδαίος κίνδυνος») για το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες την οποία έχει λάβει υπ' όψη του ο συγκεκριμένος νόμος¹⁹⁰.

¹⁸⁷ Οι κυριότερες μορφές της είναι: εργασιακή εκμετάλλευση (καταναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία), σεξουαλική εκμετάλλευση, αφαίρεση οργάνων και ιστών, επαιτεία, εμπόριο βρεφών για παράνομες υιοθεσίες.

¹⁸⁸ Α. Συκιώτου, *Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια. Θύμα, Δράστης και Κατασταλτικές Στρατηγικές*, εκδ. Αντ. Σάκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003.

¹⁸⁹ Νόμος 3064/2002.

¹⁹⁰ Αιτιολογική έκθεση του ν. 3064/2002, όπως τροποποιήθηκε με ν. 4198/2013 «Πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής», με τον οποίο ενσωματώθηκε στην νομοθεσία της Ελλάδας η Οδηγία 2011/36/ΕΕ, «Για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της», καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρώπης. Βλ. σχετ. και <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/p-empan-eis.pdf>

- Κάθε δυνατή αρωγή στο θύμα και συγκεκριμένα τη στέγαση, τη διατροφή, τη διαβίωση, την περίθαλψη και την ψυχολογική του στήριξη.
- Την εξασφάλιση νομικού παραστάτη και διερμηνέα, για όσο χρονικό διάστημα κρίνεται αναγκαίο.
- Ο νόμος ορίζει για τους ανήλικους ότι πρέπει να λαμβάνεται «*μέριμνα για την ένταξη τους σε προγράμματα σχετικά με την εκπαίδευση και την επαγγελματική τους κατάρτιση*». Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι και για τα ενήλικα θύματα πρέπει να λαμβάνεται αντίστοιχη μέριμνα¹⁹¹.

Με τον ν. 4198/2013 αναβαθμίζεται ο ρόλος των θυμάτων και αυξάνονται τα δικαιώματά τους στην ποινική διαδικασία. Με τη διάταξη του άρθρου 4 προβλέπεται η τροποποίηση του άρθρου 226 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που αφορά τους μάρτυρες, με την αντικατάσταση του άρθρου 226^A και την προσθήκη του άρθρου 226^B. Ειδικότερα, σύμφωνα με την τροποποίηση του άρθρου 226^A, «κατά την εξέταση ως μάρτυρα του ανήλικου θύματος των πράξεων που αναφέρονται στα άρθρα 323^A παρ. 4, 323B εδάφιο α', 324, 336, 337 παράγραφοι 3 και 4, 338, 339, 342, 343, 345, 346, 347, 348, 348^A, 349, 351, 351A του Π.Κ., καθώς και στα άρθρα 87 παράγραφοι 5 και 6 και 88 του ν.3386/2005, διορίζεται και παρίσταται, ως πραγματογνώμονας, παιδοψυχολόγος ή παιδοψυχίατρος και σε περίπτωση έλλειψής τους, ψυχολόγος ή ψυχίατρος. Η εξέταση ως μάρτυρα του ανήλικου θύματος διενεργείται χωρίς υπαίτια καθυστέρηση και σε χώρους ειδικά σχεδιασμένους και προσαρμοσμένους για το σκοπό αυτόν και με όσο το δυνατόν περιορισμένο αριθμό συνεντεύξεων¹⁹²...».

Η προσθήκη του άρθρου 226^B στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Κ.Π.Δ.) με τίτλο «*Μάρτυρες θύματα εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας*» είναι μια ακόμη ρύθμιση. Με την συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση συμπληρώνεται το άρθρο 226 του

¹⁹¹ Άρθρο 12 του ν. 3064/2002 (Α' - 248) «*Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων αυτών*».

¹⁹² Βλ. και σχετ. άρθρο 226^A, 204-208 του Κ.Π.Δ., ν. 3875/2010 ως αντικαταστάθηκε με ν. 4198/2013.

Κ.Π.Δ. και σε περιπτώσεις εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας, κατά την μαρτυρική εξέταση του θύματος διορίζεται και παρίσταται ως πραγματογνώμονας, ψυχολόγος ή ψυχίατρος. Ο συγκεκριμένος επιστήμονας, προετοιμάζει τον παθόντα για την εξέτασή του στις Αρχές και συνεργάζεται με τους αρμόδιους φορείς καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Με την εν λόγω τροποποίηση, το θύμα δέχεται καλύτερη υποστήριξη και μπορεί πιο εύκολα να εκθέσει τα δυσάρεστα γεγονότα που βίωσε. Ο ψυχολόγος ή ο ψυχίατρος συντάσσει έκθεση στην οποία περιγράφει την αντιληπτική ικανότητα και την ψυχική κατάσταση του παθόντα. Η σχετική έκθεση αποτελεί στοιχείο της δικογραφίας. Παράλληλα, ο πραγματογνώμονας παρίσταται κατά την εξέταση του θύματος, ενώ είναι δυνατό ο παθών να συνοδεύεται από τον νόμιμο εκπρόσωπό του, εκτός εάν απαγορευθεί για συγκεκριμένους λόγους από τον ανακριτή¹⁹³.

Επιπλέον, η κατάθεση αποθηκεύεται σε ηλεκτρονικά μέσα, και αντικαθιστά την φυσική παρουσία του μάρτυρα στα επόμενα στάδια της διαδικασίας. Η συμπληρωματική εξέταση του μάρτυρα επιτρέπεται μετά από αιτιολογημένη πρόταση του δικαστηρίου και αφορά συγκεκριμένες ερωτήσεις. Οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις βελτιώνουν σημαντικά τις δυνατότητες που έχουν τα θύματα σωματεμπορίας αλλά και οι ανήλικοι παθόντες σεξουαλικών εγκλημάτων, να καταγγείλουν τους δράστες και ενισχύουν το πλέγμα προστασίας από την πολιτεία προς τους παθόντες. Επιπρόσθετα, στο ίδιο πεδίο έχει καταρτιστεί σχέδιο νόμου για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας, με το οποίο επιχειρείται η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/93/ΕΕ για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας¹⁹⁴.

¹⁹³ Άρθρο 226B του Κ.Π.Δ., όπως προστέθηκε με το αρθ. 6 παρ. 4 του Α' Κεφ. του ν. 3727/2008.

¹⁹⁴ Βλ. και σχετ. προγενέστερη Σύσταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 27/11/1991 για την προστασία της αξιοπρέπειας γυναικών και ανδρών κατά την εργασία σε συνδυασμό με την Οδηγία του Συμβουλίου της ΕΕ της 9/2/1976 (76/207 ΕΟΚ) για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών στην απασχόληση και Απόφαση-πλαίσιο 2004/68/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρώπης της 22-12-2003 για την καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και κοινοτικό πρόγραμμα δράσης για περί προληπτικών μέτρων κατά της βίας εις βάρος παιδιών, εφήβων και γυναικών (πρόγραμμα Δάφνη).

Με το ν. 4228/2014 (Α΄- 7) κυρώθηκε το προαιρετικό πρωτόκολλο στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων του Ο.Η.Ε.¹⁹⁵, με το οποίο δημιουργείται Υποεπιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων, ενώ ταυτόχρονα προβλέπεται η δημιουργία/διατήρηση, σε εθνικό επίπεδο, «οργάνων επισκέψεων» για την πρόληψη των βασανιστηρίων με δυνατότητα μετάβασης σε «χώρους κράτησης» για τον έλεγχο και την αποτροπή παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων των κρατουμένων. Επίσης, ορίζεται η ανεξάρτητη αρχή «Συνήγορος του Πολίτη» ως ο εθνικός Ειδικός Μηχανισμός Πρόληψης, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο πρωτόκολλο.

Η συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση είναι ιδιαίτερα σημαντική και αποδεικνύει την ενεργή προστασία που παρέχει ο Ο.Η.Ε. στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι κρατούμενοι είναι πιθανό να θυματοποιηθούν από τους κρατικούς λειτουργούς που συμμετέχουν στις διαδικασίες κράτησης (φρούρηση, μεταγωγή κλπ) γεγονός που τους καθιστά μια ειδική ομάδα θυμάτων. Οι ειδικές ομάδες θυμάτων, χαρακτηρίζονται και ως ομάδες «υψηλής διακινδύνευσης» ή «μεγάλης βλάβης». Οι πρώτες από αυτές περιλαμβάνουν όλες εκείνες τις κατηγορίες ατόμων, ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό των οποίων, έχει μεγάλες πιθανότητες να πέσει θύμα κάποιου εγκλήματος κατά τη διάρκεια οποιασδήποτε χρονικής περιόδου. Ο κίνδυνος της θυματοποίησης για το σύνολο του πληθυσμού είναι σχετικά μικρός, αλλά για κάποιες ομάδες του πληθυσμού αυτού, ο κίνδυνος αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί «υψηλός». Από έρευνες στις Η.Π.Α., προσδιορίστηκαν δύο ομάδες «υψηλού κινδύνου» θυματοποίησης και ειδικότερα, πρώτη ομάδα είναι οι φυλακές και τα αναμορφωτήρια και δεύτερη τα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης και ιδιαίτερα τα δημόσια¹⁹⁶.

Συνεπώς, είναι γεγονός ότι όσοι παραμένουν σε χώρους κράτησης έχουν μεγάλες πιθανότητες να γίνουν αποδέκτες παραβατικών ή/ και εγκληματικών συμπεριφορών, τόσο από τους φύλακες όσο και από συγκρατούμενους τους, όταν δεν τηρούνται οι

¹⁹⁵ Κυρωτικός νόμος της Σύμβασης 1782/1988, (Α΄-116), που υιοθετήθηκε με το ψήφισμα ARES/57/199 (18 Δεκεμβρίου 2002) της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών.

¹⁹⁶ Sparks (1985) ο.π. σ. 25 επ.

αναγκαίες προϋποθέσεις στους χώρους κράτησης (ελεύθερη άσκηση θρησκείας, πρόσβαση στην υγεία, παιδεία, κλπ) ή λαμβάνουν χώρα διακρίσεις στη μεταχείρισή τους (φυλετικές, εθνικές, θρησκευτικές, σεξουαλικού προσανατολισμού κ.ά.). Η κύρωση του νόμου συμβάλει στην εξάλειψη αυτών των φαινομένων με την δημιουργία των κατάλληλων ελεγκτικών μηχανισμών και καθιστά υπόλογη τη χώρα - μέλος που προσυπογράφει το σύμφωνο για την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, ιδίως από τα κρατικά όργανα¹⁹⁷.

Με το ν. 4236/2014 (Α΄- 33) ενσωματώθηκαν στην εθνική μας νομοθεσία οι οδηγίες 2010/64/ΕΕ και 2012/13/ΕΕ, σχετικά με το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης των υπόπτων ή κατηγορουμένων και το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών. Ενδεικτική είναι η τροποποίηση, του άρθρου 233 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας βάσει της οποίας αποκτούν το δικαίωμα τα πρόσωπα που δεν ομιλούν επαρκώς την Ελληνική γλώσσα, να έχουν δωρεάν διερμηνεία κατά την διάρκεια της ποινικής διαδικασίας.

Η τροποποίηση του άρθρου αφορά κατά βάση τους κατηγορούμενους και τους υπόπτους, υπάρχει όμως ρητή αναφορά και στους μάρτυρες, οι οποίοι κατά την εξέτασή τους σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, δύνανται να έχουν διερμηνέα. Η σχετική τροποποίηση είναι ενθαρρυντική, όμως αναφέρεται σχεδόν αποκλειστικά στους κατηγορουμένους ή υπόπτους, των οποίων τα δικαιώματα, ορθώς, βελτιώνονται στην ποινική διαδικασία. Από την αρχική ανάγνωση του εδαφίου διαπιστώνεται ότι το θύμα ως μάρτυρας δεν τυγχάνει της ίδιας αντιμετώπισης. Δεν υπάρχει ρητή αναφορά, στο κείμενο του νόμου, παρά μόνο στο αρθ. 1 με τη φράση «...ως μάρτυρας...». Σημαντική διάκριση είναι η αδυναμία ένστασης για τη μη παροχή διερμηνείας στους μάρτυρες (σε περιπτώσεις που κρίθηκε ότι μιλούν επαρκώς την

¹⁹⁷ Εισηγητική έκθεση ν. 4228/2014.

ελληνική γλώσσα), αφού το δικαίωμα αυτό έχει μόνο ο κατηγορούμενος και ο ύποπτος¹⁹⁸.

Με τον συγκεκριμένο νόμο είναι σαφές ότι ενισχύθηκαν τα βασικά δικονομικά δικαιώματα των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα σε διερμηνεία, το δικαίωμα μετάφρασης ουσιαστών εγγράφων, το δικαίωμα ενημέρωσης και το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας. Βέβαια, αν θεωρηθεί ότι δηλώνοντας παράσταση πολιτικής αγωγής ο παθών αποκτά τα ίδια δικαιώματα με τον δράστη (κατηγορούμενο ή ύποπτο) η ισορροπία αποκαθίσταται. Σε κάθε περίπτωση η οδηγία έστω και με καθυστέρηση, ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία της Ελλάδας, γεγονός ενθαρρυντικό γιατί δείχνει πως το μέλλον θα είναι ευόινο για τα θύματα, μιας και η Ε.Ε. δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην αντιμετώπισή τους και στη θέση που έχουν στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης¹⁹⁹.

Με το ν. 4239/2014 (Α΄- 250) καθιερώνεται η καταβολή χρηματικής αποζημίωσης στους διαδίκους (ρητή αναφορά στον πολιτικώς ενάγοντα) όταν η δίκη, πολιτική, ποινική ή ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου, υπερβαίνει την εύλογη διάρκεια διεξαγωγής. Είχαν προηγηθεί καταδικαστικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) σε βάρος της Ελλάδας, βάσει του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.).

Το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη έχει κατοχυρωθεί με το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ ως ανθρώπινο δικαίωμα. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο άρθρο, «...παν πρόσωπον έχει

¹⁹⁸ Σύμφωνα με το αρθ. 1 του ν. 4236/2014: «Σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, όταν πρόκειται να εξετασθεί ύποπτος, κατηγορούμενος, αστικώς υπεύθυνος ή μάρτυρας ο οποίος δεν ομιλεί ή δεν κατανοεί επαρκώς την ελληνική γλώσσα, του παρέχεται χωρίς καθυστέρηση διερμηνεία. [...] Το, κατά τα ανωτέρω εδάφια, δικαίωμα σε διερμηνεία περιλαμβάνει την προσήκουσα συνδρομή σε άτομα με πρόβλημα ακοής ή ομιλίας. Σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας ο εξετάζων εξακριβώνει με κάθε πρόσφορο μέσο κατά πόσον ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος ομιλεί και κατανοεί την ελληνική γλώσσα και αν χρειάζεται τη συνδρομή διερμηνέα. Ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να ασκήσει αντιρρήσεις κατά της απόφασης με την οποία κρίθηκε ότι δεν είναι αναγκαία η παροχή διερμηνείας ή όταν η ποιότητα της διερμηνείας δεν είναι επαρκής. Επί των αντιρρήσεων αποφασίζει κατά την προδικασία ο Εισαγγελέας, κατά την κύρια ανάκριση το Δικαστικό Συμβούλιο και κατά την κύρια διαδικασία το Δικαστήριο. Εφόσον απαιτείται, μπορεί να γίνεται χρήση τεχνολογίας επικοινωνιών, όπως η τηλεδιάσκεψη, το τηλέφωνο ή το διαδίκτυο, εκτός αν η προσωπική παρουσία του διερμηνέα κριθεί από τον εξετάζοντα απαραίτητη.»

¹⁹⁹ Βλ. και σχετ. εισηγητική έκθεση του Ν. 4236/2014.

δικαίωμα όπως η υπόθεσής του δικασθεί ... εντός λογικής προθεσμίας...». Συνεπώς η εύλογη διάρκεια της δίκης αποτελεί κατά το ΕΔΔΑ έκφανση της δίκαιης δίκης και η παραβίαση του δικαιώματος αυτού είναι παραβίαση ανθρωπίνου δικαιώματος, για την οποία το θύμα δικαιούται αποζημίωση²⁰⁰.

Οι περισσότερες προσφυγές από πολιτικώς ενάγοντες κατά της Ελλάδας στο ΕΔΔΑ για υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης γίνονται κατά κανόνα δεκτές²⁰¹. Ειδικότερα, σε μία υπόθεση, δεν υπήρξε η δυνατότητα στους ενδιαφερόμενους να παραπονεθούν για την διάρκεια της διαδικασίας με τη χρήση κάποιου ένδικου μέσου. Το Δικαστήριο, εκτίμησε ότι στην προκείμενη περίπτωση έλαβε χώρα παραβίαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ. Σε άλλες περιπτώσεις εκκρεμούσε η εκδίκαση δικαστικής διαφοράς, πάνω από 12 έτη στα πολιτικά δικαστήρια και για 7 έτη στα Ποινικά Δικαστήρια, χωρίς να συντρέχουν λόγοι πολυπλοκότητας στην υπόθεση²⁰².

Η συγκεκριμένη ρύθμιση είναι σημαντική γιατί προστατεύει τους διαδίκους και κυρίως το θύμα από την άσκοπη ταλαιπωρία και παράταση στη διάρκεια της δίκης. Είναι βασικό δικαίωμα των θυμάτων στις περισσότερες χώρες η ταχεία εκδίκαση της υπόθεσης και με τη συγκεκριμένη ρύθμιση, το θύμα αποκτά το δικαίωμα αυτό και στην Ελλάδα, με την προϋπόθεση παράστασης πολιτικής αγωγής, καθώς σε διαφορετική περίπτωση το κράτος θα κληθεί να του καταβάλει αποζημίωση. Βέβαια οι απαιτήσεις για την ικανοποίηση σχετικού αιτήματος είναι συγκεκριμένες και απαιτείται αίτηση και κατάθεση παραβόλου που κυμαίνεται από 50 έως 150 ευρώ, ανάλογα με τη φύση του δικαστηρίου. Ωστόσο, η δυνατότητα αποζημίωσης αφορά τόσο τα πολιτικά όσο και τα ποινικά δικαστήρια²⁰³.

²⁰⁰ Βλ. σχετ. και Γνωμοδότηση του ΝΣΚ του Ι. Μπακόπουλου Δικαστικού Αντιπροσώπου του ΝΣΚ- ΔΝ, εισήγηση *Ο εύλογος χρόνος διάρκεια των δικών κατά την ΕΣΔΑ. Πεδίο εφαρμογής του άρθρο 6 παρ. 1 της σύμβασης* στο www.nsk.gov.gr και Έκθεση Πεπραγμένων του Ε.Δ.Δ.Α. http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7000.

²⁰¹ Α. Ψαρούδα- Μπενάκη (2015) ο.π. σ. 2.

²⁰² <http://www.helpcoe.org/node/1658>

²⁰³ Βλ. σχετ. και αρθ. 6 της Ε.Σ.Δ.Α. και ν. 4239/2014 με τον οποίο καθιερώνεται το ένδικο βοήθημα της δίκαιης ικανοποίησης των διαδίκων για την υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της πολιτικής και ποινικής δίκης, καθώς επίσης και της δίκης ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

Για να τύχει όμως έγκρισης αυτή η αίτηση και να αποζημιωθεί το θύμα, πρέπει να υπάρχει δικαστική απόφαση που να βεβαιώνει την υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης στην οποία λαμβάνονται υπ' όψιν²⁰⁴:

- Η καταχρηστική ή παρελκυστική συμπεριφορά των διαδίκων κατά την εξέλιξη της δίκης για τη διάρκεια της οποίας διατυπώνεται παράπονο ότι υπερέβη την εύλογη διάρκεια (πχ. συνεχείς αναβολές, μη εμφάνιση διαδίκου).
- Η πολυπλοκότητα των τιθέμενων πραγματικών και νομικών ζητημάτων.
- Η στάση των αρμόδιων Κρατικών Αρχών.
- Το διακύβευμα της υπόθεσης για τον αιτούντα.

Εφόσον διαπιστωθεί ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις παραβίασης της εύλογης διάρκειας διεξαγωγής της δίκης, υπάρχει παραβίαση του δικαιώματος σε ταχεία απονομή της δικαιοσύνης και το δικαστήριο αποφαινεται για το αν πρέπει να καταβληθεί χρηματικό ποσό για τη δίκαιη ικανοποίηση ορίζοντας το ύψος του ποσού της αποζημίωσης, σε συντρέχουσα περίπτωση. Με σχετική πρωτοβουλία συμπεριλαμβάνεται στην ποινική διαδικασία το δικαίωμα στην ταχεία απονομή της δικαιοσύνης, που έχουν υιοθετήσει και άλλες χώρες για τα θύματα με σκοπό να περιορίσουν τις δυσάρεστες συνέπειες και την περαιτέρω οικονομική βλάβη που επιφέρουν οι μακροχρόνιες δίκες. Η επί μακρόν καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης είναι ένα ανησυχητικό φαινόμενο που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την εμπιστοσύνη του κοινού στην αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος και να θεωρηθεί τροχοπέδη στην πρόσβαση σε δίκη.

Παρ' όλες τις αυστηρές διατυπώσεις του νόμου για την διακρίβωση της παραβίασης του συγκεκριμένου δικαιώματος και την ενδεχόμενη «κατάχρησή» του στην ελληνική πραγματικότητα, είναι θετική η συγκεκριμένη ρύθμιση που προστατεύει το άτομο από την κρατική αυθαιρεσία (με τις ανεξέλεγκτες αναβολές δικαστικών

²⁰⁴ Βλ. και σχετ. εισηγητική έκθεση του ν. 4239/2014.

υποθέσεων), καθιστώντας υπόλογο το Δημόσιο για τις ενέργειες των οργάνων του. Η χώρα μας έχει καταβάλει μέχρι σήμερα σημαντικά ποσά σε ζημιωθέντες που προσέφυγαν στο Ε.Δ.Δ.Α., ενώ η πλειοψηφία των υποθέσεων για τις οποίες διαπιστώθηκαν από το Ε.Δ.Δ.Α. παραβιάσεις της Ε.Σ.Δ.Α., αφορούν την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας και την έλλειψη αποτελεσματικής προσφυγής, τόσο ενώπιον των διοικητικών όσο και ενώπιον των πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων²⁰⁵.

Συναφής στο πεδίο αυτό, είναι και η νομοθετική διαδικασία που βρίσκεται σε δημόσια διαβούλευση και αφορά τη βελτίωση του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Κ.Πολ.Δ.) , με σκοπό την ταχύτερη απονομή δικαιοσύνης και την εν γένει βελτίωση της διαδικασίας, η οποία κατατέθηκε προς επεξεργασία στη Βουλή με τη μορφή σχεδίου νόμου την 14-11-2014. Η εν λόγω ρύθμιση αφορά την αστική δίκη, μπορεί όμως να αποτελέσει προοπτική για ανάλογη εφαρμογή στην ποινική δίκη.

Με το ν. 3811/2009 (Α΄- 231) ιδρύθηκε για πρώτη φορά εθνική Αρχή για την αποζημίωση των θυμάτων εγκλημάτων βίας από πρόθεση και εναρμονίσθηκε η ελληνική νομοθεσία με την Οδηγία 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 29ης Απριλίου 2004, ενώ προβλέφθηκε η καταβολή κρατικής αποζημίωσης. Με το συγκεκριμένο νόμο, θεσπίσθηκε για πρώτη φορά η «Ελληνική Αρχή Αποζημίωσης», η οποία λειτουργεί στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η εν λόγω Αρχή αποφαινεται επί των αιτήσεων αποζημίωσης των θυμάτων εγκλημάτων βίας από πρόθεση και των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας²⁰⁶.

Η αξίωση για αποζημίωση από το Ελληνικό Δημόσιο, αφορά τα θύματα εγκλημάτων βίας από πρόθεση και εκείνα των άρθρων 323^A και 351 του Ποινικού Κώδικα, τα οποία έχουν τελεστεί στη χώρα μας. Τα θύματα πρέπει να διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα ή στο έδαφος άλλου κράτους – μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

²⁰⁵ Βλ. σχετ. και Νομολογία του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, Εισήγηση του Ι. Μπακόπουλου Δικαστικού Αντιπροσώπου του Ν.Σ.Κ.- Δ.Ν., *Ο εύλογος χρόνος διάρκεια των δικών κατά την ΕΣΔΑ. Πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6παρ. 1 της σύμβασης στο www.nsk.gov.gr*.

²⁰⁶ Άρθρα 323^A και 351 του Ποινικού Κώδικα.

Μετά από αίτησή τους τα πρόσωπα που χαρακτηρίζονται ως θύματα εγκλημάτων βίας από πρόθεση, θύματα εμπορίας ανθρώπων ή σωματεμπορίας, δικαιούνται αποζημίωση από το κράτος. Οι ειδικότερες προϋποθέσεις και διαδικασίες για τη χορήγησή της, καθορίζονται από τον προαναφερθέντα νόμο²⁰⁷.

Τέλος, σε εξέλιξη βρίσκεται η διαδικασία κατάθεσης νομοσχεδίου για τη διαφθορά με το οποίο επιδιώκεται η αναμόρφωση των βασικών ποινικών διατάξεων κατά της διαφθοράς και η βελτίωση της προστασίας των προσώπων που καταγγέλλουν αντίστοιχες πράξεις. Με αυτό τον τρόπο, η χώρα μας θα ενσωματώσει στην εθνική νομοθεσία τις αποφάσεις, τις διακηρύξεις και τις συστάσεις των διεθνών οργανισμών, τις οποίες έχει αποδεχθεί με την κύρωση συμφωνιών και πρωτοκόλλων, ορισμένες εκ των οποίων έχουν ήδη συμπεριληφθεί σε νομοσχέδια, όπως προαναφέρθηκε.

²⁰⁷Νόμος 3811/2009.

3. ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥΣ

Για να γίνει αντιληπτή η διαφορά στο βαθμό συμμετοχής του θύματος στην Ελληνική και τη Γερμανική ποινική δίκη, αναφέρεται το ακόλουθο παράδειγμα:

Το ίδιο πρόσωπο θυματοποιήθηκε τόσο στη Γερμανία όσο και στην Ελλάδα. Στην πρώτη περίπτωση τρεις δράστες, με την απειλή μαχαιριού, απέσπασαν μικρό χρηματικό ποσό από το θύμα. Άμεσα, απευθύνθηκε στις Αστυνομικές Αρχές καταθέτοντας ως μάρτυρας τα γεγονότα. Από την πρώτη στιγμή υπήρξε ενημέρωση στο πρόσωπό του από τους αστυνομικούς για την εξέλιξη της υπόθεσης και πληροφορήθηκε για τη δυνατότητα παροχής ιατρικής και ψυχολογικής φροντίδας που είχε. Αντιμετωπίστηκε με σεβασμό και αξιοπρέπεια όπως επιτάσσουν οι Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Συνθήκες για τη μεταχείριση των θυμάτων. Η ικανοποίηση του παθόντα, ήταν μεγαλύτερη όταν πληροφορήθηκε για τον εντοπισμό και την σύλληψη των δραστών μέσα σε λίγες μέρες. Η μαρτυρική του κατάθεση είχε μαγνητοσκοπηθεί και δεν απαιτήθηκε μετέπειτα η παρουσία του θύματος κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο.

Στην Ελλάδα το έγκλημα ήταν παρόμοιο, καθώς δύο δράστες λήστεψαν στο δρόμο με τον ίδιο τρόπο το θύμα. Ο παθών μετέβηκε στο αρμόδιο Αστυνομικό Τμήμα όπου υπήρξε σημαντική καθυστέρηση, μέχρι να καταθέσει ενόρκως για το συμβάν. Το θύμα ανέφερε το περιστατικό στους αστυνομικούς και με αυτό τον τρόπο ξεκίνησε η ποινική διαδικασία για την ανακάλυψη των δραστών. Έκτοτε, δεν υπήρξε καμία ενημέρωση προς το πρόσωπό του για την πορεία της υπόθεσης. Με βάση την ελληνική αστυνομική και δικαστική εμπειρία, το πιθανότερο είναι να σχηματίσθηκε δικογραφία σε βάρος αγνώστων δραστών, η οποία πιθανότατα αρχειοθετήθηκε ελλείψει επαρκών στοιχείων, σύμφωνα με το άρθρο 43 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Η γερμανική εμπειρία δείχνει ότι η άμεση ενημέρωση από τις Αρχές προς το θύμα συμβάλλει στην αποτελεσματική προστασία του και εμπεδώνει το αίσθημα εμπιστοσύνης των πολιτών προς την αστυνομία. Το γεγονός αυτό, συμβάλλει στην πρόληψη των εγκλημάτων και στη «θεατότητά» τους στους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου²⁰⁸. Από την άλλη, η ελληνική εμπειρία αναδεικνύει το κενό που υπάρχει στη χώρα μας στο πεδίο των δικαιωμάτων των θυμάτων, στο αρχικό στάδιο της διερεύνησης των εγκλημάτων. Η έλλειψη ενημέρωσης προς το θύμα για την εξέλιξη της υπόθεσης και η αδυναμία οποιασδήποτε περαιτέρω αξίωσής του, καθώς ήταν άγνωστοι οι δράστες, δε δίνει τη δυνατότητα στον παθόντα να αποκαταστήσει τις αρνητικές επιπτώσεις του εγκλήματος. Η αντιμετώπιση των θυμάτων και η μεταχείρισή τους κατά την αρχική διερεύνηση των εγκλημάτων από την αστυνομία, βελτιώνει τη θέση τους στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Η άμεση ενημέρωση των θυμάτων για τα δικαιώματά τους, η δυνατότητα διερμηνείας σε γλώσσα που κατανοούν και η μεταχείριση με επαγγελματισμό και συμπάθεια από τις Αρχές είναι βασικός παράγοντας για την περαιτέρω απόφαση των θυμάτων να «εμπλακούν» στην ποινική διαδικασία και να συμμετέχουν ενεργά σε αυτή.

Είναι λοιπόν βέβαιο ότι, η σωστή εκπαίδευση των αστυνομικών στη διαχείριση των θυμάτων, η «θυματογωγική» κρατική πολιτική, οι έρευνες για τα θύματα και τις επιπτώσεις των εγκλημάτων, η δυνατότητα επιλογών για εξωδικαστικό συμβιβασμό με το δράστη και η δυνατότητα αποζημίωσης, είτε κρατική είτε ιδιωτική, όχι μόνο συμβάλλει στην βελτίωση του ρόλου του θύματος στην ποινική δίκη αλλά και στην πρόληψη των εγκλημάτων. Για να υπάρξει αλλαγή στο πεδίο αυτό, πρέπει να εκπονηθούν προγράμματα, τα οποία θα ενημερώνουν το κοινό για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχει, όταν απευθύνεται στις Αρχές. Αναγκαία είναι και η ιδιωτική πρωτοβουλία μέσω του εθελοντισμού για την αρωγή των θυμάτων της εγκληματικότητας.

²⁰⁸ Βλ. και σχετ. για τη θεατότητα παραπάνω υποκεφάλαιο 2.2, σσ. 25-32.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

Η θέση του θύματος στην ποινική δίκη, αναμφισβήτητα πρέπει να είναι ενεργή και να αποτελεί οδηγό στην άμεση και δίκαιη απονομή της δικαιοσύνης. Η διεθνής κατοχύρωση των δικαιωμάτων των θυμάτων μετά και τις πρωτοβουλίες των διεθνών οργανισμών και του θυματολογικού κινήματος, οδήγησε στην αναθεώρηση των μέχρι σήμερα γνωστών διαδικασιών. Το θύμα πρέπει να βρίσκεται στο προσκήνιο σε μια σχέση, συνεχούς αλληλεπίδρασης με την πολιτεία, το δράστη και την κοινωνία, όχι όμως σαν «εκδικητής-τιμωρός» ή απλός παρατηρητής στην ποινική δίκη, αλλά ως βασικός παράγοντας του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης, με αναγνωρισμένα δικαιώματα (και υποχρεώσεις). Σχεδόν στις περισσότερες χώρες τα θύματα ενημερώνονται επαρκώς μέσω εκστρατειών τόσο κρατικών όσο και ιδιωτικών-εθελοντικών φορέων, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.) για τα δικαιώματά τους. Στις Η.Π.Α. υπήρξαν νομοθετήματα για την καταβολή αποζημίωσης στα θύματα βίαιων εγκλημάτων και στη Μεγάλη Βρετανία στα θύματα εγκλημάτων της ιδιοκτησίας.

Η σύγχρονη εποχή επιτάσσει την παρουσία του θύματος στην ποινική δίκη όχι ως μάρτυρα - θεατή, αλλά ως μάρτυρα - πρωταγωνιστή, που θα έχει ισότιμα δικαιώματα με τον κατηγορούμενο, χωρίς τη δεσμευτική προϋπόθεση της παράστασης πολιτικής αγωγής, που απαιτεί την ιδιότητα του διαδίκου. Για τον λόγο αυτό, είναι αναγκαίος ο σχεδιασμός και η υλοποίηση προγραμμάτων και στην Ελλάδα και όχι η νομοθέτηση κανόνων προς συμμόρφωση με τις Ευρωπαϊκές επιταγές που θα μείνουν ανεφάρμοστοι λόγω της ελλιπούς ενημέρωσης του κοινού και της προσκόλλησης των εμπλεκόμενων φορέων (αστυνομία, εισαγγελείς) στις παραδοσιακές πρακτικές. Είναι επιτακτική ανάγκη λόγω του αυξημένου φόρτου εργασίας στα ποινικά δικαστήρια να εφαρμόζονται εντατικά προγράμματα διαμεσολάβησης αλλά και εναλλακτικής απονομής στην ποινική δικαιοσύνη. Δεν είναι τυχαία η συνεχής ψήφιση νόμων που στοχεύουν στην εύλογη διάρκεια της ποινικής δίκης και στην αποσυμφόρηση των

δικαστηρίων (λχ ο ν. 4022/2011, ο ν. 4055/2012 και ο ν. 3908/2014), εξαιτίας των πρακτικών που ακολουθούνται για την υπεράσπιση και την αναβλητικότητα που παρατηρείται στις διαδικασίες.

Σημαντική παράμετρος είναι επίσης η διεξαγωγή ερευνών στην Ελλάδα, για την σχέση του θύματος με το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Τα ερευνητικά στοιχεία για τη θυματοποίηση μπορούν να φανούν ιδιαίτερα χρήσιμα στην πρόληψη του εγκλήματος και στη βελτίωση των διαδικασιών. Είναι υποχρέωση της πολιτείας να συμβάλλει ενεργά στον εξορθολογισμό της ποινικής δίκης, να εισαγάγει εναλλακτικές μορφές απονομής της δικαιοσύνης και να ενισχύσει την ιδιωτική πρωτοβουλία, για βελτιωθούν οι παρεχόμενες υπηρεσίες προς τους πολίτες. Αυτό μπορεί να συμβεί μόνο με μια σχέση που θα στηρίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη των εμπλεκομένων πλευρών (θύμα - δράστης - πολιτεία - κοινωνία). Σε σύγκριση με την πλειοψηφία της διεθνούς πραγματικότητας, είναι γεγονός ότι το θύμα δεν τυγχάνει επαρκούς προστασίας στην Ελληνική έννομη τάξη, παρόλο που τα τελευταία χρόνια έχουν θεσμοθετηθεί διάφορα μέτρα κατόπιν παρεμβάσεων των διεθνών οργανισμών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό συμβαίνει γιατί το θύμα δεν έχει δικονομική προστασία σε όλες τις φάσεις της δίκης, ενώ δεν έχει ενταχθεί, πλην ελάχιστων περιπτώσεων (π.χ. φθορές), στο ποινικό δίκαιο και τη δικονομία η ικανοποίηση του παθόντα.

Ο κυριότερος λόγος για την μειωμένη προστασία του θύματος αλλά και του ρόλου που καλείται να διαδραματίσει στην ποινική δίκη, είναι ότι εξαρτάται κατ' αποκλειστικότητα από την παράστασή του ως πολιτικώς ενάγων στην ποινική διαδικασία. Με αυτό τον τρόπο το θύμα δεν τυγχάνει της (Συνταγματικής) προστασίας της ισότητας των διαδίκων στην ποινική δίκη, με τον κατηγορούμενο να απολαμβάνει σαφέστατα περισσότερα προνόμια, λόγω της δυσμενούς θέσης στην οποία βρίσκεται. Οι συνέπειες του εγκλήματος, είτε στον άμεσο είτε στον έμμεσο παθόντα, είναι ιδιαίτερα αρνητικές, κυρίως όταν συνοδεύονται με απώλεια της υγείας, της περιουσίας

του και τις λοιπές επιπτώσεις του εγκλήματος (κοινωνικός στιγματισμός, αποκλεισμός κ.ά.).

Επιπλέον, η θέση του θύματος ως μάρτυρας στην ελληνική ποινική δίκη, υστερεί σημαντικά από εκείνη του πολιτικώς ενάγοντα. Η ειδοποιός διαφορά έγκειται, αφενός στην έλλειψη επαρκούς δυνατότητας από το θύμα - μάρτυρα να ασκήσει τα δικαιώματά του για την υποστήριξη της κατηγορίας και αφετέρου από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το καθήκον μαρτυρίας. Αντίθετα, ο πολιτικώς ενάγων έχει τη δυνατότητα να υποστηρίξει την κατηγορία και να πετύχει την καταδίκη του δράστη. Για να επιτευχθεί η αποτελεσματική εκπροσώπηση του θύματος στην ποινική δίκη, είναι απαραίτητο να αυξηθούν οι αρμοδιότητές του στην διαδικασία λήψης της απόφασης και να προβλεφθεί η δυνατότητα κρατικής ή και ιδιωτικής αποζημίωσης, ιδίως σε περιπτώσεις που ο δράστης είναι άγνωστος ή δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να καλύψει την αποζημίωση που θα επιδικάσει το δικαστήριο.

Βέβαια και στις έννομες τάξεις ορισμένων χωρών όπως στις Η.Π.Α. και τη Μεγάλη Βρετανία, η παρουσία του θύματος είναι κατοχυρωμένη στην ποινική δίκη, μόνο ως προς το μέρος που αφορά την πληροφόρηση για τα δικαιώματα και την εξέλιξη της υπόθεσής του και δεν εξασφαλίζει σε όλα τα θύματα την δυνατότητα αποζημίωσης. Το θύμα έχει τη δυνατότητα στις Η.Π.Α. να εκφράσει ευθέως την άποψή του για το ύψος της ποινής που κρίνει ότι πρέπει να επιβληθεί στο δράστη και αυτή να ληφθεί υπόψη από το δικαστή. Το γεγονός αυτό, δίνει στο θύμα ένα αίσθημα ικανοποίησης καθώς έχει τη δυνατότητα να «ανταποδώσει» τη ζημία που δέχθηκε από το δράστη. Άλλωστε και στην αρχαία Ελλάδα υπήρχε η πρόβλεψη στην ποινική δίκη μετά την έκδοση της καταδικαστικής απόφασης, να ακολουθεί και δεύτερη συζήτηση στην οποία συμμετείχαν όλοι οι διάδικοι υποβάλλοντας τις προτάσεις τους για τον καθορισμό της ποινής.

Η αποτελεσματικότερη συμμετοχή του θύματος στην ποινική δίκη, μπορεί να επιτευχθεί με την συμμετοχή του σε αυτή με ένα «μικτό» ρόλο που θα συνδυάζει τα

πλεονεκτήματα του μάρτυρα και του πολιτικώς ενάγοντα. Οι πρόσφατες νομοθετικές ρυθμίσεις στη χώρα μας, αναδεικνύουν αυτό το (μικτό) ρόλο σε ειδικότερες κατηγορίες θυμάτων όπως είναι τα θύματα trafficking και σωματεμπορίας. Επίσης, με αυτό τον τρόπο μπορεί να καλυφθεί το κενό που υπάρχει στην πληροφόρηση του μάρτυρα για την πορεία της υπόθεσης και την αδυναμία αποζημίωσής του σε περιπτώσεις που ο δράστης είναι άγνωστος ή δεν έχει συλληφθεί. Παράλληλα, απαιτείται η δραστηριοποίηση τόσο της πολιτείας, όσο και διαφόρων ιδιωτικών ή εθελοντικών φορέων για την εκπόνηση προγραμμάτων υποστήριξης των θυμάτων και ενημέρωσης της κοινής γνώμης για τις νέες τάσεις στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης που συμπεριλαμβάνουν την ποινική διαμεσολάβηση.

Κάτω από τις σύγχρονες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες, το σύνολο του πληθυσμού είναι πιθανότερο να θυματοποιηθεί παρά να διαπράξει κάποιο έγκλημα²⁰⁹. Η αυξανόμενη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και η αδυναμία του κοινού να ενημερωθεί επαρκώς για τους κινδύνους που υπάρχουν από τη χρήση της, αυξάνει σημαντικά τις πιθανότητες θυματοποίησης. Οι νέες μορφές εγκληματικότητας που απορρέουν από την χρήση νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου (απάτες, skimming, cyber bullying, κλπ), το ασταθές, συνεχώς μεταβαλλόμενο παγκόσμιο περιβάλλον, η έξαρση της τρομοκρατίας και οι κοινωνικές αναταραχές είναι κάποιοι λόγοι ακόμη. Ειδικότερα, αναφέρονται οι περιπτώσεις των περιβαλλοντικών εγκλημάτων που σχεδόν σε καθημερινή βάση συμβαίνουν (ατμοσφαιρική ρύπανση, μόλυνση υδάτινων πόρων κ.ά.) σε όλο τον κόσμο και των εγκλημάτων πολέμου, ιδίως στη Μέση Ανατολή. Είναι βέβαιο ότι θα πρέπει να προβλεφθούν μέτρα που θα δίνουν τη δυνατότητα σε όλα τα θύματα, να διεκδικούν τα δικαιώματά τους. Η θυματοποίηση κανενός προσώπου δεν πρέπει να μας αφήνει ασυγκίνητους.

²⁰⁹ Χ. Ζαραφωνίτου (2008) ο.π., σ. 106 επ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανδρουλάκης Ν.**, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1994.
- Αλεξιάδης Σ.**, *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1996.
- Αλεξιάδης Σ.**, *Εγκληματολογία*, δ' εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.
- Αλεξιάδης Σ.**, *Ανακριτική*, Ε' εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2006.
- Αλεξιάδης Σ.**, *Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Δ' εκδ, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.
- Αρτινοπούλου Β. & Μαγγανάς Α.**, *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996.
- Βλάχου Β.**, Το θυματολογικό κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη, στο Β. Αρτινοπούλου (Επιμ.), *Νέα κοινωνικά κινήματα. Εγκληματολογική προσέγγιση, Τετράδια Εγκληματολογίας 2*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000.
- Βλάχου Β.**, *Η Αντιμετώπιση της Σωματικής Βίας κατά των Γυναικών από το Σύστημα Απονομής της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Έλλην, Αθήνα 2005.
- Δασκαλάκης Η. κ.α.**, *Η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, ΕΚΚΕ, 1983.
- Δασκαλάκης Η.**, *Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, 1985.
- Ευρωπαϊκή Ένωση**, Ενοποιημένη απόδοση της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, *Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Λουξεμβούργο, 2010.
- Ζαραφωνίτου Χ.**, *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, β' έκδοση, Αθήνα, 2004.
- Ζαραφωνίτου Χ.**, *Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008.
- Ζαραφωνίτου Χ., Ο φόβος του εγκλήματος, Εγκληματολογικές προσεγγίσεις και προβληματισμοί με βάση την εμπειρική διερεύνηση του φαινομένου στο εσωτερικό της Αθήνας, στο *Μελέτες Ευρωπαϊκής Νομικής Επιστήμης 3*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002.
- Ζαραφωνίτου Χ.**, Η προστασία του περιβάλλοντος από εγκληματολογική σκοπιά στο *Τετράδια Εγκληματολογίας 1*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1990.
- Ζημιανίτη Δ.**, Ζητήματα από τη νομοθεσία για την ενδοοικογενειακή βίας, *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.11/2011.

- Καλογερόπουλος Δ.**, *Συνειδητοποιήσεις σχετικά με τη διαχείριση του εγκληματολογικού ζητήματος*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000.
- Καρράς Α.**, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή 1998.
- Κουράκης Ν.**, *Ποινική καταστολή*, Α. Σάκκουλας, Δ΄ έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005.
- Κωστάρας Αλ.**, *Έννοιες και Θεσμοί του Ποινικού Δικαίου*, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2001.
- Ιωαννίδης Ι.**, «Ο αποκλεισμός του θύματος από την ποινική διαδικασία στην κυπριακή έννομη τάξη» της 19-11-2011 στο <http://www.efylakas.com/archives/9794>.
- Λαμπροπούλου Ε.**, *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*, Α΄ εκδ, Σιδέρης, Αθήνα 2012.
- Λαμπροπούλου Ε.**, *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1994.
- Μαγγανάς Α.**, *Εναλλακτικές μορφές απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*, στο *Ποινική Δικαιοσύνη*, 3/2006.
- Μαγγανάς Α.**, *Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης*, στο *Ποινική Δικαιοσύνη*, 5/2000.
- Γνωμοδότηση Νομικού συμβουλίου του Κράτους του Μπακόπουλου Ι.** Δικαστικός Αντιπρόσωπος του ΝΣΚ- ΔΝ σε Εισήγηση: Ο εύλογος χρόνος διάρκεια των δικών κατά την ΕΣΔΑ. Πεδίο εφαρμογής του άρθρο 6 παρ. 1 της σύμβασης.
- Νικολόπουλος Γ.**, *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής; Το «πρόγραμμα της Χάγης» και η εφαρμογή του*, Νομική βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008.
- Νικολόπουλος Γ.**, *Κράτος, ποινική εξουσία και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, μια εγκληματολογική προσέγγιση*, Κριτική, Αθήνα, 2002.
- Πανούσης Γ. - Ποτόλιας Π. (επιμ.)**, *Διεθνή κείμενα για τα θύματα των εγκλημάτων*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1991.
- Πανούσης Γ., Δημόπουλος Α., Καρύδης Β.**, *Θυματολογικά Κείμενα*, Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1994.
- Παπαϊωάννου Ζ.**, *Περιεχόμενα και όρια της αστυνομικής εξουσίας, Η λειτουργική αρμοδιότητα του αστυνομικού προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας*, Σάκκουλας, Αθήνα- Θεσσαλονίκη, 2004.
- Σπινέλλη Κ.Δ.**, *Έγκλημα και θύμα, Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας, τ. β΄*, Α. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1986.
- Συκιώτου Α.**, *Εμπορία Ανθρώπων στα Βαλκάνια. Θύμα, Δράστης και Κατασταλτικές Στρατηγικές*, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003.

Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, *Διεθνείς Κανόνες προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά την Επιβολή του Νόμου, Εγχειρίδιο για την Αστυνομία*, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2004.

Φαρσεδάκης Ιακ., *Η εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Α τεύχος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990.

Φαρσεδάκης Ιακ., *Ανακριτική, Δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογέννεση*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1994.

Φιλιππίδης, Τ., *Δικαστική Ψυχολογία*, Β΄ έκδ., Αδελφοί Κυριακίδη Α.Ε., Θεσσαλονίκη 1993.

Ψαρούδα- Μπενάκη Α., *Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη*, (επιμ. Β. Τζαλαβρά), Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2015.

Χριστινάκη Ελ., *Θυματοποιήσεις στο βιβλίο της Γενnéσεως, Θυματολογική προσέγγιση της Γενέσεως*, Συμμετρία, Αθήνα 2004.

Albert R. Roberts, *Helping Crime Victims, research, policy and Practice*, Sage, USA 1990.

Arnold Binder, Harriet Bemus, *The University and the Development of Victim services in Orange County, California στο Helping Crime Victims, research, policy and Practice*, Sage, USA 1990.

A.J. Lurigio, W.G. Skogan, R. C. Davis, *Victims of crime Problems, Policies and Programs*, Sage, USA 1990.

Block R., *Victim-Offender Dynamics in Violent Crime, The Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 72(2),1981.

Ch. Holtom and P. Raynor, *Origins of Victims Support Schemes στο Victims of Crime: a new deal/ edited by M. Maguire and J. Pointing*, Open University Press, USA, Philadelphia, 1988.

George T. Felkenes, *Criminal Law and procedure: Text and Cases*, Prentice hall inc, Englewood Cliffs, New Jersey 1976.

Greenberg, M.S. and Beach, S.R 'Property Crime Victims' Decision to Notify the Police: Social, Cognitive, and Affective Determinants'. *Law and Human Behavior*, vol. 28(2)2004.

Greenberg, M. S. and Ruback, R. B., *After the Crime: Victim Decision Making*', Plenum Press, New York and London 1992.

James G. Apple and Robert P. Deyling, *A Primer on the Civil-Law System*, Federal Administrative Office of the U.S. Courts, 1994–1995.

Houchon G., *Το θύμα, συντελεστής προόδου στην Εγκληματολογία*, μτφρ. Γ. Νικολόπουλου, στο *Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας*, τ.1, 1988, σσ. 11-31.

Schafer S. *The victim and his criminal, (A study in functional responsibility)*, Random House, New York 1968.

Sparks, R. F., *Έρευνες σε Θύματα Εγκλημάτων – Πλεονεκτήματα, προβλήματα και νέες προοπτικές*, (μτφρ. Χ. Τσουραμάνη), Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.

Yuille, J. C., Marxsen, D., and Cooper, B., *Training Investigative Interviewers: Adherence to the Spirit, As Well As the Letter* στο *International Journal of Law and Psychiatry*, Vol. 22(3–4), 1999.

Wells, G. L., *Applied Eyewitness-Testimony Research: System Variables and Estimator Variables*, στο *Journal of Personality and Social Psychology*, 1978 vol. 36(12).

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

<http://victimsupporteurope.eu>

<http://www.cps.gov.uk/index.html>

<http://www.victimsupport.org.au/prosecution.php>

<https://e-justice.europa.eu>

<http://ojp.gov/ovc/rights/legislation.html>

http://europa.eu/index_el.htm

http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7000/

<http://litigation.findlaw.com>

<http://eur-lex.europa.eu>

<http://curia.europa.eu>

<http://www.un.org/en/rights>

<http://www.efylakas.com>

<http://www.helpcoe.org>

<http://www.transparency.gr>

<http://www.gedd.gr>

<http://www.astynomia.gr>

<http://www.lawlink.nsw.gov.au/vs>

<http://europa.eu/europedirect>

<http://www.voc.sa.gov.au>

<http://www.police.nsw.gov.au/victims>

<http://www.trynova.org>

<http://www.law.gov.cy>

<http://www.brottsoffermyndigheten.se>

<http://www.ministryofjustice.gr>

<http://www.nsk.gov.gr>

<http://www.hellenicparliament.gr>

Α. ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ

ΝΟΜΟΣ	Φ.Ε.Κ.	ΠΕΡΙΛΗΨΗ
4627/2014	A'137	Καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και άλλες διατάξεις.
4288/2014	A' 199	Κύρωση του πέμπτου πρωτοκόλλου για τα εκρηκτικά κατάλοιπα πολέμου στη Σύμβαση για απαγόρευση ή περιορισμό χρήσης ορισμένων συμβατικών όπλων που μπορούν να θεωρηθούν εξαιρετικώς επιβλαβή ή ως προκαλούντα αδιακρίτως αποτελέσματα.
4285/2014	A' 191	Τροποποίηση του ν. 927/1979 και προσαρμογή για την απόφαση πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ της 28-11-2008 για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας και άλλες διατάξεις.
4268/2014	A' 141	Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για την προστασία όλων των προσώπων από αναγκαστική εξαφάνιση και προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις.
4239/2014	A' 43	Δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, στα πολιτικά και ποινικά δικαστήρια και στο Ελεγκτικό Συνέδριο και άλλες διατάξεις
4236/2014	A'33	Για την ενσωμάτωση των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (L 280) και 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (L 142) και άλλες διατάξεις.
4228/2014	A' 7	Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών.
4198/2013	A' 215	Πρόληψη και καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και προστασία των θυμάτων αυτής και άλλες διατάξεις.
3904/2010	A' 218	Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις

3811/2009	A'231	Αποζημίωση των θυμάτων εγκλημάτων βίας από πρόθεση (Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 29ης Απριλίου 2004) και άλλες διατάξεις.
3500/2006	A' 232	Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και άλλες διατάξεις.
3234/2004 αρθ. 4 § 5	A'52	Χορήγηση εφάπαξ βοηθήματος σε περίπτωση θανάτου ή πλήρους ανικανότητας συζύγου ή τέκνων δημοσίων υπαλλήλων ή στρατιωτικών εξαιτίας εγκληματικής πράξης σχετικής με την ιδιότητα του συζύγου ή του γονέα.
3064/2002	A' 248	Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλίκων και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων αυτών.
2556/1997 αρθ. 14 § 9	A'270	Εφάπαξ βοήθημα στους συνταξιοδοτούμενους από βίαιο συμβάν, βάσει του ν. 1977/91.
2435/1996 αρθ. 5	A'189	Ρυθμίσεις για τις οικογένειες των πεσόντων Αξιωματικών στα Ίμια.
2335/1995 αρθ. 16	A'185	Ασφαλιστικός φορέας θύματος τρομοκρατικής ενέργειας.
2079/1992 αρθ. 8	A'142	Εισφορές στο ΙΚΑ για επιχειρήσεις που υπέστησαν ζημιές από τρομοκρατικές ή άλλες βίαιες ενέργειες.
2074/1992 αρθ. 7	A 128	Ατελής αντικατάσταση αυτοκινήτων καταστραφέντων από τρομοκρατικές ενέργειες.
2042/1992 αρθ. 12 και 15	A'75	Προστασία αυτοαπασχολούμενων που επλήγησαν από τρομοκρατικές πράξεις και Ρύθμιση ασφαλιστικών εισφορών, αυτοαπασχολούμενων που επλήγησαν από τρομοκρατικές πράξεις.
1977/1991	A' 185	Προστασία παθόντων από βίαιο συμβάν και θυμάτων τρομοκρατών και άλλες διατάξεις.
1976/1991 αρ. 22	A'184	Συνταξιοδότηση παθόντων από τρομοκρατικές ενέργειες.
1947/1991 αρθ. 40	A'70	Αποζημίωση υλικών ζημιών που υπέστησαν μέχρι σήμερα τρίτοι ως άμεση συνέπεια βομβιστικής ενέργειας.
1897/1990	A' 120	Περί απονομής συντάξεως και παροχής βοήθειας σε θύματα τρομοκρατίας, τροποποιήσεως διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλων διατάξεων.
1782/1988	A'116	Κύρωση της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας.
927/1979	A'139	Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούσων εις φυλετικές διακρίσεις.

Εάν είστε θύμα αδικήματος, έχετε δικαιώματα. Αυτά τα δικαιώματα ονομάζονται Χάρτης για τα Δικαιώματα των Θυμάτων. Ιδού τι αναφέρει ο Χάρτης:

Σεβασμός

Θα σας αντιμετωπίσουμε με σεβασμό, αξιοπρέπεια και συμπόνια. Ανά πάσα στιγμή η κουλτούρα σας θα αντιμετωπίζεται με σεβασμό.

Πληροφορίες σχετικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες

Θα ειδοποιηθείτε το συντομότερο δυνατό σχετικά με τις διάφορες υπηρεσίες που μπορούν να σας βοηθήσουν, συμπεριλαμβανομένων των συμβουλευτικών και νομικών υπηρεσιών.

Πρόσβαση στις υπηρεσίες

Εάν χρειαστείτε ιατρική, συμβουλευτική και νομική βοήθεια θα έχετε τη δυνατότητα να την λάβετε, εάν είναι διαθέσιμη.

Πληροφορίες σχετικά με τη διερεύνηση του αδικήματος

Αν ρωτήσετε, θα σας ενημερώσουν για την πρόοδο της αστυνομικής έρευνας. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, ενδέχεται να υπάρχουν μερικά πράγματα που η αστυνομία δεν μπορεί να σας αποκαλύψει.

Πληροφορίες σχετικά με την ποινική δίωξη

Η ποινική δίωξη αφορά την προσαγωγή του δράστη στο δικαστήριο για το αδίκημα που διέπραξε. Αυτό γίνεται από την αστυνομία, ή, σε σοβαρές περιπτώσεις, από τον Γενικό Εισαγγελέα (Director of Public Prosecutions).

Ως θύμα, θα σας ανακοινώσουν:

- ποιες είναι οι κατηγορίες, Ή γιατί ΔΕΝ απαγγέλθηκε κατηγορία στον δράστη
- οποιαδήποτε απόφαση της εισαγγελίας να αλλάξει ή αποσύρει τις κατηγορίες
- την ημερομηνία και τον τόπο διεξαγωγής της ακροαματικής διαδικασίας
- την τελική απόφαση του δικαστηρίου, συμπεριλαμβανομένων των τυχόν προσφυγών ή επιβληθείσα ποινή φυλάκισης.

Εάν η εισαγγελία σκέφτεται να αλλάξει ή να αποσύρει τις κατηγορίες θα πρέπει να μιλήσει μαζί σας για το θέμα αυτό αν το αδίκημα:

- ήταν σοβαρό σεξουαλικό αδίκημα, Ή
- σας προκάλεσε σωματική, ψυχολογική ή ψυχιατρική βλάβη.

ΑΛΛΑ η εισαγγελία δεν θα χρειαστεί να μιλήσει μαζί σας αν:

- δεν θέλετε να μιλήσετε για αυτό, Ή
- δεν μπορούν να σας βρουν.

Πληροφορίες για την εξέταση μάρτυρα

Εάν οφείλετε να καταθέσετε ως μάρτυρας σε δίκη θα σας πουν ΠΩΣ διενεργείται η δίκη και ΤΙ πρέπει να κάνετε.

Καμία επαφή με το δράστη

Ενώ η υπόθεση βρίσκεται στο δικαστήριο θα σας παρασχεθεί προστασία από την επαφή σας με το δράστη και τους μάρτυρες του δράστη.

Προστασία του προσωπικού σας απορρήτου

Μπορείτε να διατηρήσετε το απόρρητο της διεύθυνσης και των αριθμών τηλεφώνου σας εκτός εάν το δικαστήριο ορίσει διαφορετικά.

Θέματα δικαστηρίου πριν την εκδίκαση της υπόθεσης

ΔΕΝ χρειάζεται να παραστείτε σε οποιαδήποτε προκαταρκτική ακροαματική διαδικασία (όπως μια μικρή δίκη) ή άλλη δικαστική διαδικασία πριν την δίκη ΕΚΤΟΣ ΕΑΝ το δικαστήριο ορίζει ότι πρέπει.

Επιστροφή των προσωπικών σας αντικειμένων που χρησιμοποιήθηκαν ως αποδεικτικά στοιχεία

Εάν η αστυνομία ή οι δικαστικές αρχές πήραν οποιοδήποτε από τα αντικείμενα σας ως αποδεικτικά στοιχεία έχετε το δικαίωμα να τα πάρετε πίσω το συντομότερο δυνατό.

Η προστασία σας

Εάν έχετε ανάγκη προστασίας ενημερώστε την αστυνομία ή την εισαγγελία όταν ο δράστης υποβάλει αίτημα αποφυλάκισης με εγγύηση.

Ειδικές προϋποθέσεις αποφυλάκισης με εγγύηση

Θα ενημερωθείτε σχετικά με τυχόν ειδικούς όρους αποφυλάκισης του δράστη, οι οποίοι θεσπίζονται για την προστασία σας ή την προστασία της οικογένειάς σας, όπως ο όρος που αναφέρει ότι ο δράστης δεν πρέπει να έρθει σε επαφή μαζί σας.

Απόφαση Αποφυλάκισης με εγγύηση

Αν υπήρξετε θύμα σεξουαλικής επίθεσης ή άλλης σοβαρής επίθεσης θα ενημερωθείτε εάν ο δράστης αποφυλακισθεί με εγγύηση ή όχι.

Δήλωση επιπτώσεων που υπέστη το θύμα

Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να είστε σε θέση να πείτε στο δικαστήριο σχετικά με το πώς το αδίκημα σας έχει επηρεάσει και θα σας δοθεί βοήθεια και υποστήριξη για να το κάνετε. Αυτό ονομάζεται "δήλωση επιπτώσεων που υπέστη το θύμα".

Όταν ο δράστης αποφυλακίζεται

Αν ο δράστης βρίσκεται στη φυλακή μπορείτε να ενημερωθείτε εάν ο δράστης πρόκειται να αποφυλακισθεί σύντομα, αν έχει διαφύγει τη φυλάκιση ή αν του δίνεται ημερήσια άδεια.

Όταν ο δράστης κάνει αίτηση αποφυλάκισης υπό όρους

Έχετε δικαίωμα να εκφράσετε τη γνώμη σας αν ο δράστης κάνει αίτηση αποφυλάκισης υπό όρους.

Χρηματική βοήθεια

Αν έχετε τραυματιστεί ως αποτέλεσμα μιας σοβαρής βίαιης εγκληματικής πράξης προς το πρόσωπό σας, μπορεί να έχετε δικαίωμα σε χρηματική βοήθεια.

Πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες καταγγελίας

Μπορείτε να κάνετε καταγγελία αν πιστεύετε ότι τα δικαιώματά σας, όπως προβλέπει ο Χάρτης, δεν έχουν ασκηθεί και μπορείτε να ζητήσετε πληροφορίες σχετικά με το πώς μπορείτε να το κάνετε αυτό.

Εάν είστε θύμα αδικήματος, έχετε δικαιώματα.

Καλέστε το Victims Access Line στο 1800 633 063 για πληροφορίες και υποστήριξη.

Χάρτης για τα Δικαιώματα των Θυμάτων

Στη Νέα Νότια Ουαλία υπάρχει ο Χάρτης για τα Δικαιώματα των Θυμάτων για να προστατεύσει και να προωθήσει τα δικαιώματά σας εάν είστε θύμα αδικήματος. Ο χάρτης ισχύει για όλες τις κυβερνητικές υπηρεσίες στη NSW. Ισχύει επίσης για οποιουδήποτε μη κυβερνητικούς οργανισμούς και εργολήπτες (εκτός από ιδιώτες νομικούς εκπρόσωπους και ιατρούς), που χρηματοδοτούνται από το Κράτος και παρέχουν υποστήριξη στα θύματα. Ο Χάρτης αναφέρει πώς θα πρέπει να σας αντιμετωπίσουν και να σας προσφέρουν βοήθεια εάν πέσατε θύμα αδικήματος. Ο Χάρτης, αποτελεί μέρος του *Νόμου του 2013 για τα Δικαιώματα και την Υποστήριξη των Θυμάτων*.

Ποιος είναι θύμα αδικήματος;

Σύμφωνα με το *Νόμο του 2013* για τα Δικαιώματα και την Υποστήριξη των Θυμάτων, το θύμα είναι ένα άτομο που υφίσταται βλάβη ως άμεση συνέπεια ποινικού αδικήματος.

Τι μπορώ να κάνω εάν πιστεύω ότι δεν ασκούνται τα δικαιώματα μου δυνάμει του Χάρτη;

1. Θα πρέπει να μιλήσετε με το άτομο που συναλλάσσεται μαζί σας για το πρόβλημα. Συνήθως το πρόβλημα μπορεί να διευθετηθεί με αυτό τον τρόπο.
2. Εάν εξακολουθείτε να μην είστε ικανοποιημένος/η, έχετε το δικαίωμα να ζητήσετε από το άτομο αυτό να σας πει πώς υποβάλετε καταγγελία στην υπηρεσία του. Η υπηρεσία θα πρέπει να είναι σε θέση να ορίσει διερμηνείς ή άλλη βοήθεια εάν απαιτείται. Μπορείτε να ορίσετε ένα άτομο για υποστήριξη που θα είναι υπεύθυνο να σας βοηθήσει να κάνετε την καταγγελία. Αυτό το πρόσωπο μπορεί να είναι ένας φίλος ή εργαζόμενος. Αυτό το πρόσωπο μπορεί να είναι ένας φίλος ή εργαζόμενος.
3. Εάν εξακολουθείτε να μην είστε ικανοποιημένοι μετά την εξέταση της καταγγελίας σας από την υπηρεσία μπορείτε να επικοινωνήσετε με την Υπηρεσία Θυμάτων (Victims Services). Η δουλειά τους είναι να σας βοηθήσουν με την καταγγελία σας και να σας πουν τι μπορεί να γίνει για αυτήν.

Στοιχεία Επικοινωνίας

Τηλέφωνο.....	1800 633 063
Μητροπολιτική περιοχή του Σίδνεϊ.....	(02) 8688 5511
Γραμμή επικοινωνίας Αβοριγίνων.....	1800 019 123
Φαξ.....	(02) 8688 9632
Ώρες.....	8.00πμ. έως 6.00μμ, Δευτέρα έως Παρασκευή (εκτός εορτών)
Email.....	vs@agd.nsw.gov.au
Ιστοσελίδα.....	www.lawlink.nsw.gov.au/vs
Απευθύνετε όλη την αλληλογραφία.....	The Commissioner, Victims Services, Locked Bag 5118, Parramatta NSW 2124

© State of New South Wales μέσω Victims Services, NSW Department of Attorney General and Justice, Ιούλιος 2003 (Αναθεώρηση Ιούλιος 2013). Αυτό το έντυπο μπορεί να αναπαραχθεί ελεύθερα για προσωπικούς, εκπαιδευτικούς και κυβερνητικούς σκοπούς.

Διατίθενται εναλλακτικές μορφές αυτών των πληροφοριών.

Αυτό το έγγραφο εκπονήθηκε από την Victims Services για γενική ενημέρωση.

ISBN 978 1 922121 21 9

(FS10e - 07/2013)

- B. Το συγκεκριμένο ενημερωτικό φυλλάδιο περιλαμβάνει οδηγίες για τα δικαιώματα των θυμάτων στη Νέα Νότια Ουαλία και είναι διαθέσιμο στα ελληνικά και άλλες γλώσσες στην επίσημη ιστοσελίδα της πολιτείας. Βλ. σχετ. και www.lawlink.nsw.gov.au/vs.

Βοήθεια για θύματα εγκλήματος

Το έγκλημα επηρεάζει άτομα κατά διαφορετικούς τρόπους. Σαν θύμα εγκλήματος, ίσως να νοιώθετε ότι έχετε αλλάξει. Ίσως να νοιώθετε χαμένους και απομονωμένους, και ότι κανείς δεν καταλαβαίνει τι αισθάνεστε. Ίσως να νοιώθετε ότι έχετε χάσει το αίσθημα ασφάλειας. Ίσως να έχετε εμπειρίες μικτών αισθημάτων. Υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι που μπορείτε να χειριστείτε το έγκλημα και τον τρόπο που νοιώθετε σαν θύμα εγκλήματος. Μπορεί να:

- επιπρόσθετο στον εαυτό σας καλές και κακές μέρες
- κάνετε ωραία πράγματα για τον εαυτό σας
- αποφεύγετε να πάρετε σημαντικές αποφάσεις μέχρι να αισθάνεστε καλύτερα
- τρώτε καλά και να εξασκήσετε
- μιλάτε για το πώς νοιώθετε.

Εκτός από την οικογένειά σας και τους φίλους σας, υπάρχουν και υπηρεσίες που βοηθούν τα θύματα εγκλήματος.

Ποινική Δικαιοσύνη

Αστυνομία Νότιας Αυστραλίας
Υπάλληλοι Εποφής για Θύματα
Τηλέφωνο 8207 5000

Διευθυντής Ποινικών Διώξεων
Υπηρεσία Βοήθειας Μαρτύρων
Τηλέφωνο 8207 1520

Αρχή Διοίκησης Δικαστηρίων
Μητροπολιτική Περιφέρεια
Τηλέφωνο 8204 2444
Επαρχιακές Περιφέρειες
Τηλεφωνήστε στο τοπικό δικαστήριο

Τμήμα Σωφρονιστικών Υπηρεσιών
Μονάδα Υπηρεσιών Θυμάτων
Τηλέφωνο 8220 0007

Συμβούλιο Εποπτιών Αποφυλακισθέντων με Όρους
Τηλέφωνο 8224 2555

Αποζημίωση για Τραύματα Προκληθέντα από Έγκλημα
Υπουργείο Γενικού Εισαγγελέα
Τηλέφωνο 8207 1004

Αρχή Διοίκησης Δικαστηρίων
Τηλέφωνο 8204 0287

Υποστήριξη Θυμάτων

Crisis Care
Τηλέφωνο 13 10 11 (μετά από τις ώρες γραφείου)

Lifeline
Τηλέφωνο 13 11 14 (24 ώρες)

Φροντίδα σε Κρίση Οικιακής Βίας
Τηλέφωνο 8223 2200 (ώρες γραφείου)

Helpline για Οικιακή Βία
Τηλέφωνο 1800 800 008 (24 ώρες)

Υπηρεσία Εξυπηρέτησης Θυμάτων
Μητροπολιτική Περιφέρεια
Τηλέφωνο 8231 5020
Επαρχιακές Περιφέρειες
Τηλέφωνο 1800 182 308 ή
στην τοπική Υπηρεσία Εξυπηρέτησης
Θυμάτων στο Port Lincoln,
Port Augusta, Port Pirie, Berri ή
Mount Gambier

Yarrow Place (Υπηρεσία για θύματα Βιασμού &
Σεξουαλικής Επίθεσης)
Μητροπολιτική Περιφέρεια
Τηλέφωνο 8220 8777
Επαρχιακές Περιφέρειες
Τηλέφωνο 1800 817 421

Υπηρεσίες Ethnic Link
Τηλέφωνο 8241 0201 (ώρες γραφείου)

Migrant Resource Centre
Αδελαΐδα
Τηλέφωνο 8223 3004
Salisbury
Τηλέφωνο 8250 8000

Υπηρεσία Τηλεφωνικής Διερμηνείας
Τηλέφωνο 13 14 50

Τα θύματα εγκλήματος έχουν δικαιώματα

Θα πρέπει να σας συμπεριφέρονται με ευγένεια, σεβασμό, συμπάθεια και να λαμβάνουν υπόψη την ηλικία, το φύλο, τη φυλή ή εθνικότητα ή τη γλώσσα σας.

Αν νοιώθετε ότι χρειάζεται να σας προστατεύσουν από τον εγκληματία, οι φόβοι σας μπορούν να γνωστοποιηθούν κατά την διάρκεια ακρόασης για εγγύηση. Αν έχετε οποιονδήποτε φόβο για την ασφάλειά σας θα πρέπει να το πείτε στην Αστυνομία. Αν ρωτήσετε, η αστυνομία ή κάποιος υπάλληλος του δικαστηρίου θα σας πει το αποτέλεσμα της ακρόασης για εγγύηση.

Μπορείτε να ζητήσετε πληροφορίες για τις ανακρίσεις, το αδίκημα και οποιονδήποτε δικαστική ακρόαση όπως την ώρα και τη μέρα της ακρόασης. Όταν κατηγορηθεί κάποιος/κάποια μπορείτε να ζητήσετε να μάθετε το όνομά του/της.

Μπορείτε να ζητήσετε να σας πουν αν ο εισαγγελέας αποφασίζει να μην προχωρήσει με την κατηγορία, να αλλάξει την κατηγορία ή να δεχτεί παραδοχή σε ηπιότερης μορφής αδίκημα.

Δε θα πρέπει να σας ζητήσουν να παρευρεθείτε σε δική εκτός αν είναι σημαντικό να παρευρεθείτε.

Αν πρέπει να παρουσιαστείτε στο δικαστήριο ως μάρτυρας θα πρέπει να σας ενημερώσουν για τη διαδικασία της δικής και για τα δικαιώματά και τις ευθύνες σας ως μάρτυρας.

Οποτεδήποτε είναι πρακτικό θα πρέπει να σας προστατεύουν από μη αναγκαία επαφή με τον εγκληματία ή οποιονδήποτε μάρτυρα υπέρ του εγκληματία κατά τη διάρκεια της δικής.

Δεν θα υποχρεωθείτε να δώσετε τη διεύθυνση του σπιτιού σας στο δικαστήριο εκτός αν είναι σημαντική πληροφορία για την υπόθεση της εισαγγελίας ή της υπερέσσης. Δεν θα πρέπει να υπάρξει μη αναγκαία παρέμβαση στην προσωπική σας ζωή.

Σας επιτρέπεται να δώσετε κατάθεση για οποιονδήποτε τραυματισμό, απώλεια ή ζημιά που έχετε υποστεί σαν αποτέλεσμα του αδικήματος. Σε μερικές περιπτώσεις ο εισαγγελέας θα παρουσιάσει την κατάθεσή σας στο δικαστήριο πριν να ληφθεί απόφαση. Σε άλλες περιπτώσεις ίσως να επιτραπεί σε σας ή σε κάποιον άλλον να διαβάσετε την κατάθεσή σας στο δικαστήριο πριν να ληφθεί απόφαση.

Θα πρέπει να σας δοθούν πληροφορίες για αποζημίωση και, αν επιτρέπεται στον εισαγγελέα να κάνει αίτηση για αποζημίωση εκ μέρους σας, τότε θα πρέπει να το κάνει όταν του το ζητήσετε.

Αν έχουν πάρει κάτι από τα υπάρχοντά σας για τις έρευνες ή για μαρτυρία θα πρέπει να σας επιστραφούν οποτεδήποτε είναι πρακτικό και, οπωσδήποτε, δεν θα πρέπει να το κρατήσουν περισσότερο χρόνο από ότι είναι αναγκαίο.

Επίσης μπορείτε να ζητήσετε πληροφορίες για την ποινή που καταδικάστηκε ο εγκληματίας καθώς επίσης και για το αποτέλεσμα οποιασδήποτε ακρόασης για προσωρινή αποφυλάκιση με όρους.

Αν έχετε μιλήσει με προσωπικό του Τμήματος Υπηρεσιών για Θύματα (Victim Services Section) του Υπουργείου Σωφρονιστικών Υπηρεσιών (Department for Correctional Services), θα πρέπει να σας το πουν αν ο εγκληματίας είναι φυγόδικος, αν έχει δραστηριοποιηθεί από κράτηση (ή αν έχει ξανααλληλεφθεί), ή αν ο εγκληματίας θα αφεθεί ελεύθερος.

Μπορεί να μπορείτε να κάνετε γραπτή κατάθεση στο Συμβούλιο Εποπτιών Αποφυλακισθέντων με Όρους πριν την απόλυση του εγκληματία. Η κατάθεσή σας μπορεί να περιέχει πληροφορίες που θα βοηθήσουν το Συμβούλιο Εποπτιών Αποφυλακισθέντων με Όρους να αποφασίσει τι όρους θα επιβάλουν στον εγκληματία, για παράδειγμα, να μην έρθει στο σπίτι σας ή στον εργασιακό σας χώρο.

Αν έχετε παράπονο για τον τρόπο που σας έχουν μεταχειρισθεί ή οποιονδήποτε άλλο παράπονο, μετά από παράκλησή σας, θα πρέπει να σας πουν τι διαδικασίες υπάρχουν για το χειρισμό του παραπόνου.

Για περισσότερες πληροφορίες παρακαλείσθε να επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του Συντονιστή για Θύματα Εγκλήματος (Victims of Crime Co-Ordinator) στο <http://www.voc.sa.gov.au>

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΑΣ ΓΙΑ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗΝ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ

ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΣΤΕ ΝΑ ΦΥΛΑΞΕΤΕ ΑΥΤΕΣ ΤΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Θα σας διευκολύνουν να επικοινωνήσετε με την αστυνομία αν χρειαστείτε πληροφορίες για την υπόθεσή σας.

Για οποιεσδήποτε πληροφορίες επικοινωνήστε με

Τηλέφωνο

Ο Αριθμός αναφοράς σας είναι:

Υπογραφή

Βαθμός

Ημερομηνία

May 2002

Πληροφορίες για Θύματα Εγκλήματος

Δ. Παλαιότερο ενημερωτικό φυλλάδιο (05^{ος} του 2002) με οδηγίες προς τα θύματα, στην Αυστραλία στα ελληνικά. Βλ. σχετ. και <http://www.voc.sa.gov.au>.

Information for
**VICTIMS
OF CRIME**

www.police.nsw.gov.au/victims

Police, Fire, Ambulance
Triple Zero (000)
In an emergency

Crime Stoppers
1800 333 000
Report crime anonymously

Police Assistance Line
131 444
For non emergencies

VICTIM SUPPORT & REFERRAL

Victims support and referral cannot be fulfilled solely by the NSW Police Force. We work with other agencies within the justice system to improve the response and outcomes for victims of crime.

Police will provide you with information about support services. You will be referred to the **Victims Access Line (VAL)**, run by Victims Services, Department of Attorney General and Justice, who can provide you with information, referral and support to a range of services for victims of crime.

Victims Access Line (VAL) – 1800 633 063 or (02) 8688 5511
Please visit www.lawlink.nsw.gov.au/vs for further information

Victims of violent crimes that have occurred in NSW may be eligible for free face-to-face counselling through the Approved Counselling Scheme. For access to this scheme please contact:

Victims Access Line (VAL) – 1800 633 063 or (02) 8688 5511 Or visit
http://www.lawlink.nsw.gov.au/lawlink/victimsservices/ll_vs.nsf/pages/VS_counsellingapprovedcounselling

Crisis and ongoing support to families and friends of missing persons is provided by the Families & Friends of Missing Persons Unit (FFMPU), Victims Services.

FFMPU - 1800 227 772 or visit http://www.missingpersons.lawlink.nsw.gov.au/missingpersons/ffmpu_index.html

Many, but not all NSW Police Force Local Area Commands have specialist officers who can provide support and referral. If you would like one of these specialist officers to assist you, ask at your local police station if they are available.

Aboriginal Community Liaison Officers (ACLOs)

ACLOs are civilian employees of the NSW Police Force who work closely with the Aboriginal community. Part of the ACLOs responsibilities include providing an avenue for community members to report crime and to encourage Aboriginal people to work with police to develop programs to address crime and violence in their communities.

Domestic Violence Liaison Officers (DVLOs)

DVLOs are specialist police officers trained to provide support and referral in relation to domestic and family violence. Their role is important in developing and maintaining partnerships with other government and non-government agencies for victim support including follow up services, such as refuges. Most local area commands have one or more DVLOs.

Multicultural Community Liaison Officers (MCLOs)

MCLOs are civilian employees of the NSW Police Force who strengthen links between local police and their culturally diverse communities. Part of the MCLOs duties include victim support and follow up, basic language assistance and network referrals. MCLOs can assist victims to report crime.

Gay and Lesbian Liaison Officers (GLLOs)

GLLOs are specialist police officers located in a range of areas including metropolitan and regional police stations. These officers are specially trained to deal with gay, lesbian, bisexual, transgender and intersex (GLBTI) issues.

GLLOs are available to assist GLBTI victims of crime and are sensitive to the law enforcement issues of the GLBTI community. They maintain partnerships with key external agencies and organisations that provide a range of services to GLBTI communities.

Youth Liaison Officers (YLOs)

YLOs are specialist police officers trained to deliver crime prevention programs to reduce victimisation and youth crime. They maintain networks with relevant agencies to provide support and referral. Most local area commands have a YLO.

School Liaison Police (SLPs)

SLPs are specialist police officers who work in high schools across NSW, including public, religious and independent schools. As part of their duties SLPs support victims of crime, conduct crime prevention workshops into targeted local crime issues like cyber crime, knives and bullying. SLPs work with Principals in targeting local crime issues as well as conducting major incident follow up at high schools.

Crime Prevention Officers (CPOs)

CPOs are specialist police officers who work with the community across NSW, including local residents, government agencies, council and shires, business and commercial owners, managers and staff. As part of their duties, CPOs support victims of crime and conduct crime prevention workshops into targeted local crime issues like shoplifting, anti-social behaviour and vandalism. CPOs work with the council or shire in addressing crime risk in relation to development planning. CPOs engage with the local community to address local crime issues. They conduct Community Safety Audits and work with individuals to assess their crime risk. CPOs help to decrease the fear of crime by conducting crime risk assessments of residences and business locations.

Volunteers in Policing (VIPs)

VIPs are members of the community specially trained to assist police and the community in specific duties. VIPs do not wear a police uniform or undertake the same duties as police. They assist police in promoting crime prevention activities, maintaining local police registers, assisting with short-term child minding at local police stations and providing support to victims of crime and witnesses attending court.

INVESTIGATION PROCESS

One of the main roles of the NSW Police Force is to detect and investigate crime and prosecute offenders.

The investigation of a crime can take weeks, months or even longer depending upon the amount and type of evidence required to complete the investigation.

Usually uniformed police will be the first to attend the scene of a crime and in some instances the matter will be referred to detectives who will take charge of the investigation.

During the initial investigation police will interview victims, witnesses, record details, assess the victims need for protection and collect physical evidence. Protection orders are available to ensure the protection of victims.

Allowing police to conduct forensic examinations of crime scenes can assist in the criminal investigation process and influence the outcome at court.

Police will determine whether an investigation should be continued based upon the nature and circumstances of the offence, the chances of solving the crime, victim needs and community needs.

If police proceed with an investigation they will:

- Provide the victim with a copy of their statement. A statement is a typed record of what happened in the victim's own words
- Keep the victim informed of the progress of the investigation, unless the disclosure might jeopardise the investigation, in which case, the victim will be informed accordingly. Victims need to advise police of any changes to their contact details so that police can maintain contact with them
- Inform the victim of the charges laid against the accused or the reasons for not laying charges
- Inform the victim of any decision of the prosecution to modify or not proceed with charges laid against the accused (including any decision to accept a plea of guilty by the accused to a less serious charge upon the promise of the accused pleading guilty to another charge or charges)
 - In criminal prosecutions involving the NSW Office of the Director of Public Prosecutions (ODPP), a representative of the ODPP will advise the victim, in lieu of the police of any decision of the prosecution to modify or not proceed with charges laid against the accused (including any decision to accept a plea of guilty by the accused to a less serious charge upon the promise of the accused pleading guilty to another charge or charges)
 - From 2 December 2011, courts cannot accept a negotiated plea of guilty to an alternative charge where there are agreed facts unless a certificate has been filed with the court. The certificate must verify that there has been consultation with the victim or set out good reason why consultation could not occur, such as the victim declining to speak to police, the victim cannot be located or the victim is deceased
- Inform the victim of the date and place of hearing of any charge laid against the accused
- Inform the victim of the outcome of the criminal proceedings against the accused (including proceedings on appeal) and the sentence (if any) imposed.

For serious charges where the accused has been charged with a crime that involves sexual violence, results in actual bodily harm and/or results in mental illness to the victim, the victim must be consulted before any decision is made to modify or not to proceed with charges laid against the accused. The only exception is if the victim indicates that they do not wish to be consulted.

Once an offender is arrested and charged they are then known as the accused and will be either:

- Released with a Court Attendance Notice (CAN), which is a written direction for the accused to attend court on a particular day to answer a charge or an order against them
- Released on bail. If a victim or witness fears for their safety the police will inform the prosecutor who will ensure that the court takes this into account when assessing the bail application. Bail conditions can be imposed on the accused by the court and if the accused does not comply with those conditions, police can arrest the accused for breach of bail.
- Kept in custody (also known as on remand) until the matter goes before a court.

Police should inform the victim of the decision to proceed or not proceed with an investigation. It is important for victims to know at the outset that when they make a statement and the accused is charged, there is a presumption that the victim will be required to go to court to give evidence.

Police will inform the victim of the outcome of any bail application, especially if the accused has been charged with sexual assault or any other serious personal violence offence. Police should provide advice to victims about what they should do if the accused breaches their bail conditions.

Depending upon the nature of the crime committed, there are other options other than court to deal with offenders. These options must meet specific criteria before they can be considered. These options include:

- Criminal Infringement Notice (CIN) - an on the spot fine for certain offences
- Forum Sentencing - mediation between the offender and victim
- Circle Sentencing - a sentencing alternative for serious repeat adult Aboriginal offenders.

Young offenders may also be dealt with under the *Young Offenders Act 1997*. This legislation applies to many offences and gives police discretion to deal with young offenders by way of:

- An informal warning
 - A formal Caution, or
 - Youth Conferencing.
-

REPORTING CRIME - CONTACT TRIPLE ZERO (000) TO REPORT EMERGENCIES - People who are Deaf or hard of hearing, or who have a speech impairment

If you are a victim of a crime, a witness to a crime or know about a crime there are different ways you can report a crime to the NSW Police Force. People who are deaf or hard of hearing, or who have a speech impairment can contact police through the **National Relay Service**.

A professional relay officer becomes the central link in the phone call relaying what is said by both parties. This is strictly compliant with privacy legislation.

- **In a life or property threatening time critical emergency situation contact Triple Zero (000)**

By TTY only – dial 106 (text-based emergency call service using a text phone.)

106 TTY emergency service provides access for TTY users to police, fire and ambulance and is available every day, 24 hours a day.

106 calls have priority over other National Relay Service calls. The relay officer will ask if you want police – **type PPP**. Speak and Listen users just need to say "police" to the relay officer. The relay officer will connect you to police and stay on the line to relay your conversation with police. **Don't hang up** – be ready to provide your location and explain the emergency.

Speak and Listen emergency calls - by ordinary phone or mobile phone – dial 1800 555 727 and ask for Triple Zero (000).

Provides access for Speak and Listen callers who use an ordinary phone or mobile. This service is available every day, 24 hours a day to connect you to police, fire and ambulance. Calls to this number have priority over other National Relay Service calls. The relay officer will ask if you want police, fire or ambulance. You just need to say "police" to the relay officer. The relay officer will connect you to police and stay on the line to relay your conversation with police. Stay Calm and **Don't hang up** – be ready to provide your location and explain the emergency.

By Internet relay - www.lprelay.com.au/call/Index.aspx - and ask for Triple Zero (000).

If you use Internet relay, you can ask the relay officer to connect you to Triple Zero (000). Unlike the TTY – 106 number and the Speak and Listen – 1800 555 727 number the call cannot be identified as an emergency call and cannot be given priority over other National Relay Service calls until you have been connected to the relay officer. **Don't hang up** – be ready to provide your location and explain the emergency.

INVESTIGATION PROCESS

One of the main roles of the NSW Police Force is to detect and investigate crime and prosecute offenders.

The investigation of a crime can take weeks, months or even longer depending upon the amount and type of evidence required to complete the investigation.

Usually uniformed police will be the first to attend the scene of a crime and in some instances the matter will be referred to detectives who will take charge of the investigation.

During the initial investigation police will interview victims, witnesses, record details, assess the victims need for protection and collect physical evidence. Protection orders are available to ensure the protection of victims.

Allowing police to conduct forensic examinations of crime scenes can assist in the criminal investigation process and influence the outcome at court.

Police will determine whether an investigation should be continued based upon the nature and circumstances of the offence, the chances of solving the crime, victim needs and community needs.

If police proceed with an investigation they will:

- Provide the victim with a copy of their statement. A statement is a typed record of what happened in the victim's own words
- Keep the victim informed of the progress of the investigation, unless the disclosure might jeopardise the investigation, in which case, the victim will be informed accordingly. Victims need to advise police of any changes to their contact details so that police can maintain contact with them
- Inform the victim of the charges laid against the accused or the reasons for not laying charges
- Inform the victim of any decision of the prosecution to modify or not proceed with charges laid against the accused (including any decision to accept a plea of guilty by the accused to a less serious charge upon the promise of the accused pleading guilty to another charge or charges)
 - * In criminal prosecutions involving the NSW Office of the Director of Public Prosecutions (ODPP), a representative of the ODPP will advise the victim, in lieu of the police of any decision of the prosecution to modify or not proceed with charges laid against the accused (including any decision to accept a plea of guilty by the accused to a less serious charge upon the promise of the accused pleading guilty to another charge or charges)
 - * From 2 December 2011, courts cannot accept a negotiated plea of guilty to an alternative charge where there are agreed facts unless a certificate has been filed with the court. The certificate must verify that there has been consultation with the victim or set out good reason why consultation could not occur, such as the victim declining to speak to police, the victim cannot be located or the victim is deceased
- Inform the victim of the date and place of hearing of any charge laid against the accused
- Inform the victim of the outcome of the criminal proceedings against the accused (including proceedings on appeal) and the sentence (if any) imposed.

For serious charges where the accused has been charged with a crime that involves sexual violence, results in actual bodily harm and/or results in mental illness to the victim, the victim must be consulted before any decision is made to modify or not to proceed with charges laid against the accused. The only exception is if the victim indicates that they do not wish to be consulted.

Once an offender is arrested and charged they are then known as the accused and will be either:

- Released with a Court Attendance Notice (CAN), which is a written direction for the accused to attend court on a particular day to answer a charge or an order against them
- Released on bail. If a victim or witness fears for their safety the police will inform the prosecutor who will ensure that the court takes this into account when assessing the bail application. Bail conditions can be imposed on the accused by the court and if the accused does not comply with those conditions, police can arrest the accused for breach of bail.
- Kept in custody (also known as on remand) until the matter goes before a court.

Police should inform the victim of the decision to proceed or not proceed with an investigation. It is important for victims to know at the outset that when they make a statement and the accused is charged, there is a presumption that the victim will be required to go to court to give evidence.

Police will inform the victim of the outcome of any bail application, especially if the accused has been charged with sexual assault or any other serious personal violence offence. Police should provide advice to victims about what they should do if the accused breaches their bail conditions.

Depending upon the nature of the crime committed, there are other options other than court to deal with offenders. These options must meet specific criteria before they can be considered. These options include:

- Criminal Infringement Notice (CIN) - an on the spot fine for certain offences
- Forum Sentencing - mediation between the offender and victim
- Circle Sentencing - a sentencing alternative for serious repeat adult Aboriginal offenders.

Young offenders may also be dealt with under the *Young Offenders Act 1997*. This legislation applies to many offences and gives police discretion to deal with young offenders by way of:

- An informal warning
 - A formal Caution, or
 - Youth Conferencing.
-

ATTENDING COURT

Police will advise victims of the date and place of a court hearing of any charge laid against the accused. Victims of crime do not need to have their own lawyer for court as they are witnesses for the prosecution. The prosecution represents the community.

Depending upon the type of charge against the accused and the court in which the matter will be heard, the prosecutor may be a police prosecutor or a prosecutor for the NSW Office of the Director of Public Prosecutions (ODPP). Police investigate crimes and commence criminal proceedings. They will prosecute summary matters in the local court, except if the charge relates to the sexual assault upon a child or the prosecution of a police officer. Police will refer serious criminal matters to the ODPP who then take over the prosecution of the case.

Before the hearing date or any other date the victim is required to attend court, the police officer in charge of the investigation is responsible for making contact with the victim by letter or phone. They are also responsible for explaining the trial process to victims of crime and explaining the role of a witness.

It is general practice for police to subpoena victims and witnesses of crime to attend court for hearings.

For further information to assist victims through the justice process "Justice Journey, a guide for victims of crime in NSW" is available at:

http://www.lawlink.nsw.gov.au/Lawlink/victimsservices/IL_vs.nsf/pages/VS_JusticeJourney

Police should ensure that all victims receive clear, accurate and timely information on their role at court and what to expect. This includes:

- Procedures for giving evidence and cross examination
- People who will be present in the court room and their roles
- How the court operates
- How the victim can be protected from unnecessary contact with the accused or defence witnesses during court proceedings.

Safety Concerns

If a victim has any concerns about their safety and requires protection from the accused, they should immediately tell the investigating police officer who will tell the prosecutor. The prosecutor can then inform the court of any concerns in relation to the protection of the victim whilst at court. In some courthouses there are separate waiting rooms for victims and witnesses. Prior to going to court the victim can arrange a time and place to meet with the prosecutor or support person who can then show the victim the safest place to wait.

Witness Expenses

Witness expenses may be available for the days a witness goes to court. This may include meals, transport and accommodation costs. The rates of payment are not intended to fully compensate witnesses for their expenses and losses; rather they are intended to reduce the financial hardship incurred by attending court as a witness.

The witness expenses claim form must be authorised by the police informant and/or police prosecutor and/or the ODPP prosecutor prior to submitting the form to the court officer. After you have given evidence, attend the court office and submit the authorised form for payment.

The current witness expense rates are set out on that claim form.

Witnesses should inform police or the ODPP prosecutor well in advance of the court hearing if they require money to assist them in attending court.

For further information please call (02) 9285 8606 or visit: <http://www.odpp.nsw.gov.au/was/was.html>

VICTIM IMPACT STATEMENTS (VIS)

When an accused person pleads guilty or is found guilty of charges laid against them, they then become known as an offender.

After an offender has been convicted but before they are sentenced legislation **allows in certain circumstances** the *(Crimes (Sentencing Procedure) Act 1999)* the victim an opportunity to give the court a written statement. This statement is known as a "Victim Impact Statement". It includes details of how the offences that the offender has been found guilty of, have affected the life of the victim. The statement **can only relate** to the crime or crimes of which the offender has been convicted.

A victim impact statement is voluntary. The victim must advise the prosecutor if he/she wants to make a victim impact statement to be given to the court.

The officer in charge of the investigation should ensure that all material contained in a victim impact statement complies with the legislation. The police prosecutor or Office of the Director of Public Prosecutions (ODPP) may provide the officer in charge with advice in this regard.

Once a victim statement is accepted by the court, the reading of the victim impact statement to the court is optional and voluntary. The statement can be read out by the victim, an immediate family member of the victim or representative of the victim. It cannot be read out by the prosecutor.

Before preparing a victim impact statement, it is important to know that when it is accepted by the court it becomes part of the court case. This means that the victim or author of the statement could be subjected to possible cross-examination, the offender can read the statement (but not keep a copy), the statement becomes a public document (except in relation to children) and the media may gain access to the statement and report on the contents of the statement that are read out or referred to in court.

Whilst a police officer may not suggest the content of your victim impact statement, they may provide you with information on how to ensure your victim impact statement complies with legislation.

Further information on when a victim impact statement can be prepared, the requirements and information that should be contained in the victim impact statement and assistance in preparing a victim impact statement can be obtained from:

Victims Access Line (VAL) – 1800 633 063 or (02) 8688 5511

Please visit www.lawlink.nsw.gov.au/vs for further information.

MAKING A COMPLAINT – UNDER THE CHARTER OF VICTIMS RIGHTS

Victims of crime can make complaints about the police response under the Charter of Victims Rights (*Victims Rights and Support Act 2013*) in the following ways:

1. If you think that your rights under the Charter are not being met you can tell the officer in charge of your matter about your concerns. If they are unable to fix the problem you can ask to speak to the Supervising Sergeant, Duty Officer, Crime Coordinator or Commander. Once all of these avenues have been exhausted at a local level and you are still not satisfied you have the right to make a complaint to the NSW Police Force via:

Web: www.police.nsw.gov.au/services/additional_services/complain_about_a_police_officer

Phone: 1800 622 571

TTY users: phone 1800 555 677 then ask for 1800 622 571

Speak and Listen (speech-to-speech relay) users: phone 1800 555 727 then ask for 1800 622 571

Internet relay users: go to www.lprelay.com.au/call/Index.aspx - and then ask for 1800 622 571

Mall: PO Box 3427, TUGGERAH NSW 2259

2. If you are still not satisfied with the response or do not wish to contact the NSW Police Force you can contact Victims Services:

www.lawlink.nsw.gov.au/vs (click on Victims Rights) or phone 1800 633 063 or (02) 8688 5511

The Victims Services Referral and Support Team will talk to you about your complaint and if necessary, refer you to the Charter Coordinator if you need further advice. You can also complete the Charter of Victims Rights Complaint Form. This is available from the Victim Services website or if you phone, the form can be posted or emailed to you.

CRIME SCENE CLEAN-UP

The NSW Police Force, Forensic Services Group utilises specialist police officers or other civilian crime scene examiners (such as scientists) to attend crime scenes.

At crime scenes where fingerprint examinations are undertaken there will often be fingerprint powder residue left at the scene. The NSW Police Force is not responsible for the cleaning of this residue but can provide information as to how the residue can be cleaned and removed. The crime scene examiner may give you a card with the following information on how to remove fingerprint powder.

NSW Police Force Forensic Services Group

- *Your premises have been examined for fingerprints by the use of white and black powders.*
- *These powders may be removed from glass, tiles, plastic and painted surfaces etc, first by wiping excess powder with a dry cloth and then using an ammonia based cleaning agent. Cleaning agents which are ammonia based at the date of preparation of this 'How to clean' information are 'Jiff Once Over', 'Spray & Wipe', 'Nifti' etc. Prior to using any such cleaning agents, a check should be made to ensure that the cleaning agent is still ammonia based. Please read and follow the directions for use before using any ammonia based cleaning agent.*
- *Please note that ammonia based cleaning agents should not be used on varnished/ polished furniture. This is not an exhaustive list of the surfaces on which ammonia based cleaning agents should not be used and the directions for use should be read and followed to ensure it is safe to use the cleaning agent on a particular surface.*
- *If you notice fingerprint powder on carpet, it should be firstly dry vacuumed and then cleaned with a carpet cleaning agent.*

The use of chemical enhancement techniques to locate or enhance trace biological evidence at crime scenes is also common. Cleaning of the residues left by these chemicals at crime scenes is the responsibility of the NSW Police Force, Crime Scene Service Branch (CSSB). Cleaning requires specialist techniques usually sourced from private contractors, who are required to stringently adhere to Work, Health & Safety guidelines.

It is the responsibility of the user/owner/relatives/occupiers of the premises and/or vehicles to clean up biologically contaminated crime scenes such as suicides, deceased persons, shootings and decomposed bodies where no chemical enhancement techniques have been used by NSW Police Force officers.

Where any doubt exists about who is responsible for cleaning a crime scene ask the officer in charge of the investigation to contact the CSSB Referral Officer.

The *Victims Rights and Support Act 2013* governs the circumstances under which financial assistance may be available to aid with crime scene clean-up.

Further information and assistance can be obtained from:

Victims Access Line (VAL) – 1800 633 063 or (02) 8688 5511

Please visit www.lawlink.nsw.gov.au/vs for further information

VICTIMS SUPPORT SCHEME

The Victims Support Scheme, handled by Victims Services, provides a coordinated approach to information, support and referral, with an emphasis on immediate assistance and access to counselling.

Through Victims Services, victims will be able to access the services when they need them most. Victims will be allocated a support coordinator who will conduct a comprehensive assessment of each situation, develop a tailored plan and then guide the victim through the criminal justice and human services systems. The support coordinator will provide information, referrals to other services and ongoing advice.

A package of care may include some or all of five types of support:

1. Information, referrals and advice
2. Counselling
3. Immediate needs
4. Financial assistance
5. Recognition payment

Who is eligible to apply?

Information, support and referral - ALL victims of crime

Counselling - ALL victims of violent crime

Immediate needs -

- Primary victims
- Family members of homicide victims can claim for funeral expenses and crime scene clean up.

Financial Assistance -

- Primary victims
- Parents of a child victim may be eligible
- Family members of homicide victims can access justice-related expenses

Recognition payment -

- Primary victim
- Dependent family members and parents of homicide victims

Information on all aspects of the Victims Support Scheme is handled by Victim Services.

They can be contacted via:

Victims Access Line (VAL) – 1800 633 063 or (02) 8688 5511 or

http://www.lawlink.nsw.gov.au/lawlink/victimsservices/ll_vs.nsf/pages/VS_Index

- E. Ενδεικτικά αποσπάσματα από το «*Victims of crime information*» (Εγχειρίδιο για τα Θύματα) της κυβέρνησης της Νέας Νότιας Ουαλίας, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα της τοπικής αστυνομίας. Βλ. περισσότερα στο www.police.nsw.gov.au/victims.

Ο κάτωθι υπογράφων Σιακαβάρας Αριστοτέλης δηλώνω υπεύθυνα ότι, η παρούσα εργασία δεν αποτελεί –εν όλω ή εν μέρει– προϊόν κλοπής πνευματικής ιδιοκτησίας και κανένα τμήμα της ούτε στο σύνολό της έχει υποβληθεί προς απόκτηση άλλου πτυχίου ή τίτλου σ' αυτό ή οποιοδήποτε άλλο πανεπιστήμιο ή εκπαιδευτικό ίδρυμα της ημεδαπής ή αλλοδαπής.

Αθήνα, 16-02-2015

Ο
ΔΗΛΩΩΝ
